

**”En tarkoita, että toinen on huono ja toinen parempi,
vaan ne ovat vaan kaksi tosi erilaista”**

Millaista asiantuntijuutta sosiaalityön koulutus tuottaa ja miten se eroaa sosionomi (AMK)
koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Hanna Salo

20.12.2023
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Hanna Salo

Otsikko: ”En tarkoita, että toinen on huono ja toinen parempi, vaan ne ovat vaan kaksi tosi erilaista”
Millaista asiantuntijuutta sosiaalityön koulutus tuottaa ja miten se eroaa sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta

Ohjaaja: sosiaalityön professori Johanna Kallio

Sivumäärä: 78 sivua

Päivämäärä: 20.12.2023

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelin, millaista asiantuntijuutta sosiaalityön koulutus tuottaa ja miten se eroaa sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta. Aihe on ajankohtainen, sillä siitä ei löydy tuoretta suomalaista tutkimusta. Aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, koska laillistetuista sosiaalityöntekijöistä on hyvinvointialueilla pula ja sosiaalityöntekijävajeen on ennustettu syvenevän lähitulevaisuudessa. On mahdollista, että sosiaalityöntekijäpulaan pyritään vastaamaan nopeuttamalla siirtymistä sosionomi (AMK) tutkinnosta sosiaalityön maisteriopintoihin, ilman tutkimusta siitä, miten se vaikuttaa sosiaalityön asiantuntijuuteen. Tutkimukseni tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää sosiaalialan työnjakoa mietittäessä. Aiheeni on ajankohtainen, koska uuteen hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi vahvistaa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten mahdollisuutta keskittyä omaa osaamista vastaavan työhön. Lisäksi ammattihenkilölainsäädäntöön tullaan tekemään kokonaisuudistus. Keskustelu sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien asiantuntijuuden ja osaamisen eroista on jatkunut jo vuosikymmeniä.

Tutkielmani aineisto koostuu kuudesta teemahaastattelusta. Haastateltavat olivat sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita, joilla oli taustallaan sosionomi (AMK) tutkinto, joka on suoritettu vuonna 2013 tai sen jälkeen.

Analyysimenetelmänä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Olin kiinnostunut sosiaalityön opiskelijoiden näkemyksistä ja kokemuksista siitä, millaista asiantuntijuutta koulutukset tuottavat, enkä ole rakentamassa uutta teoriaa. Analyysissä luokittelin aineiston kahteen pääluokkaan, joista toinen kuvasi sosiaalityön ja toinen sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta.

Tutkielmani tulosten perusteella sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu neljän tekijän vuorovaikutuksessa. Sosiaalityön opiskelijoiden näkökulmasta merkitystä on koulutuksen lisäksi henkilökohtaisilla tekijöillä, työkokemuksella sekä ammatti-identiteetillä, joka alkaa rakentua vahvana jo sosiaalityön koulutuksen aikana. Tulosten perusteella sosiaalityön koulutus perustuu yhteiskunnalliseen tietoon, teoreettiseen tietoon ja ymmärrykseen sosiaalisista ilmiöistä, psykososiaaliseen tietoon ja oikeudelliseen tietoon. Sosiaalityön ammattitaito perustuu kykyyn soveltaa teoreettista tietoa käytännön työhön. Koulutus tuottaa myös vahvan ymmärryksen eettisesti kestävästä sosiaalityön tekemisestä. Sosionomi (AMK) koulutus tuottaa vahvan osaamisen asiakastyöhön sekä ohjaukselliseen työhön. Koulutus tuottaa valmiuksia myös päätöksentekoon, johon ei tarvita laajempaa harkintaa. Tulosten perusteella eroja on koulutusten tietoperustassa, kuin ammattitaidon osa-alueissa. Sosionomien ammatti-identiteetti on hyvin hauras. Tämän tutkimuksen perusteella koulutukset tuottavat sellaista asiantuntijuutta ja osaamista, jota varten ne on suunniteltu. Sosiaalialan työtehtävien näkökulmasta, tutkimukseni vahvistaa sen, että jatkossakin vaativaa ja laajaa harkintaa vaativat asiakastyön tehtävät, kuuluvat sosiaalityöntekijälle. Tämä on laadullinen tutkimus, eikä tämän perusteella voida tehdä yleistyksiä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkielmani tulosten ja johtopäätösten perusteella sosiaalityön ja sosionomi (AMK) koulutusten tuottamaa asiantuntijuutta olisi tärkeää tutkia jatkossa sosiaalialan työtehtävien ja niiden jakautumisen näkökulmasta.

Avainsanat: sosiaalityö, sosionomi (AMK), koulutus, asiantuntijuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Sosiaalialan korkeakoulutusten historiaa ja kehitys nykyhetkeen	7
2.1	Korkeakoulujärjestelmä Suomessa	7
2.2	Sosiaalityön koulutus	9
2.3	Sosionomi (AMK) koulutus	13
3	Asiantuntijuus tutkielmassani	15
3.1	Asiantuntijuus, professio ja ammattitaito	15
3.2	Sosiaalityön asiantuntijuus	18
3.3	Sosionomin (AMK) asiantuntijuus	26
3.4	Aiempi tutkimus aiheesta	27
4	Tutkimusasetelma	30
4.1	Tutkimuskysymykset	30
4.2	Aineiston keruu ja aineiston kuvailu	31
4.3	Analyysi ja sen toteutus	34
4.4	Tutkimukseni eettisyydestä ja luotettavuudesta	37
5	Sosiaalityön koulutuksen tuottama asiantuntijuus	39
5.1	Sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuminen	39
5.2	Sosiaalityön asiantuntijuuden osa-alueet	46
6	Sosionomi (AMK) koulutuksen tuottama asiantuntijuus	56
6.1	Sosionomin (AMK) asiantuntijuuden rakentuminen	56
6.2	Sosionomi (AMK) asiantuntijuuden osa-alueet	59
7	Johtopäätökset	64
	Lähteet	69
	Liitteet	77
	Liite 1. Kutsu tutkimushaastatteluun	77
	Liite 2. Teemahaastattelurunko	78

1 Johdanto

Tässä pro gradu tutkielmassani tarkastelen sosiaalityön opiskelijoiden käsityksiä sosiaalityön koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta sekä sen eroja sosionomi (AMK)-koulutuksen tuottamaan asiantuntijuuteen. Aineiston tutkielmaani varten olen hankkinut haastattelemalla sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita, joilla on taustallaan aiemmin suoritettu sosionomi (AMK)-tutkinto.

Olen itse hakenut opiskelemaan sekä sosionomi (AMK) tutkintoa, että sosiaalityötä. Hakuvaiheessa minulla ei ollut käsitystä, mikä ero koulutuksilla tai niiden tuottamalla osaamisella oli. Sen tiesin, että sosiaalityötä opiskeltiin yliopistossa ja sosionomi (AMK)-tutkinto suoritetaan ammattikorkeakoulussa. Hakuvaiheessa tiesin, että sosiaalityön opinnot kestävät pidempään ja tulevaisuudessa sosiaalityöntekijänä saisin parempaa palkkaa kuin sosionomina. Hakuvaiheessa en itse tiennyt, mikä on tutkintojen ero osaamisen näkökulmasta. En ole todennäköisesti näiden ajatusten kanssa täysin yksin. Edelleen niin sosiaalihuollon asiakkailta, muilla viranomaistahoilla kuin mediallyalla menevät helposti sekaisin sosiaalialan tutkinnot ja ammattinimekkeet.

Sosiaalialan sisällä keskustelu koulutusten tuottaman osaamisen eroista ja niiden yhteydestä ammatilliseen pätevyyteen on jatkunut jo 2000-luvun alusta. Keskustelu on liittynyt alan korkeakoulutusten oletettuun päällekkäisyyteen ja keskusteltu on ollut ajoittain jännitteistäkin. (Lähteinen & Tuohino 2013.) Oman työkokemukseni perusteella on myös todennäköistä, että sosiaalityöntekijät ja sosionomit, tekevät työtehtäviä, jotka eivät vastaa saatua koulutusta ja osaamista eivätkä tehtävänkuvat ja niiden erot ole työpaikoilla aina selkeitä.

Eurooppalaisen korkeakoulujärjestelmien yhtenäistämisen eli niin sanotun Bolognan prosessin mukaisesti korkeakoulututkintorakenteiden tavoitteena on opiskelijoiden siirtyminen sujuvasti korkeakoulusta toiseen, kun opiskelija suorittanut alemman tason korkeakoulututkinnon. Valtioneuvoston loppuraportissa (2023, 60) nostetaan esille huoli siitä, että samantasoisten, saman alan tutkintojen suorittaminen, vie opiskelupaikkoja niiltä, joilla ei ole korkeakoulupaikkaa ollenkaan sekä lisäksi siitä, että sosiaalityön koulutuspaikkojen kohdistuminen aiemman alemman korkeakoulututkinnon suorittaneille, vaikuttaa valmistuneiden ikään ja lyhentää työurien pituutta. Koska iso osa sosiaalityön koulutukseen

hakeutuvista työskentelee jo saman alan tehtävissä, se vähentää sosiaalialan koulutettavien kokonais määrää ja hankaloittaa osaavan henkilöstön saamista. Lainsäädäntö kuitenkin asettaa reunaehdot sille, millaisiksi sosiaalityön koulutuspolut voidaan rakentaa. Tämän vuoksi suora siirtyminen maisteriopintoihin sosionomi (AMK) tutkinnon suorittamisen jälkeen, ei ole tällä hetkellä mahdollista, koska sosiaalityön maisterivaiheen suorittamiseksi, on sosiaalityön perus- ja aineopinnot oltava suoritettuna. Se, miten tätä lain vaatimusta on tulkittu eri yliopistossa, vaihtelee. Perus- ja aineopintoja on vaadittu täydentävinä opintoina ja jotkut yliopistot ovat hyväksi lukeneet sosionomikoulutuksen opintoja osaksi sosiaalityön perus- ja aineopintoja. (Valtiovarainministeriö 2023, 61.) Hyväksytysti suoritettujen perus- ja aineopintojen lisäksi, oppiaine voi vaatia niin sanottuja siltaopintoja, jotka voivat tarkoittaa esimerkiksi kieli-, yleis- tai menetelmäopintoja (Turun yliopisto 2023).

Keväällä 2022 yliopistoissa on aloitettu valmistelutyö, jonka tavoitteena on, että sosionomi (AMK)-koulutuksen käyneiltä edellytetään jatkossa enintään 60 opintopisteen laajuiset täydentävät opinnot, jotka koostuvat sosiaalityön perus- ja aineopinnoista sekä mahdollisista muista kandidaattitutkintoon kuuluvista opinnoista. Täydentävät opinnot sisältäisivät muun muassa juridisia opintoja, sosiaalityön teoreettisia opintoja, harjoittelun, kandidaatin tutkielman sekä tutkimusmenetelmäopintoja. Hyväksi luetuksi tulisivat erityisesti vuorovaikutukseen liittyvät opinnot. (Valtiovarainministeriö 2023, 61.) Sosiaalityön kandidaatin tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä. Tämän perusteella herää kysymys nähdäänkö sosionomi (AMK) tutkinnon vastaavan suoraan sosiaalityön alemmaa korkeakoulututkintoa? Kyseessä on kuitenkin kaksi sosiaalialan korkeakoulututkintoa, jotka tuottavat erilaista sosiaalialan asiantuntijuutta, ammattitaitoa ja osaamista.

Suomessa on tälläkin hetkellä pula laillistetuista sosiaalityöntekijöistä, erityisesti hyvinvointialueiden sosiaalihuollon tehtävissä. Laskennallisesti muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä olisi Suomessa jo riittävästi sosiaalihuollon tarpeisiin (Talentia 2019). Sosiaalityön profession vahvistamisen ja laadukkaan sosiaalihuollon toteuttamisen näkökulmasta on kuitenkin kestävämpää ajatella, että sosiaalityön työntekijävaje ratkaistaisiin tuottamalla työmarkkinoille nopeammin enemmän sosiaalityöntekijöitä ilman tutkittua tietoa siitä, miten mahdollinen koulutuspolkujen nopeuttaminen ja muuttaminen vaikuttaisi sosiaalityön asiantuntijuuteen ja sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoon sekä osaamiseen. Aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, koska se tekee näkyväksi eri koulutusten tuottaman asiantuntijuuden, ammattitaidon ja ydinosaamisen. Tämä auttaa paitsi koulutusten

kehittämistä jatkossa kohti vahvempaa oman alan asiantuntijuutta, mutta tuottaa myös tietoa siitä, miten sosiaalihuoltoa jatkossa voidaan kehittää, jotta molempien ammattien asiantuntijuutta, ammattitaitoa ja osaamista voidaan parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntää eri sosiaalialan tehtävissä. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää myös, kun halutaan selkeyttää työnjakoa sosiaalialan sisällä.

Tutkielmani ensimmäisessä kappaleessa käy läpi sosiaalialan korkeakoulutusta. Suomessa on kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellinen duaali-korkeakoulutusmalli, joka tarkoittaa, että yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on oma lainsäädäntönsä ja sieltä määrittyvät tehtävät. Teoreettisessa viitekehyksessäni määrittelen käsitteen asiantuntijuus sekä siihen läheisesti liittyvät käsitteet ammattitaito ja professio, jonka jälkeen määrittelen vielä tarkemmin sosiaalityön asiantuntijuuden sekä sosionomi (AMK) asiantuntijuuden. Kappaleessa neljä esittelen tutkielmani tutkimusasetelman, jossa esittelen tutkimuskysymysten lisäksi aineiston, aineiston analyysin sekä pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta. Viidennessä ja kuudennessa kappaleessa esittelen tutkimustulokseni ja viimeisessä kappaleessa johtopäätökset.

2 Sosiaalialan korkeakoulutusten historiaa ja kehitys nykyhetkeen

Tässä kappaleessa ja sen alaluvuissa tarkastelen suomalaista korkeakoulujärjestelmää- ja opetusta yleisellä tasolla, jonka jälkeen syvennyn tarkastelemaan sosiaalityön koulutuksen historiaa, kehitystä professioammattiksi ja sosiaalityön koulutuksen nykytilannetta. Lisäksi tarkastelen tässä kappaleessa sosionomi (AMK)-koulutukseen historiaa ja nykytilannetta.

2.1 Korkeakoulujärjestelmä Suomessa

Suomen korkeakoulujärjestelmä koostuu yliopistoista ja ammattikorkeakouluista. Suomessa on käytössä korkeakoulutuksen duaalimalli, joka tarkoittaa, että yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on molemmilla oma lainsäädäntönsä ja oma tehtävänsä. Yliopistoille ominaista on tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva opetus. Ammattikorkeakoulut suuntaavat työelämään ja sen vaatimaan korkean ammattitaidon vaatimukseen. (Opetushallitus 2022.) Korkeakoulukoulutuksen yhtenä tehtävänä on tuottaa asiantuntijoita työelämän tarpeisiin. Perinteisten tuotanto- ja henkilöpalveluryhmien lisäksi on kolmas ryhmä, jonka työtehtäviä voidaan nimittää symbolisanalyttisiksi tehtäviksi. Symbolianalyttisissä tehtävissä ei suoraan tuoteta mitään konkreettista eikä myydä palvelua, vaan tunnistetaan ja ratkaistaan ongelmia. Korkeakoulutuksen tehtävä on tuottaa osaamista nimenomaan symbolisanalyttisiin tehtäviin sekä jossain määrin henkilöpalveluammatteihin sekä näiden yhdistelmiin. Symbolianalyttisiin tehtäviin tarvitaan paitsi oman alan substanssiosaamista, myös kykyä etsiä tietoa, tarkastella tietoa kriittisesti, analysoida tietoa sekä tehdä siitä synteesejä. Symbolianalyttiset työtehtävien asiantuntijalta vaaditaan kykyä laajempaan ajatteluun sekä innovointiin. Symbolianalyttiset tehtävät sisältävät yksilöllistä työtä, mutta useammin sen se tapahtuu erilaisissa verkostoissa ja yhteistyöryhmissä. (Tynjälä, 2008.)

Yliopistolain (2009/558) mukaan: ” Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Yliopistojen tulee järjestää toimintansa siten, että tutkimuksessa, taiteellisessa toiminnassa, koulutuksessa ja opetuksessa varmistetaan korkea kansainvälinen taso eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen.” Kun tavoitellaan korkeatasoista oppimista, tulisi opetuksessa kiinnittää huomiota varsinaiseen opetuksen toteutukseen ja sisältöön, mutta myös

oppimisen prosesseihin (Murtonen 2017, 17). Yliopisto-opintojen tavoite on tuottaa asiantuntijoita, joilla on kykyä tieteelliseen ajatteluun. Tämä tarkoittaa muun muassa kykyä laaja-alaiseen ajatteluun, tieteellisen toiminnan perusteiden ymmärtämistä, oman alan tieteellisen maailmankuvan kehittymistä, tutkimus- ja päättelytaitoja sekä geneerisiä taitoja eli yleisiä opintojen tai työn kautta syntyviä taitoja, kuten vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja. (Murtonen 2017, 35–36.)

Ammattikorkeakoululaissa (2014/932) määritellään ammattikorkeakoulun tehtäväksi: ”Antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua. Ammattikorkeakoulun tehtävänä on lisäksi harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa. Tehtäviään hoitaessaan ammattikorkeakoulun tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen.”

Lainsäädännöllä on merkitystä sosiaalialan koulutuksen ja työn näkökulmasta. Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän dualimalli toteutuu myös sosiaalialalla. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tuottavat erilaista sosiaalialan osaamista oman laissa säädetyn tehtävän ja tavoitteiden mukaisesti. Yksinkertaisesti todettuna ammattikorkeakoulut kouluttavat sosiaaliohjauksen tehtäviin ja yliopistot sosiaalityön tehtäviin. Lainsäädäntö määrittelee myös, kenellä on oikeus toimia sosionomin tai sosiaalityöntekijän tehtävissä. Oikeus harjoittaa kyseisiä ammatteja perustuu vaadittavaan koulutukseen ja suoritettuihin tutkintoihin. Lailla säädetään myös sitä, kenellä on oikeus toimia kyseisissä tehtävissä tilapäisesti, ilman valmista tutkintoa. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2005.)

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut tuottavat erilaista osaamista ja niiden on tarkoitus vastata yhteiskunnan erilaisiin osaamistarpeisiin. Sosiaaliohjaus kattaa laajasti palvelujärjestelmän, yhteiskunnan ja kansalaisten tarpeisiin vastaamisen. Sosionomi (AMK)-tutkinnon suorittaneita valmistuu vuosittain määrällisesti enemmän, kuin sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityön rooli on määrällisesti pienempi, mutta on välttämätöntä, että yliopistokoulutuksen saaneet sijoittuvat tehtäviin, jossa tarvitaan vaativan asiakastyön osaamista, elämäntilanteiden monitahoista analysointia, arviointia sekä muutosta. Sosiaalityön tehtävänä on myös sosiaalisten ongelmia koskevan tiedon tuottaminen ja jäsentäminen ja näin tehdä rakenteellista sosiaalityötä.

Teoreettisen ja tutkimuksellisen tiedon tuottaminen sekä yhteiskuntatieteellinen näkemys ovat välttämättömiä sosiaalialalle. Kansalaisten ja asiakkaiden oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että erityisesti vastentahtoisissa toimenpiteiden osalta, on turvattu, että sosiaalityön orientaatio työhön perustuu tutkittuun tietoon ja jatkuvaan oman työn arviointiin ja kehittämiseen. Sosionomin ja sosiaalityöntekijöiden erilaiset tehtäväkuvat tarkoittavat erilaisia vaatimuksia koulutukselle. (Opetusministeriö 2007, 39.)

2.2 Sosiaalityön koulutus

Professionaalistuminen ja sen kautta syntyvä legitimoitu asiantuntijuus on ajassa etenevä prosessi, johon liittyy rajoittamista ja sulkemista. Ammattikunnat, oli se sosiaalityö tai jokin muu ammattikunta, pyrkivät tällöin luomaan tehtävä- ja tietomonopoleja, jonka kautta he saavuttavat yksinoikeuden ammatin harjoittamiseen. Yksi sulkemisen tapa on koulutus. Jotta ammattia voi harjoittaa, se vaatii sisäänpääsyehtojen läpäisyä, koulutusta, ammattiin tarvittavien valmiuksien oppimista sekä niihin liittyvän oman kielellisen koodin oppimista. Näin ammattikunnan hankkivat itselleen vahvemman yhteiskunnallisen aseman, mihin sisältyy valtaa, arvonantoa ja taloudellisia hyötyjä. (Mutka 1998, 133.) Määrittelen käsitteen professio vielä tarkemmin luvussa kolme.

Jo 1970-luvulla Kananojan ja Pentinmäen (1977) näkemys oli, että sosiaalityön koulutuksen, kuten muidenkin professioammattien koulutus, tulee antaa muutakin kuin ammatin vaatimat tiedot ja taidot. Koulutuksen kautta opiskelijalle tulisi muodostua vahva ammatti-identiteetti, joka on edellytys ammatilliselle vastuuntunnolle sekä lujudelle. Kananoja ja Pentinmäki viittasivat Harriet Holterin näkemykseen, jonka mukaan professioon johtavassa koulutuksessa pääpainon tulisi olla sosiaalityön opetuksessa ja sen opettamisesta tulisivat vastata sosiaalityöntekijät, eivät muiden ammattien edustajat. (Kananoja & Pentinmäki 1977, 26.) Professionaalille työlle on tyypillistä teoriaperustainen tietoinen ja ammatilliset taidot, joihin liittyy taito professionaaliseen harkintaan sekä oma yliopistokoulutus, jossa tuotetaan lisää tutkimustietoa. Hyvän sosiaalityön tekeminen vaatii myös ammattikunnan omia toimintaperiaatteita ja ideologiaa. (Sipilä 2011, 136–137.)

Suomessa sosiaalityö on tieteenalana, professiona ja koulutuksena varsin nuori. Koskisen ja Kananojan (2023) mukaan sosiaalityön koulutuskomitealla on ollut merkittävä vaikutus siihen, että sosiaalityö on tieteellistynyt ja akatemisoitunut. 1930-luvulla säädettiin useita

sosiaalityöhön, silloiseen huoltotyöhön, liittyviä lakeja, kuten huoltotoimen peruslait, laki kunnallisesta huoltolautakunnasta ja lastensuojelulaki. Samaisena vuonna säädettiin myös kansaneläkelaki ja äitiysavustuslaki. Samassa yhteydessä alettiin vaatimaan, että näiden lakien toimeenpanoa varten tarvitaan koulutettuja huoltotyöntekijöitä ja näiden koulutusta lähdettiin suunnittelemaan. Jo tällöin nähtiin tarve sille, että huoltotyö tarvitsee oman tieteellisen perustansa. Komitea ehdotti kaksivuotista sosiaalihuoltajatutkinnon aloittamista. Komitean näkemys oli, että sosiaalihuoltajatutkinnon tuli nivoutua yhteen yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkintoon. Sosiaalihuoltajan koulutus alkoi 1942 Tampereen Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa. (Koskinen & Kananoja 2023, 22–23.) 1970-luvulla sosiaalityön koulutuskomitea halusi yhtenäistää sosiaalityön koulutustasoja ja nostaa koulutuksen tasoa. 1980-luvulla sosiaalityön maisterikoulutus laajeni. Pääaineena opiskeltiin tällöin pääsääntöisesti sosiaalipolitiikkaa. (Satka ym 2023, 339.) Suomessa sosiaalityöntekijöille syntyivät ensimmäiset kelpoisuusvaatimukset vuonna 1950 sosiaalihuollon hallintolaissa. Tällöin edellytettiin, että yli 4000 asukaan kuntaan tuli palkata sosiaalijohtaja- tai sihteeri. Riittävä koulutus oli tällöin sosiaalihuoltajan tutkinto tai muu virkaan soveltuva tutkinto sekä lisäksi vaadittiin käytännön kokemusta sosiaalihuoltotyöstä tai muutoin saavutettua taitoa ja perehtyneisyyttä. Kelpoisuusvaatimukset olivat siinä määrin tulkinnanvaraisia, etteivät ne muuttaneet tilannetta juurikaan. Vuonna 1980 määriteltiin koulutusvaatimukset sosiaalityötä tekeville, joskin niitä lähivuosina jouduttiin muuttamaan vielä useaan otteeseen. (Mutka 1998, 138–140.)

1980-luvulla sosiaalityön tutkimus- ja kehittämistoiminta vilkastui, jolloin syntyi myös enenevässä määrin sosiaalityöhön liittyvää ammattikirjallisuutta, josta oli aiemmin ollut puutetta. Joulukuussa 1978 valtioneuvosto antoi asetuksen yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista, johon myös sosiaalityö kuului. Alkuvaiheessa sosiaalityötä kritisoiitiin voimakkaasti akateemisessa maailmassa sen teoreettisesta heikkoudesta ja metodisen ajattelutavan puutteesta. Asetus myös aiheutti voimakkaita tunteita ja ristiriitoja myös sosiaalityötä tekevien keskuudessa. Syntyi tilanteita, jolloin työntekijällä saattoi olla merkittävä ja pitkä työhistoria, mutta ei enää muodollista pätevyyttä työskennellä sosiaalityöntekijän tehtävissä. (Mutka 1998, 144–150.) Vuoden 1980 kelpoisuusvaatimuksien myötä yliopistot järjestivät sosiaalityön pätevyitysmiskoulutuksia 1982–1992 (Satka ym. 2023, 339).

1990-luvulla kirjavat koulutustaustat määrittyivät haasteeksi sosiaalitoimistojen sosiaalityön kehittämiseksi. Sosiaalityön ammattikunnan epäyhtenäinen ajattelu- ja kokemusmaailma osaltaan heikensi sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia toimia oman ammattikunnan edunvalvojina, sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia osallistua suomalaisen sosiaalityön paikan määrittelyyn yhteiskunnassa ja sen kautta synnyttää positiivista ammatillista muutosta. Sosiaalityöntekijöiden erilainen ja moninainen koulutustausta oli haaste sosiaalityön ammatillisuudelle. (Piiroinen 2005, 85.) 1990-luvuun puolivälissä sosiaalityö tuli pääaineeksi muutamissa yliopistossa. Kun sosiaalityö asetuksella lisättiin yhteiskuntatieteellisistä tutkinnoista pääaineeksi, sosiaalityö useampien yliopistojen pääaineeksi 2000-luvun alussa. Vuosituhannen vaihteessa sosiaalityön akatemisoitumista tuki myös esimerkiksi sosiaalityön yliopistoverkoston Sosnetin perustaminen ja erikoistumiskoulutuksen aloittaminen, jolloin oli mahdollista suorittaa sosiaalityön lisensiaatinkoulutus. Näiden lisäksi perustettiin sosiaalialan osaamiskeskukset ja sosiaalityön tutkimuksen seura perusti Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirjan. (Satka ym 2023, 340–341.) Vuonna 2005 tuli voimaan Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005), jossa määriteltiin sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukseksi ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä.

Sosiaalityö on muuttuvaa, jonka vuoksi myös sosiaalityön koulutus on muuttuvaa. Yhteiskunnalliset muutokset asettavat sosiaalityölle uudenlaisia vaatimuksia, mutta antavat myös mahdollisuuksia jo olemassa olevan osaamisen hyödyntämiseen. Koska sosiaalityön tehtävänä on asiakkaiden auttamisen lisäksi sosiaalihuollon kehittäminen sekä tiedon tuottaminen yhteiskunnan näkökulmasta, sosiaalityön koulutus perustuu yhteiskuntatieteisiin ja tutkimukseen. Tällöin ei riitä, että sosiaalityöntekijällä on hallussaan menetelmäosaamista vaan ongelmia on osattava myös diagnosoida ja analysoida sekä kehittää uudenlaisia tapoja näiden ratkaisemiseksi. Tämä vaatii kykyä kriittiseen ja reflektiiviseen ajatteluun. (Pohjola ym. 2019, 45.) Kun sosiaalityön toimintaympäristöt ja työnkuvat muuttuvat, tulee myös koulutuksen tavoitteiden muuttua ja vastata uusiin osaamistarpeisiin. Sosiaalialaan tulee tulevaisuudessa vaikuttamaan erilaiset globaalit ilmiöt, verkostomaisen työn lisääntyminen, julkisen vallan ja kuntasektorin roolin muutos, teknologian kehitys sekä taloudellisen niukkuuden aika. Sosiaalityön rooliin vaikuttavat niin ikään useat lakimuutokset, jotka asettavat sosiaalityölle ja sosiaalityöntekijälle erilaisia velvoitteita. Muutokset haastavat sosiaalityön koulutusta, koska yliopiston perustehtävä on suhtautua kriittisesti meneillään

oleviin yhteiskunnallisiin muutoksiin ja ilmiöihin, mutta toisaalta koulutuksen pitäisi pyrkiä vastaamaan uudenlaisiin, muuttuviin työelämän vaatimuksiin. (Lähteinen ym. 2017, 5.)

Tällä hetkellä sosiaalityön tutkinto on yliopistotasoinen, ylempi, sosiaalityön pääaineopinnot sisältävä korkeakoulututkinto, joko yhteiskuntatieteiden tai valtiotieteiden maisteri. Tutkinnon ohjeellinen suoritus aika on viisi vuotta eli yhteensä 300 opintopistettä. Sosiaalityöntekijät voivat työskennellä erilaisissa tehtävissä kuten sosiaalityön asiantuntijatehtävissä, hallinnollisessa työssä tai erilaisissa projekteissa. Sosiaalityöntekijän työssä korostuu sosiaalisia ongelmia ehkäisevä, vähentävä tai poistava asiantuntijatyö, jota tehdään yksilöiden, perheiden, yhteisöjen ja rakenteiden tasolla. (Talentia 2022a.) Tutkintoon sisältyy noin 200 opintopistettä sosiaalityön pääaineopintoja, joista noin 30 opintopistettä työelämässä tapahtuvaa opiskelua sekä siihen liittyvää teoriaperustaista oppimista. Pääaineopintojen lisäksi koulutukseen sisältyy sivuaine-, metodi- ja kieliopintoja. Sosiaalityön koulutuksen tarkoitus on tuottaa vahvaa tieteellisteoreettista yleisosaamista, tutkimuksellisia valmiuksia ja perustaidot sosiaalityöntekijän asiantuntija-ammattiin. Koulutus tuottaa laajan yhteiskuntatieteellisen tietopohjan. Lisäksi valmistumisen jälkeen sosiaalityön koulutuksen käyneellä, on perusvalmiudet tieteellisiin jatko-opintoihin sekä sosiaalityön tutkimuksen tekemiseen. (Lähteinen ym. 2017, 8.)

Perusopinnoissa tavoitteena on, että opiskelijalle muodostuu käsitys sosiaalityöstä yhteiskuntatieteellisenä tieteenalan ja ammatillisena toimintana. Aineopinnoissa syvennyttään sosiaalityön teoreettisiin, tutkimuksellisiin ja käytännöllisiin valmiuksiin. Aineopintojen yhteydessä tehdään kandidaatin tutkielma. Kun sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä aineopintoihin kuuluva käytännön harjoittelu on suoritettu, opiskelijalla on Lain sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (817/2015) mukaan oikeus toimia tilapäisesti, enintään vuoden ajan, sosiaalityöntekijän tehtävissä. Tällöin opiskelijan tulee toimia valmistuneen sosiaalityöntekijän johdon ja valvonnan alla. Perus- ja aineopinnot suoritettuaan opiskelija siirtyy syventäviin sosiaalityön opintoihin. Niissä tavoitteena on paitsi syventyä sosiaalityön teorian, käytännön ja tutkimuksen yhdistämiseen, myös vahvistaa sosiaalityön asiantuntijuutta. Maisterivaiheessa opiskelija myös kirjoittaa pro gradu tutkielman, jolloin opiskelija osoittaa kykynsä itsenäisen tutkimuksen tekoon. (Lähteinen 2017, 11–12.)

2.3 Sosionomi (AMK) koulutus

Sosiaalialan koulutus, kuten ammatillinen koulutus laajemminkin, on muuttunut vuosikymmenten saatossa, liittyen osittain siihen, että sosiaalipalvelujärjestelmäkkin on kasvanut ja muuttunut. Sosiaalialan ammatillinen koulutus aloitettiin 1980-luvulla, kun keskiasteen koulutusta uudistettiin. Sitten sosiaali- ja terveydenhuollon perustutkinnot korvattiin yhteisellä lähihoitajan perustutkinnolla vuonna 1993. 1980-luvulla Suomessa oli opistoasteisia tutkintoja. Opistoasteen koulutuksia olivat sosiaalikasvattaja, sosiaali-ohjaaja ja kehitysvammaisten ohjaaja. Sosiaalikasvattajan koulutus antoi valmiuksia ennen kaikkea lasten ja perheiden kanssa työskentelyyn, kun taas sosiaali-ohjaajan koulutus oli alun perin suunnattu aikuisväestölle ja erityisesti vanhusten kotipalvelutyöhön. Sitten nämä kolme nimekettä yhdistettiin sosiaalialan ohjaajan tutkinnoksi. Vuonna 1995 ammattikorkealain voimaan astumisen ja ammattikorkeakoulujen tulon myötä, opistoasteen koulutukset jäivät pois. Ammattikorkeakoulututkinto rakentui näiden opistoasteisten tutkintojen perinteelle, osaamista laajentaen. (Aho 1999, 15–18.)

Sosionomi (AMK) koulutus on monipuolinen ja laaja-alainen kokonaisuus. Sosionomi (AMK) on sosiaalisen hyvinvointityön asiantuntija. Sosionomin tehtävänä on vahvistaa ihmisen arjessa selviytymistä, ohjata heidät oikeanlaisten palveluiden piiriin sekä tuottaa palveluita. Koulutus antaa valmiuksia myös työn ja palveluiden kehittämiseen. Sosionomi edistää ihmisten välistä yhdenvertaisuutta ja sosiaalisen turvallisuuden toteutumista inhimillisellä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Sosionomi (AMK) koulutus antaa valmiudet työskennellä monella eri tehtävänimekkeellä eri-ikäisten ihmisten palveluiden saralla. Sosiaalihuollon ja varhaiskasvatuksen ammatillisen henkilöstön kelpoisuutta ja pätevyyttä määritellään lainsäädännöllä. Sosionomi (AMK) tutkintoon on voinut aiemmin sisällyttää varhaiskasvatuksen opettajan ja sosionomi kelpoisuuden. Vuoden 2018 varhaiskasvatustalouden lakimuutoksen jälkeen, jossa määriteltiin varhaiskasvatuksen henkilöstön nimekkeitä ja kelpoisuusehtoja, sosionomi (AMK) ei ole voinut enää saada varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuutta, vaan nimekkeenä on varhaiskasvatuksen sosionomi. Sosionomikoulutuksen laajuus on 210 opintopistettä, joka vastaa ajallisesti noin 3,5 vuoden opintoja. Opintojen perustana ovat sosiaalialan ammattikorkeakoulutukselle yhteisesti sovitut, valtakunnalliset osaamisalueet. Opintojen sisällöt perustuvat yhteiskunta- ja sosiaalitieteisiin ja niiden lisäksi opintojen sisällöissä korostuvat kasvatustieteellisen, psykologisen sekä kulttuuri-, liikunta- ja terveystieteellisen tiedon

soveltaminen. Ammattitaitoa syventävissä opinnoissa opiskelija voi valita opintoja sen mukaan mikä asiakasryhmä tai toiminta-alue häntä kiinnostaa tai jonka parissa haluaa mahdollisesti jatkossa työskennellä. Koulutukseen sisältyy runsaasti käytännön harjoitteluita (Turun ammattikorkeakoulu 2022; Opintopolku 2023.)

Ohjatut työharjoittelut ovat merkittävä osa sosionomi (AMK) opintoja. Opiskellun alan käytäntöjä opitaan ohjatuissa ja tavoitteellisissa työharjoitteluissa ja ne tukevat opiskelijan ammatillista kehittymistä. Opiskelijat itse kokevat, että työharjoitteluissa he oppivat ja kehittyvät esimerkiksi ryhmänhallinnassa, ihmissuhdetaidoissa ja teoreettis - tutkimuksellisissa asioissa. Työharjoittelussa oppimisen tukena voidaan käyttää esimerkiksi oppistehtäviä ja oppimispäiväkirjoja. Oleellinen osa sosionomien työharjoittelua on opettajalta ja työpaikan ohjaajalta saatu ohjaus, joka voi osaltaan tukea opiskelijan oppimista. Opiskelijoille voi jäädä myös negatiivinen kokemus ohjauksesta, jos se jää puuttumaan kokonaan tai opiskelijalle esimerkiksi annetaan liikaa vastuuta työtehtävistä, joita he eivät vielä hallitse. (Talvitie 2003, 110–112.)

3 Asiantuntijuus tutkielmassani

Tässä kappaleessa määrittelen yleisellä tasolla käsitteet asiantuntijuus, ammattitaito sekä professio, jotka ovat tutkimukseni kannalta oleelliset ja keskeiset käsitteet. Kappaleessa määrittelen myös sen, mitä on sosiaalityön asiantuntijuus sekä sosionomi (AMK) asiantuntijuus.

3.1 Asiantuntijuus, professio ja ammattitaito

Asiantuntija-sanalla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan henkilöä, jolla on muita perusteellisempi ja laajempi tieto tai taito joltain tietyltä alalta (Goldman 2016). Sanalla asiantuntija (engl expert) voidaan viitata myös koulutukseen ja sen kautta saatuun ammattiin. Hyvin tavallista on nimetä asiantuntijoiksi esimerkiksi tiedemiehet, lääkärit ja asianajajat. Näille asiantuntija-ammateille on tyypillistä pitkä koulutus yliopistossa. Muodollisen koulutuksen lisäksi asiantuntija-ammatteihin valmistuneet usein tekevät töitä kokeneemman asiantuntijan valvonnassa ja ohjauksessa, kunnes ovat valmiita itsenäiseen työskentelyyn. (Ericsson & Towne, 2010.)

Tutkimusta on tehty paljon keskittyen asiantuntijuuteen yksilönäkökulmasta, jolloin näkökulma on ollut usein psykologinen. Tällöin on tutkittu, miten yksilö selviytyy työstään tai kuinka hän ratkoo ongelmia. Hakkarainen, Lallimo & Toikka (2012) mukaan psykologiaan perustuva yksilönäkökulma on usein riittämätön, kun puhutaan asiantuntijuudesta. Kun maailma ympärillämme monimuotoistuu, aiemmat selkeät asiantuntijarajat ovat muutoksessa. Asiantuntijuus voidaan nähdä oppimisprosessina, jolloin kyse on yksilön taidoista ja niiden kehittymisestä. Sittemmin oppimisteoriaa on viety laajemmalle organisatoriselle tasolle, jolloin puhutaan yhteisöllisestä, kollektiivisesta asiantuntijuudesta. Kollektiivisen asiantuntijuuden piirteitä on kolme. Jotta asiantuntijuudesta saa riittävän kattavan käsityksen, se vaatii kaikkien kolmen näkökulman huomioimista. Kollektiivisen asiantuntijuuden piirteitä ovat: asiantuntijuus yksilöllisenä tiedonhankintana, kulttuuriin osallistumisena sekä yhteisöllisenä tiedonluomisena. Hakkarainen, Palonen & Paavolan (2002) mukaan aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, ettei yleisissä päättely- ja muistitaidoissa ole juurikaan yksilöllisiä eroja aloittelijoiden ja asiantuntijoiden välillä. Tällä he tarkoittavat, ettei yksilöiden kognitiivisissa taidoissa ole eroja, vaan asiantuntijoiden parempi suoriutuminen perustuu kristallisoituun tietoon, joka on seurausta laajasta, hyvin organisoidusta ja

käyttökelpoisesta tiedon prosessoinnista. Kun asiantuntija kehittää uusia ja yhä monimutkaisempia tapoja toimia, vanha tietämys ja osaaminen automatisoituu ja hänellä vapautuu resursseja uuden kehittämiseen.

Asiantuntijuutta voidaan määritellä myös kokemuksellisenä ilmiönä. Kokemuksena asiantuntijuus rakentuu kolmesta osa-alueesta, jotka ovat asiaankuuluva tietämys, tilannesidonnainen kyky toimia sekä luottamuksen ja varmuuden tunne. Nämä osa-alueet ovat varsin yleisiä käsitteitä, joka toisaalta tarkoittaa, että asiantuntijuus on inhimillistä toimintaa. Oleellista on se, millaista tietämystä asiantuntijalla oletetaan olevan, millaista kykyä toimia edellytetään ja millaista luottamuksen ja varmuuden tunnetta tarvitaan tietyissä sosiaalisesti määriteltävissä tilanteissa, jotta kyseistä kokemusta voidaan sanoa asiantuntijuudeksi. Yleisesti on ajateltu asiantuntijuuden rakentuvan kyvystä integroida teoreettinen tietäminen käytännöllisen tietämisen kanssa, jotta saadaan lisättyä toimintaedellytyksiä. Tämä integraatio ei kuitenkaan selitä yksinään asiantuntijuuden kokemusta eikä se ole yksinomaan yksilötasolla tapahtuva asia. Asiantuntijuuden kokemus tarkoittaa, että pystyy sekä muille, että itselleen vakuuttamaan, että se mitä tietää ja osaa, on arvokasta. Kokemus asiantuntijuudesta on kontekstisidonnaista. Kokemusta asiantuntijuudesta voi horjuttaa monet seikat, kuten muuttuvat ja epävakaa työolot tai muiden poikkeaminen yhteisesti sovituista työskentelytavoista. (Isopahkala-Bouret, 2008.)

Asiantuntijuudella voidaan tarkoittaa paitsi oppimiseen liittyvää yksilön sisäisiä prosesseja myös tieteenalan edustajana toimimista. Asiantuntijuuteen liittyvä osaaminen ei ole vain yksilön ominaisuus vaan se rakentuu suhteessa alan yhteisöön, jonka kautta myös opitaan oman alan luotettava ja uudistuva tietovaranto. Osana liittymistä tapahtuu myös ammatti-identiteetin rakentuminen ja kiinnittyminen oman alan eettiseen normistoon.

Korkeakouluopintojen myötä maailmaa opitaan katsomaan tietystä näkökulmasta. Kyse on osittain tietoisesta oppimisesta, osittain taas totuttautumista oman alan koodistoon ja rutiineihin. (Palonen, Lehtinen & Hakkarainen, 2017, 40.) Koulutuksen ja oman alan tutkimustiedon lisäksi asiantuntijuutta vahvistaa työkokemus. Lääkäreitä koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että kokeneet lääkärit perustivat kokemattomia lääkäreitä useammin diagnoosinsa omaan kokemustietoon, kun taas kokemattomat lääkärit hyödynsivät enemmän lääkäreiden omaa ajantasaista tutkimustietoa. Tästä huolimatta kokeneiden lääkäreiden diagnoosit olivat tarkempia. Vaikka kokeneet lääkärit perustivat diagnoosinsa aiempaan kokemukseensa, kokeneet lääkärit kuitenkin perustelivat diagnoosinsa muodollisella

tieteellisellä tiedolla, joka oli paremmin jäsentynyttä kuin kokemattomilla. Kun teorian tietämystä on riittävästi ja kokemusta on kertynyt riittävästi, asiantuntija pystyy erottamaan niin sanotun tyypillisen tapauksen poikkeuksesta, mikä on oleellinen taito asiantuntijana toimiessa. Tällöin teoreettinen tieto on integroitunut ennakkotapauksiin monipuolisen oppimisympäristön sekä kokemuksen myötä. (Palonen, Lehtinen & Hakkarainen, 2017, 44–45.)

Osa asiantuntijuutta on kyky osaamisen eettiseen tarkasteluun. Yliopistot kouluttavat asiantuntijoita ammatteihin, joilla on yhteiskunnassa laajasti vastuuta sekä myös valtaa. Koulutuksen aikana on tarpeellista pohtia, miten tulevat, oman alansa asiantuntijat hahmottavat oman sosiaalisen vastuunsa, asiantuntijuuden etiikan sekä omalla alalla kohdattavien ongelmien seuraukset. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna yhteisön rooli merkittävä. Asiantuntijayhteisö luo normit toiminnalle ja sen kautta syntyy myös ammattiylpeys. Ammattiylpeys voi määritellä sitä, mitkä päätökset omalla alalla ovat hyväksyttäviä, kestäviä ja eettisiä. (Palonen, Lehtinen & Hakkarainen, 2017, 56.)

Läheisesti asiantuntijuuteen liittyvä käsite on professio. Sosiologian kirjallisuudessa profession piirteet on ryhmitelty neljäksi kokonaisuudeksi. Ensimmäinen profession piirre on systemaattisteoreettiseen tietoperustaan pohjautuva, erikoistunut koulutus ja erityistietojen ja -taitojen hallinta. Toinen profession piirre on palvelusuuntautuneisuus ja kollektiiviseen idealismiin perustuva altruismi, jolla tarkoitetaan sitä, että ammattikunnalle on osoitettu tehtävä vastata johonkin yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömään toimintoon, mikä usein on jokin palvelutehtävä. Tällöin yhteiskunta, on antanut valtuutuksen tietyn ammattikunnan toiminnalle, esimerkiksi lainsäädännön avulla. Kolmantena piirteenä on ammattikulttuuri ja ammattikunnan sisäinen kontrolli, joka syntyy usein jo koulutuksen aikana. Ammatin harjoittaminen pitää yllä ammattikunnan sisäistä kiinteyttä. Tähän liittyy myös esimerkiksi ammattijärjestöjen toiminta, joka valvoo ammattiharjoittajien tasoa eettisillä koodistoilla, kehittää koulutusta ja määrittelee osaltaan ammatinharjoittajien pätevyysvaatimuksia. Neljäntenä piirteenä on auktoriteettiasema ja autonominen ammatinharjoittaminen, joka tarkoittaa, että kun ammattiharjoittajien yksinoikeus ja toimivalta on tunnustettu, ammatinharjoittaminen on luvallista vain ammattikunnan jäsenille. Tällöin kehittyy ammatillinen itsekontrollimekanismi. Kun ulkopuolinen kontrolli vähenee, se mahdollistaa ammattikunnan omien ammatillisten pyrkimysten toteuttamisen. (Kappo, 1988.)

Toinen asiantuntijuuteen liittyvä käsite on ammattitaito. Ammattitaito käsitteenä on hyvin lähellä asiantuntijuutta ja voidaan nähdä myös synonyyminä sille. Ammattitaito koostuu koulutuksesta ja kokemuksen kautta kertyneistä tiedoista ja taidoista, työkokemuksesta sekä työn kehittämisestä. Koulutuksesta saadun osaamisen tulee kohdata sen kanssa, mitä osaamista työtehtävät vaativat. Yksinkertaisimmillaan kyse on siis kyvystä soveltaa koulutuksesta saatua osaamista käytännön työtehtävissä. (Talentia 2023.)

3.2 Sosiaalityön asiantuntijuus

Kansainvälinen sosiaalityön ammatti- ja koulutusjärjestöt IFSW ja IASSW määrittelevät sosiaalityön seuraavanlaisesti: ”Sosiaalityö on professio ja tieteenala, jolla edistetään yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun sekä moninaisuuden kunnioittamisen periaatteet ovat keskeisiä sosiaalityössä. Sosiaalityö kiinnittyy sosiaalityön, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden teorioihin sekä alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietoon. Sosiaalityössä työskennellään ihmisten ja rakenteiden parissa elämän ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi.” (Suomenkielinen määritelmä hyväksyttiin Sosnetin yleiskokouksessa 20.5.2014) Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistokoulutuksen yhteisverkosto Sosnetin (2003) määritelmä sosiaalityölle on: ”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillistieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.”

Sosiaalityön asiantuntijuutta on suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa pyritty määrittelemään monesta eri näkökulmasta eri aikakausina. Täysin yksiselitteistä vastausta siihen on mahdoton antaa. Sosiaalityön asiantuntijuutta on pyritty määrittelemään erilaisilla malleilla ja käsitteillä, mikä on hankalaa, koska sosiaalityötä tehdään niin moninaisissa toimintaympäristöissä. Sosiaalityön asiantuntijuus on myös ajassa muuttuvaa. Sosiaalityö määrittyy edelleen paljon hallinnon ja organisaation tarpeista lähtöisin, jolloin keskiössä on

lakisääteisen sosiaalityön toteuttaminen eri palveluissa. Asiantuntijuus ei kuitenkaan ole palveluissa, vaan sosiaalityö tapahtuu ammattihenkilön ja asiakkaan välisessä työskentelyssä ja vuorovaikutussuhteessa, jossa tavoitellaan muutosta. (Juhila 2008)

Paasio (2018) on analysoinut suomalaisia sosiaalityön väitöskirjoja, jotka käsittelevät sosiaalityön asiantuntijuutta. Paasion huomioiden mukaan sosiaalityön väitöskirjoissa sosiaalityön ammatillisuus ymmärrettiin eräänlaisena itseymmärryksen muotona, kykynä reflektioon tai ilmenevän tietynlaisena puheena. Tämä on varsin tyypillistä, kun nuori itsenäinen akateeminen oppiaine tavoittelee omaa paikkaansa akateemisessa ympäristössä. Toisen Paasion huomion mukaan sosiaalityön asiantuntemus voidaan rinnastaa ammatilliseen osaamiseen. (Paasio 2018, 271.)

Läheinen käsite asiantuntijuudelle, on asiantuntemus. Paasion (2018) mukaan sosiaalityön asiantuntemuskäsitteen ulottuvuuksia on neljä: käytäntöprosessien hallinta, laadullisesti erityinen tietämys, aikaansaannoskyky sekä käytännöllinen järki. Paasion mukaan perinteinen noviisi-eksperti-malli sopii huonosti sosiaalityöhön. Tällöin ammatillisuuden sisältö jää epäselväksi, koska kokemus ja perehtyneisyys takaavat vain tietyssä työyhteisössä tai laajemmin ammatissa tarvittavan osaamisen. (Paasio 2018, 252). Käytäntöprosessien hallintaulottuvuus tarkoittaa, että sosiaalityöntekijä hallitsee ammattikäytännöissä tarvittavat tehtävät. Tämä on varsin yksinkertainen näkemys asiantuntemukseen, koska se käytännössä tarkoittaa listaa erilaisista työtehtävistä, josta jää puuttumaan näkemys ammatin ydinosaamisesta, asiantuntemuksen ytimeistä sekä sen keskeisistä ulottuvuuksista. Toinen tapa tarkastella asiantuntemusta on tarkastella sitä toiminnan päämäärän kautta. Yhteiskunta on asettanut sosiaalityölle toiminnan päämäärän ja yhteiskunnallisen tehtävän, jolle sosiaalityön yhteiskunnallinen legitimiteetti ja oikeutus rakentuvat. Toiminnan päämäärää voi tarkastella erilaisista näkökulmista. Ammatillisen toiminnan tulos voi olla erillinen itse prosessista tai toiminta ei tavoittele sen ulkopuolista tavoitetta, vaan päämäärä on itse toiminta. Sosiaalityössä nämä näkökulmat ovat molemmat läsnä. Jälkimmäisellä viitataan vuorovaikutukseen asiakkaan ja työntekijän välillä ja edellisellä taasen kokonaisprosessien hallintaan, jossa tavoitteena on usein asiakkaan hyvinvoinnin muutos. (Paasio 2018, 253–256.)

Paasion (2018) mukaan toinen asiantuntemuksen ulottuvuus on laadullisesti erityinen tietämys. Perinteinen tapa säädellä työtehtävien edellyttämää tietämystä, on säädellä

ammattien pätevyysvaatimuksia. Tämä on kuitenkin nykyaikana yksinomaan riittämätön tapa huolehtia asiantuntemuksesta ja sen säilymisestä. Ennemmin olisi pohdittava kuinka ylläpidetään, kehitetään osaamista ja tietämystä, kun tiedon määrä jatkuvasti kasvaa. Paasion (2018) mukaan asiantuntemuksen ja tieteellisen tiedon ja tutkimuksen välillä on myös jännite. Vaikka myös sosiaalityön asiantuntemus perustuu tieteeseen ja tieteelliseen tutkimukseen, välttämättä sosiaalityön tutkija ei ole käytännön sosiaalityön asiantuntija tai toisin päin.

Kolmas asiantuntemuksen ulottuvuus on aikaansaannoskyky, joka tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että työ tuottaa tulosta. Sosiaalityössä tämä ulottuvuus jää helposti unohduksiin. Esimerkiksi lääketieteessä voidaan selkeästi osoittaa, jonkun asiantuntijan onnistuneen työtehtävissä, mutta sosiaalityössä vaikuttavuutta on tutkittu Suomessa vain vähän. Paasion mukaan minkä tahansa osaamisen, asiantuntijuuden syntymisen ja oppimisen edellytys on taito erottaa onnistuminen ja epäonnistuminen. Paasion mukaan sosiaalityössä olennaista on erottaa onnistuminen vuorovaikutustilanteessa, varsinaisesta onnistumisesta eli siitä, että asiakkaan tilanne kohenee tai hyvinvointi lisääntyy. Neljäntenä asiantuntemuksen ulottuvuutena Paasio tunnistaa käytännöllisen järjen, jonka hän tunnistaa sosiaalityöspesifiksi ulottuvuudeksi. Sosiaalityön asiantuntija kykenee hallitsemaan monenlaisia kysymyksiä suhteessa arvoihin. Sosiaalityö perustuu yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vaatimukseen ja sen toteuttamiseen sekä myös ihmisoikeuksiin. Lainsäädännöllä on vielä erikseen pyritty vahvistamaan sosiaalityön velvollisuutta raportoida yhteiskunnassa esiintyvistä epäoikeudenmukaisuuksista. Sosiaalityön asiantuntemuksen ydintä kyky ymmärtää muutoksen dynamiikkaa ja mobilisoida muutos. (Paasio 2018, 250–264.)

Juhilan (2006) mukaan sosiaalityön ydintä on asiakkaiden kohtaaminen. Ilman asiakaskohtaamisia ei ole sosiaalityötä. Sosiaalityö ei ole yksisuuntaista sosiaalityöntekijän tekemää auttamis- tai muutostyötä, vaan sosiaalityö tapahtuu työntekijän ja asiakkaan välisissä kohtaamisissa. Sosiaalityön sisältö määrittyy, miten tämä kohtaaminen tapahtuu ja millaisiksi osapuolten väliset roolit suhteutuvat toisiinsa. Kohtaamiset tapahtuvat aina jossakin yhteiskunnallisessa tilanteessa, jolloin sosiaalityölle määrittyy tiettyjä tehtäviä ja paikkoja, jotka määrittävät suhteen sisältöjä. (Juhila 2006, 11–12.) Juhila tarkastelee sosiaalityötä liittämisen-, kontrollin-, kumppanuus- ja huolenpito- ja vuorovaikutussuhteensa, joiden kautta jäsenyyt myös sosiaalityön asiantuntijuus. Liittämisen- ja kontrollisuhteeseen liittyvä asiantuntijuus on Juhilan mukaan vertikaalista. Kun sosiaalityöntekijän tehtävänä on liittää asiakas yhteiskuntaan, asiantuntijuus perustuu asetelmaan, jossa sosiaalityöntekijällä

nähdään olevan tietoa, jota asiakkaalla ei ole ja sosiaalityöntekijä pystyy tämän tiedon avulla jäsentämään tilanteen ja muutoksentarpeen sekä sen vaatimat toimenpiteet. Tällöin sosiaalityöntekijä myös määrittelee, millaiseen muutokseen pyritään. Tähän suhteeseen liittyy myös sosiaalityön valta, johon palaan myöhemmin tutkielmassani.

Kumppanuussuhteeseen perustuva sosiaalityön asiantuntijuus on Juhilan mukaan horisontaalista. Tällöin sosiaalityöntekijä ja asiakas ovat ikään kuin samalla tasolla, ilman, että toisella olisi ikään kuin parempaa tai enempää tietoa kuin toisella. Suhde on vastavuoroinen ja työntekijä asettuu tutkimaan asiakkaan tilannetta yhdessä asiakkaan kanssa. (Juhila 2006, 138.) Huolenpitosuhteeseen perustuva asiantuntijuus on hoivaan perustuvaa asiantuntijuutta. Hoivan usein nähdään liittyvän ensisijaisesti epävirallisiin suhteisiin ja voi olla vaikeaa nähdä, miten se liittyy suoraan ammattimaiseen sosiaalityöhön. Hoivakysymys kuitenkin liittyy erityisesti sukupuoleen ja hoivan ammatillistumiseen. Myös sosiaalityö on ajan saatossa ammatillistunut. Huolenpitoon perustuvan sosiaalityön paikka on ehkä epäselvä, mutta se kuitenkin jakaa osittain hoivavastuuta muiden ammattien kanssa. Sosiaalityössä kuitenkin tehdään töitä eniten haavoittuvien ihmisryhmien kanssa. Sosiaalityöllä on paikkansa esimerkiksi asiakkaiden asian ajossa ja ihmisten asiaan vaikuttamisessa. (Juhila, 185–186.)

Vuorovaikutuksessa tapahtuvan suhteen asiantuntijuus määrittyy tilanteittain. Työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksessa syntyy tietoa, johon voidaan soveltaa tiettyä teoriaa tai menetelmiä, jotta asiakkaan tilannetta voidaan jäsentää ja työstää. Monimutkaisiin ja haastaviin asiakastilanteisiin ei kuitenkaan voi soveltaa suoraan tiettyä teoriaa. Kun tilanteet ovat monimutkaisia ja ristiriitaisiakin, sosiaalityöntekijä joutuu aina tekemään valintoja ja päätöksiä tilanteissa, joissa voi olla monta erilaista tulkintavaihtoehtoa. Juhilan mukaan tämä tekee sosiaalityöstä käytännöllismoraalista toimintaa, johon liittyy aina epävarmuutta ja epäilyä. Täyttä varmuutta asioista harvoin saa, mutta sosiaalityöntekijän pitää silti pystyä tekemään valintoja. Tällöin sosiaalityön asiantuntijuus määrittyy tilanteessa. Valmiita ohjeita tai toimintamalleja ei ole, vaikka työntekijällä olisi koulutusta ja työkokemusta. Jokainen asiakastilanne vaatii aina uutta arviointia tietyssä hetkessä ja kohtaamisessa. (Juhila 2006, 243–246.)

Vainisen (2011) mukaan sosiaalityöntekijät ovat ennen kaikkea sosiaalisen asiantuntijoita. Sosiaalinen osaaminen on asiantuntijuusalueena tärkeä ja sitä pitää hoitaa asiantuntijoiden toimesta. Sosiaalisen asiantuntijuudesta voidaan joutua myös käymään kilpailua toisten

ammattiryhmien kesken. Toisaalta sosiaalista osaamista voidaan myös pyrkiä jakamaan eri ammattiryhmien kesken. (Vaininen 2011, 258–259.) Vaininen (2011) on väitöskirjassaan jäsentänyt sosiaalityöntekijöiden sosiaalisen osaamisen kuuteen osa-alueeseen, jotka ovat vuorovaikutukseen liittyvä tietotaito, tieto sosiaalisista teorioista ja selitysmalleista, joita sosiaalityöntekijä osaa hyödyntää, taito teorian tiedon ja kokemuksen avulla arvioida ja tunnistaa sosiaalisia ongelmia ja niiden yhteyttä yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja asiakkaan muuhun elämäntilanteeseen, tieto yhteiskunnallisesta tilanteesta ja palveluista ja kyky hyödyntää näitä yksilön tai ryhmän toimintakyvyn lisäämiseksi, sosiaalinen eetos eli kyky huolehtia asiakkaan sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta. Kuudes sosiaalisen osaamisen osa-alue on vaikuttamisosaaminen. (Vaininen 2011, 258–259.)

Arja Sipilä (2011) on jäsentänyt sosiaalityön ammatillista asiantuntijuutta. Väitöskirjassaan Sipilä on tutkinut sosiaalityöntekijöiden käsityksiä asiantuntijuudestaan, tiedoistaan ja taidoistaan, sosiaalityön eettisten periaatteiden merkitystä heidän työssään sekä sosiaalityöntekijöiden käsitystä omista vaikutusmahdollisuuksiaan. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityön asiantuntijuus ja ammattisivistys tarvitsevat tieto-aidon lisäksi vahvan arvo-osaamisen ja ammattietiikan. Sosiaalityö on professionaalista toimintaa. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityöntekijöiden tiedoissa on nähtävissä erilaisia rooleja. Heillä on ilmiöiden ymmärtämistä auttavaa tietoa, mutta toisaalta myös laaja käytännön toiminnassa tarvittava tietoperustaa. Asiantuntijuuden ja tiedon tärkein tavoite on tehdä hyvää sosiaalityötä.

Sosiaalityön tietoperusta koostuu useista eri ulottuvuuksista, joista Sipilän tutkimuksessa olivat psykososiaalinen tieto, teoreettinen ja tutkimusta korostava tieto, managerialistis-ekonomistinen tieto sekä oikeudellinen tieto, kunnallispoliittinen tieto, yhteiskunnallinen tieto sekä tieto psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen vaikuttavista asioista. Sipilän tutkimuksessa sosiaalityöntekijät itse arvoivat, että heillä on eniten tietoa yhteiskunnasta, psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen vaikuttavista tekijöistä ja psykososiaalisesta osaamisesta. Vähiten osaamista arvioitiin olevan managerialistis-ekonomistista tietoa, millä viitataan erityisesti johtamiseen ja taloushallintoon liittyvään tietoon. (Sipilä 2011, 109.)

Sosiaalityön ammattitaidon ulottuvuuksia ovat Sipilän mukaan palveluohjauksen taidot asiakkaan huomioonottamisena, managerialistis-ekonomistiset taidot, tutkimuksellisen ja kriittisen käsitteellistämisen taito, terapeuttiset taidot, taito toimia neutraalina ongelmatilanteina jäsentävänä asiantuntijana, tunnetyön taidot ja palvelutarpeisiin

vastaamisen taito. Näistä sosiaalityöntekijä arvioivat itse tärkeimmiksi taidoiksi taidon toimia neutraalina ongelmatilanteita jäsentävänä asiantuntijana. Merkityksellisiä taitoja ovat lisäksi palveluohjauksen taidot asiakkaan huomioonottamisena sekä tunnetyön taidot. Vähiten tärkeinä taitoina sosiaalityöntekijät arvioivat terapeutitset taidot sekä managerialistis-ekonomistiset taidot. (Sipilä 2011, 112–113.)

Sipilän jaottelee ja nimeää sosiaalityön eettisten toimintaperiaatteiden ulottuvuuksiksi: asiakkaan ihmisarvoisen kohtaamisen, yhteiskuntakriittisyyden, velvollisuuden toimia sääntöjen mukaan, humanin suhtautumisen kulttuureihin sekä kohtelun tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden. Eettisistä toimintaperiaatteista sosiaalityöntekijät nostivat itse tärkeimmäksi toimintaperiaateeksi kohtelun oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden sekä asiakkaan ihmisarvoisen kohtaamisen. Vasta näiden kahden periaatteen jälkeen merkitykselliseksi nousi velvollisuus toimia sääntöjen mukaan. Yhteiskuntakriittisyys asiakaskunnan puolesta oli sosiaalityöntekijöille vähiten merkityksellinen toimintaperiaate. (Sipilä 2011, 117.) Eettistä osaamista voidaan tarkastella myös hyve-etiikan näkökulmasta, mikä perustuu Aristoteleen ajatuksille. Hyve on ihmisen piirre tai ominaisuus, joka on hyvä tai tavoiteltava. Sosiaalityön näkökulmasta asia ei ole kuitenkaan ihan niin yksinkertainen. Johtuen elämän ja maailman monimuotoisuudesta, sosiaalityössä on mahdoton ennustaa tarkoin tekojen seurauksia. Sosiaalityöntekijällä pitää olla tilaa oman harkintakyvyn kasvulle. Sosiaalityöntekijällä tulee olla hyveitä, joita joiden soveltamista hän oppii kokemuksen myötä. Sosiaalityöntekijöiden hyveet, joita he itse pitävät tärkeinä, voidaan jakaa seitsemään eri kategoriaan, joita ovat asiakkaan kohtaamiseen, työntekijän inhimillisyyteen, oikeudenmukaisuuteen, määrätietoisuuteen, itsesäätelyyn, yhteistyökykyyn ja ammatilliseen viisauteen liittyvät hyveet. Hyveet rakentavat sosiaalityön arvoperustaa. Jokaisen sosiaalityöntekijän olisi hyvä pohtia miten toimii työssään sekä sitä toimiiko työssään, niin kuin ajattelee, että hyvä sosiaalityöntekijä toimii. (Ylinen & Ruokolainen 2019, 167.)

Vainisen (2011) mukaan sosiaalityön asiantuntijuutta voidaan jäsentää myös erilaisten roolien kautta. Sosiaalityöllä on erilaisia toimintarooleja, joihin yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat. Yhteiskunnan muutokset näkyvät sosiaalityön toimintaroolien muuttumisena. Jotkut toimintaroolit poistuvat, jotkut vahvistuvat ja joskus toimintarooleja syntyy uusia. Esimerkiksi toimeentulosta huolehtijan rooli on väistynyt, kun perustoimeentulotuen päätökset ovat siirtyneet muiden ammattiryhmien hoidettavaksi. Hyvin perinteisiä

sosiaalitoimiston sosiaalityön toimintarooleja ovat kontrolloija, palvelujärjestelmän tuntija sekä tilanteen selkeyttäjä. Näistä erityisesti kontrolloijan rooli on ollut ja on edelleen vahva sosiaalityössä. 2000-luvun alussa uusina toimintarooleina näyttäytyivät koordinaattori ja sosiaalisen näkökulman esiintuoja sekä kehittäjäsosiaalityöntekijä. (Vaininen 2011, 252–253.)

Muutokset, joita omassa yhteiskunnassamme ja maailmalla tapahtuu, vaikuttavat sosiaalityön asiantuntijuuteen ja ammatillisiin sosiaalityön käytäntöihin tulevaisuudessa. Yhteiskunnan tasolla työn tekemisen muutokset, kuten digitalisaatio ja automatisointi, vaikuttavat sosiaalityöhön itsessään, kuten sosiaalityön asiakkaisiin ja heidän elämäntilanteisiinsa. Digitalisoitumisen mukana myös ihmisten sosiaaliset suhteet muuttuvat ja tapahtuvat paitsi fyysisissä kohtaamisissa, myös enenevässä määrin verkossa. Sosiaalityöllä on tärkeä rooli tunnistaa sosiaalisen elämismaailman monimuotoisuus. Myös julkinen hallinto pyrkii digitalisoimaan julkisia palveluita ja näin myös helpottamaan palveluiden saatavuutta. Sosiaalihuolto on tässä kehityksessä selkeästi jäljessä verrattuna esimerkiksi terveydenhuoltoon, mikä liittyy siihen, että sosiaalihuolto on usein mielletty tapahtuvan kasvokkaisissa kohtaamisissa. Kun sosiaalityön asiantuntijuutta arvioidaan, on ilmeistä, että sosiaalityössäkin täytyy jatkossa pystyä ennakoimaan millaiseksi ihmisten elämismaailma muuttuu ja millä tavalla sosiaalityön asiantuntijat siihen pystyvät vastaamaan. (Tikkala 2019, 304.)

Muutokset yhteiskunnassa, asiakkaiden arjessa ja sosiaalityössä vaativat sosiaalityön tutkimusta. Karvonen-Niinikosken (2006) mukaan tutkimussuuntautuneisuus on käsite, jolla edistetään tutkimukselliseen näyttöön perustuvaa sosiaalityötä. Asiantuntijuustutkimuksessa ovat korostuneet tiedon hankkimisen ja siirtämisen sijasta tiedon luomista korostava näkökulma. Tämä sopii hyvin sosiaalityöhön, koska sen toimintaympäristöt ovat jatkuvassa muutoksessa ja yhä monimutkaisemmat toimintaympäristöt haastavat myös sosiaalityötä. Karvonen-Niinikoski toteaa, että sosiaalityön koulutukseen pitäisi rakentaa uudenlaisia oppimisen ja tiedontuotannon foorumeita ja yhteisöjä, jotka yhdistävät opetuksen, tutkimuksen ja innovatiivisen tiedontuotannon sosiaalityön arjen käytäntöihin.

Osa sosiaalityön asiantuntijuutta ja ammattitaitoa on rakenteellisen sosiaalityön osaaminen. Sipilä (2011) on väitöskirjassaan tutkinut sosiaalityöntekijöiden käsitystä omista vaikuttamismahdollisuuksistaan. Sipilän väitöskirjassa sosiaalityön vaikuttamismahdollisuudet oli jaettu neljään ryhmään, jotka olivat: sosiaalipoliittiset

vaikutusmahdollisuudet ja sosiaalityön kehittämismahdollisuudet, vaikuttamismahdollisuudet toteuttaa hyvää sosiaalityötä, itsenäisyys asiakastyössä ja vaikuttamismahdollisuudet jaksamisesta huolehtimiseen (Sipilä 2011, 107). Parhaiten sosiaalityöntekijät arvoivat voivansa vaikuttaa työhyvinvointiin ja vähiten sosiaalipolitiikkaan ja sosiaalityön kehittämiseen (Sipilä 2011, 120). Sipilän väitöskirjan ilmestymisen jälkeen, lainsäätäjät ovat osoittaneet sosiaalityölle veloitteen rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle. Rakenteellisesta sosiaalityöstä säädetään Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7§, jossa todetaan, että rakenteellisella sosiaalityöllä on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Laki määrittelee, että rakenteellisen sosiaalityöhön kuuluu:

- 1) sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista;
- 2) tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä hyvinvointialueen asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi
- 3) sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi hyvinvointialueen muiden toimialojen ja kunnan suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittämisen.

Asiantuntijatieto on modernin profession oleellinen ominaisuus. Kuten aiemmin tutkielmassani todettu, professioammatteihin liittyy harkintavaltaa. Vallan mukana tulee myös vastuuta. Valta ja vastuu vaativat paitsi koulutusta, tietoa ja taitoa, myös kykyä eettiseen harkintaan. Iso osa sosiaalityöntekijöistä työskentelee julkishallinnossa, jonka toimivalta perustuu lakiin. Julkisen vallan tulee Perustuslain 2 §:n mukaan perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava lakia. Julkisiin hallintotehtäviin, kuten sosiaalityöhön, liittyy toimivaltaa käyttää julkista valtaa. Kyse voi olla pakkotoimista, joissa puututaan merkittäväällä tavalla yksilön tai perusoikeuksiin. Esimerkki tällaisesta päätöksestä voi olla lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide tai kiireellinen sijoitus. Julkisen vallan käytöstä on kyse myös silloin, kun tehdään päätös palvelusta. (Liukko & Nykänen 2019, 9–10.) Julkisen vallan ja organisaation edustajina sosiaalityöntekijöillä on lainsäädännön perusteella oikeus tehdä erilaisia lausuntoja, päätöksiä ja arvioita liittyen asiakkaisiin ja heidän elämäntilanteeseensa (Juhila 2006). Päätöksillä ja lausunnoilla voi olla merkittäviä

vaikutuksia yksilön arkeen ja elämään. Lain lisäksi sosiaalityössä on noudatettava sosiaalialan eettisiä ohjeita, jotka saattavat olla ristiriidassa lainsäädännön tai organisaation omien ohjeistuksien ja tapojen kanssa. Lainsäädäntö yksin ei takaa oikeudenmukaista ratkaisua tai päätöstä. Ammattietiikka ohjaa harkintavallan käyttöä. (Talentia 2022b.) Aikio (2017) on väitöskirjassaan tutkinut, millaisia valtakäsityksiä sosiaalityön taustalla on ja miten valtaa käytetään sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisiä kohtaamisissa

3.3 Sosionomin (AMK) asiantuntijuus

Ammattikorkeakoulut laativat autonomiansa puitteissa omat opetussuunnitelmansa, jonka vuoksi sosiaalialan koulutusohjelmien tavoitteet ja sisällöt voivat poiketa toisistaan. Yhteistä ammattikorkeakoulujen tutkinnoille ovat osaamisalueet. Ammattikorkeakoulussa keskeisiä ovat ammatilliset kompetenssit. Kompetenssi käsite viittaa osaamiseen. Sosiaalialan koulutukselta, erityisesti sosionomi (AMK)-koulutukselta edellytetään paitsi ammatillisia kompetensseja, myös sosiaalisia taitoja sekä oppimaan oppimisen taitoja. Sosionomin osaamisessa on kyse ennen kaikkea työelämässä tarvittavista taidoista ja valmiuksista. Sosionomi (AMK) -koulutuksen osaamisalueita ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. Kompetenssien kehittymistä voidaan pitää prosessina, joka alkaa opintojen alkuvaiheessa ja jatkuu valmistumiseen saakka. Koska ammattikorkeakouluissa pedagogiset valinnat poikkeavat toisistaan, niillä voi olla erilainen tapa rakentaa sosiaalialan kompetenssia ja osaamista. Vaikka sosionomin osaaminen ja ammattitaito vahvistuvat työelämässä, koulutuksen tulee antaa osaamisen ydin. (Rauhiainen-Valo, Rantanen, Hovi-Pulsa & Tietäväinen 2010, 9–28.)

Perhetyöntekijöinä toimivien sosionomien tieto perustuu moniin erilaisiin lähteisiin. Tieto perustuu koulutuksesta saadusta tiedosta, arkitiedosta, kirjatiedosta sekä lisäksi persoonallisesta asiantuntemuksesta, jota voidaan kutsua myös hiljaiseksi tiedoksi. Hiljainen, persoonallinen tieto kasvaa, kun työstä saadaan palautetta ja saatua palautetta prosessoidaan. Sosionomit itse kokevat, että koulutus antaa tarvittavat perustiedot, mutta työkokemus kartuttaa tietoa. Erilaisiin asiakastilanteisiin meneminen, reflektointi ja tiedon siirtyminen työntekijältä toiselle, antavat tietoa, miten toimia vastaavassa tilanteessa tulevaisuudessa. Sosionomit kokevat myös hyödyllisenä tiedon, jonka saavat asiakkailta, jolloin voidaan puhua vastavuoroisesta tiedosta. (Nyman 2009, 114.)

Sosionomien osaaminen rakentuu erilaisista asioista. Perhetyöntekijöinä toimivat sosionomit mieltävät olevansa erilaisissa rooleissa, kun he työskentelevät asiakkaidensa kanssa. Rooli valikoituu sen mukaan, mitä sen hetkinen tilanne vaatii tai asiakas tarvitsee. Työn tekemisen väline on ennen kaikkea asiakassuhde, joka rakentuu vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Vaikka työ olisi asiakkaan arjessa mukana olemista ja kulkemista, työllä on oltava tavoite, mikä on olennainen osa ammatillista toimintaa. Sosionomit näkevät itse tärkeänä jatkuvan oppimisen, joka tapahtuu paitsi asiakkailta saadun palautteen perusteella, myös työyhteisön kanssa käytävien keskustelujen avulla. Perhetyöntekijöinä toimivat sosionomit näkevät itse, että jatkuva kouluttautuminen on välttämätöntä erityisosaamisen rakentamiselle.

Peruskoulutus antaa laaja-alaisen pohjan osaamiselle. (Nyman 2009, 115–117.)

Perhetyöntekijöinä toimivat sosionomit kokevat, että oikeutus heidän työlleen tulee lastensuojelun kautta, mutta vahva puuttuminen lapsen tai perheen tilanteeseen kuuluu ennen kaikkea sosiaalityöntekijälle (Nyman 2009, 123).

3.4 Aiempi tutkimus aiheesta

Aiempaa suomalaista tutkimusta, jossa on tutkittu samaan aikaan tai vertaillen sosiaalityön ja sosionomi (AMK) koulutusten tuottamaa asiantuntijuutta löytyy verrattain vähän. Lähteinen & Tuohino (2013) tutkivat kahden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden käsityksiä alan koulutuksen tuottamasta osaamisesta kyselytutkimuksen avulla. Tutkimuksen perusteella koulutus tuotti sellaista osaamista, mitä koulutusmallissa on suunniteltakin. Ammattikorkeakoulu tuotti osaamista ennen kaikkea asiakastyöhön sekä ihmisten kohtaamiseen omassa arjessaan ja sosiaalityön koulutus ymmärrystä ihmisestä osana yhteiskuntaa. Sosiaalityön koulutus myös antoi valmiuksia kriittiseen, teoreettiseen ja eettiseen pohdintaan.

Suomalaista tutkimusta liittyen sosiaalityön asiantuntijuuteen, on tehty sen sijaan melko paljon. Olen teoriaosuudessaani hyödyntänyt kahta suomalaista väitöskirjaa (Sipilä 2011; Ylinen 2011), joissa molemmissa sosiaalityön asiantuntijuutta ja ammattitaitoa on pyritty jäsentämään hyvinkin laajasti. Mutka (1998) on väitöskirjassaan jäsentänyt sosiaalityön neljättä käännettä.

Sosiaalityön asiantuntijuutta on tutkittu paljon myös erilaisten sosiaalityön osa-alueiden ja ilmiöiden näkökulmasta. Tutkimuksissa usein sivutaan sosiaalityön koulutusta ja opintoja, mutta suoraan opiskelijoiden näkemyksiä ei ole juurikaan tutkittu. Ylinen (2008) on väitöskirjassaan tutkinut gerontologista sosiaalityötä ja sen asiantuntijuutta. Väitöskirjassaan Ylinen (2008) esittää yhtenä johtopäätöksensä, että gerontologisessa sosiaalityössä tarvittava erityinen ja yleinen asiantuntijuus tulisi ottaa huomioon vielä paremmin sosiaalityön koulutuksessa. Lisäksi Ylisen (2008) mukaan gerontologisessa sosiaalityössä korostuu erityisesti eettinen asiantuntijuus, joka myös rakentaa vahvaa ammatillista identiteettiä. Elfving ja Kärkkäinen (2018) ovat jäsentäneet artikkelissaan sosiaalityön asiantuntijuutta vastaanottopalveluissa. Vastaanottopalveluissa sosiaalityön asiantuntijuudessa korostuvat ennen kaikkea kyky yksilökohtaiseen arviointiin, joka vastaanottopalveluissa voi esimerkiksi tarkoittaa kykyä erottaa vaikeasti traumatisoituneet henkilöt niistä, joiden reaktiot uuteen ikävään tilanteeseen ovat sinänsä normaaleja. Lisäksi vastaanottopalveluissa asiantuntijuudessa korostuvat sosiaalisten ihmisoikeuksien puolustaminen ja vahva eettinen osaaminen. Arajärvi, Mönkkönen, Kekoni & Toikko (2020) tarkastelevat sosiaalityön asiantuntijuutta osana nuorisopsykiatrian moniammatillista työyhteisöä. Aineisto kerättiin useamman ammattialan edustajalta. Sosiaalityön tehtävät nähtiin olevan sidoksissa nuoren ja perheen sosiaalisiin ongelmiin ja vuorovaikutuksen haasteisiin. Sosiaalityön psykososiaalisen asiantuntijuuden roolin nähtiin olevan nuoren ja perheen kokonaistilanteen arviointi ja palveluiden koordinoitua, mutta sosiaalityön asiantuntijalla voi olla rooli myös terapeuttisessa ja hoidollisessa työssä. Sosiaalityöntekijöiden tekemä terapeuttinen työ painottui vanhemmuuden tukemiseen sekä perheen vuorovaikutussuhteiden tukemiseen hyödyntämällä perheterapeuttisia menetelmiä. Sinko (2004) on tutkinut liseniaatintutkimuksessaan sosiaalityön asiantuntijuutta lastensuojelun juridisoitumisen näkökulmasta. Jaakkola on tutkinut liseniaatintutkimuksessaan (2016) sosiaalityöntekijöiden tietoja ja taitoja lastensuojelutarpeen arvioinnissa.

Muualla kuin Suomessa tehtyä tutkimusta liittyen sosiaalityön asiantuntijuuteen ja sosiaalityön koulutukseen liittyen löytyy paljon. Tutkimustuloksissa on huomioitava, ettei tuloksia voida suoraan soveltaa suomalaiseen sosiaalityöhön, koska koulutukset ja sosiaalityön yhteiskunnallinen asema ja yhteiskunnan työlle asettamat reunaehdot ovat erilaisia eri maissa. Shlomo, Levy & Itzhaky (2012) ovat tutkineet sosiaalityön opiskelijoiden ammatti-identiteetin kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Tham & Lynch (2014) tutkivat ruotsalaisten sosiaalityön opiskelijoiden näkemyksiä koulutuksen tuottamasta osaamisesta.

Tutkimus on pitkittäistutkimus, jossa valmistuneita sosiaalityön opiskelijoita on seurattu valmistumisen jälkeen vielä 18 kuukautta. Opiskelijat, jotka olivat valmistumassa, toivoivat ennen kaikkea tiiviimpää yhteyttä työelämän ja opintojen välille, erityisesti niiden opintojen kohdalla, jotka selvästi suuntasivat ammatillisiin taitoihin. Vaikka opiskelijoiden itseluottamus ja kriittisyys oli kasvanut opintojen myötä, he kokivat, etteivät opinnot olleet antaneet riittävässä määrin valmiuksia käytännön sosiaalityöhön.

Tham ym. (2023) on vertaillut kuuden eri maan sosiaalityön koulutusten antamia valmiuksia sosiaalityöhön. Vaikka koulutusten vertailu on vaikeaa kulttuurien ja yhteiskunnallisten reunaehtojen erilaisuuden takia, eroja ja yhtäläisyyksiä löytyi. Suomessa sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan pisin koulutus ja maisteritason tutkinto, valintaprosessit olivat erilaisia, esimerkiksi käytössä voi olla erilliset arviot soveltuvuudesta alalle. Maille oli yhteistä se, että vastavalmistuneet sosiaalityöntekijät työllistyivät usein lapsi- ja perhepalveluihin, kuten lastensuojeluun, jossa työssäjaksaminen näyttäytyy huonolta ja henkilöstön vaihtuvuus on suurta. Tham ym (2023) näkevät tärkeänä, että sosiaalityön koulutus antaa riittävästi valmiuksia vaatimaan asiakastyöhön jo työuran alkuvaiheessa.

Koska sosionomi (AMK) koulutusta ei ole muissa maissa, kansainväistä tutkimusta ei ole siihen liittyen saatavilla. Suomessa sosionomin (AMK) koulutuksen tuottamaan asiantuntijuuteen ja ammattitaitoon on löydettävissä huonosti. Ilkka Uusitalo (2005) kuvannut sosionomi (AMK) opiskelijoiden työssä oppimista ja oppimiseen vaikuttavia tekijöitä työelämän kehittämisprojektissa ja työharjoittelussa sekä arvioinut projektiympäristön merkitystä oppimiselle ja ammatilliselle osaamiselle. Ammattikorkeakoulut ovat julkaisseet useita raportteja liittyen sosionomien asiantuntijuuteen koulutukseen ja osaamiseen (ks. Viinamäki 2010; Viinamäki 2009). Sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamaan asiantuntijuuteen ja osaamiseen liittyen on julkaistu useita opinnäytetöitä.

4 Tutkimusasetelma

Koska haluan ymmärtää opiskelijoiden käsityksiä ja omia kokemuksia koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta ja asiantuntijuuden eroista, on perusteltua, että tutkielmani on laadullinen tutkimus. Tässä kappaleessa esittelen tutkimuskysymykseni sekä kuvailen aineistoani ja sen keruuta. Tämän jälkeen kerron valitsemastani analyysimenetelmästä sekä sen käytännön toteuttamisesta. Viimeisessä aluvussa tuon esille tutkimukseeni liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä pohdintaa tutkimuksen luotettavuudesta ja tutkijan positiosta.

4.1 Tutkimuskysymykset

Olin jo ennen aineiston keruutani muotoillut tutkimuskysymykseni, jotka luonnollisesti tällöin myös ohjasivat itse aineiston keruuta. Tutkimuskysymysten päättäminen ennen aineistonkeruuta on hyvin perinteinen tapa edetä tutkimusprosessissa. Laadullisessa tutkimuksessa tähän liittyy kuitenkin tiettyjä riskejä. Joskus voi käydä niin, että aineisto ei tosiasiallisesti vastaa etukäteen muotoiltuihin tutkimuskysymyksiin tai kysymykset on todettava liian itsestään selviksi suhteessa aineistoon, jolloin jossain tilanteissa tarpeen muuttaa tutkimuskysymyksiä. Tutkimuskysymyksen asettaminen on kuitenkin myös laadullisessa tutkimuksessa tärkeää, koska muuten riskinä on, että analyysi jää vain luokittelun asteelle. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 125–126.)

Tutkielmani tarkoitus on tuottaa tietoa sosiaalialan korkeakoulutusten tuottamasta asiantuntijuudesta ja niiden eroista. Aiheesta ei löydy tuoretta suomalaista tutkimusta, jonka vuoksi aihetta on perusteltua tutkia. Aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä, koska laillistetuista sosiaalityöntekijöistä on ajankohtaisesti pula. On mahdollista, että sosiaalityöntekijäpulaan pyritään vastaamaan nopeuttamalla siirtymistä sosionomi (AMK) tutkinnosta sosiaalityön maisteriopintoihin, ilman tutkimusta siitä, miten se vaikuttaa sosiaalityön asiantuntijuuteen ja osaamiseen ja tätä kautta myös asiakasturvallisuuteen. Tutkimukseni tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää sosiaalialan työnjakoa mietittäessä. Aiheeni on myös ajankohtainen siitä näkökulmasta, että uuteen hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi vahvistaa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten mahdollisuutta keskittyä omaa osaamista vastaavan työhön. Lisäksi hallitusohjelmaan on kirjattu, että sosiaali- ja terveysalan työnjakoa tullaan selkeyttämään ja kelpoisuusehtoja tullaan tarkastelemaan. Myös ammattihenkilölainsäädäntöön tullaan tekemään kokonaisuudistus. (Valtioneuvosto 2023,

25.) Keskustelu sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien asiantuntijuuden ja osaamisen eroista on jatkunut jo vuosikymmeniä. Esimerkiksi Piironen (2011) on puheenvuorossaan kyseenalaistanut sitä, tulisiko sosiaalityötä opettaa vain yliopistossa ja hän myös peräänkuuluttaa saumattomampaa yhteistyötä korkeakoulujen välillä, jotta duaalimallin mukaisten opintojen sisällä liikkuminen olisi mahdollisimman sujuvaa.

Tutkielmassani on kaksi pääkysymystä, jotka ohjaavat tutkimuksen kulkua ja jotka ovat muodostuneet ja tarkentuneet teoreettisen viitekehyksen ja aineiston pohjalta. Tutkimukseni tarkoitus on tuottaa tietoa kahden eri sosiaalialan koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta ja osaamisesta sekä niiden eroista. Tutkimuskysymykseni ovat:

Millaista asiantuntijuutta sosiaalityön koulutus tuottaa sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoiden näkökulmasta?

Miten koulutuksen tuottama sosiaalityön asiantuntijuus eroaa sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoiden näkökulmasta?

Tarkastelen siis sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneiden sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoiden näkemyksiä esimerkiksi siitä, mitä sosiaalityön asiantuntijuus on, miten sosiaalityön asiantuntijuus muodostuu koulutuksen aikana, mitä on sosiaalityön osaaminen, mistä osa-alueista osaaminen koostuu ja mitä on sosionomin (AMK) asiantuntijuus.

4.2 Aineiston keruu ja aineiston kuvailu

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruu menetelmiä ovat haastattelu, kyselyt, havainnointi ja erilaiset dokumentit. Kun halutaan tietää, mitä joku ajattelee tietyistä asiasta, helpointa on kysyä häneltä asiaa. Olen kerännyt aineiston haastatteleamalla sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita, joilla on taustallaan aiemmin suoritettu sosionomi (AMK) tutkinto. Koska olen kiinnostunut ennen kaikkea koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta, ajattelen, että siitä ovat parhaita kertomaan opiskelijat. Olen haastatellut maisterivaiheen opiskelijoita, koska tutkimusasetelman kannalta on tärkeää, että molemmat alemman asteen tutkinnot, eli tässä tapauksessa sosionomi (AMK) ja sosiaalityön kandidaatin tutkintoon kuuluvat opinnot on suoritettu. Maisterivaiheen opiskelijat ovat opinnoissaan siirtyneet

syventäviin opintoihin, jonka vuoksi ajattelen, että heillä on jo kehittynyt kyky tarkastella koulutusta ja asiantuntijuutta laajemmalla tasolla.

Haastattelu on yleinen tapa kerätä aineistoa, kun kyse on kvalitatiivisesta tutkimuksesta. Haastattelun käyttö aineistonkeruu menetelmänä on perusteltu esimerkiksi silloin, kun ihminen nähdään tutkimustilanteessa subjektina, joka on merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli, kun tutkittava aihe on uusi ja vieras, kun tiedetään, että tutkimuksen aihe tuottaa moni tahoisia ja monen suuntaisia vastauksia tai kun halutaan syventävää saatuja tietoja. Haastatteluun liittyy myös ongelmia, jotka voivat heikentää tutkielman tulosten luotettavuutta. Ongelmat tai virheet voivat liittyä niin haastateltavaan kuin haastattelijaan. Haastateltava saattaa esimerkiksi pyrkiä antamaan sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Tärkeää on, että haastattelijalla osaa tulkita haastateltavan vastauksia kulttuuristen merkitysten ja merkitysmaailmojen näkökulmat huomioiden. Aineisto on myös aina konteksti- ja tilannesidonnaista, jolloin haastateltavat saattavat antaa erilaisen vastauksen eri aikana ja eri paikassa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205–206.)

Haastattelun etu on sen joustavuus. Haastattelijalla voi tarvittaessa selventää kysymyksiä, kysyä tarkentavia kysymyksiä ja näin saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta. Omassa tutkielmassani keräsin aineistoni teemahaastatteluilla. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen etukäteen valittujen keskeisten teemojen mukaan ja esittämällä tarkentavia kysymyksiä. Teemat valikoituvat tutkimuksen viitekehyksen sekä kysymyksenasettelun mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 71–75.) Teemahaastattelusta voidaan käyttää myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu, jolle on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on päätetty, mutta ei kaikkia. Teemahaastattelussa on tiedossa, että haastateltava on kokenut jonkun tietyn tilanteen ja tutkija on myös etukäteen selvittänyt ilmiöön liittyviä rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta, jonka perusteella hän on tehnyt tiettyjä oletuksia ilmiöön liittyen. Tämän analyysin perusteella tutkija on kehittänyt tietyn haastattelurungon. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Tutkielmaani varten haastattelin seitsemää sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijaa, joilla on aiemmin suoritettuna sosionomi (AMK)-koulutus. Julkaisin haastattelukutsun Facebookissa ryhmässä: ”Sosionomien sosiaalityön opiskeluryhmä” sekä Turun yliopiston sosiaalityön opiskelijoiden sähköpostilistalla. Facebook-ryhmän kautta löysin kolme haastateltavaa ja opiskelijoiden ryhmän kautta neljä. Kaikki haastateltavat olivat minulle ennalta

tuntemattomia, jota pidän tärkeänä asiana tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden kannalta. Jos haastateltavat olisivat olleet tuttuja, olisi ollut hankalampaa olla neutraali ja objektiivinen paitsi haastatteluvaiheessa, myös muutoin tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tutusta henkilöstä on usein jonkinlaisia ennakkokäsityksiä tai taustaoletuksia, jotka olisivat voineet vaikuttaa esimerkiksi aineiston analyysiin.

Tutkimusaiheen- ja kysymyksen kannalta pidän oleellisena, että haastateltavat ovat vielä sosiaalityön opiskelijoita, sekä sitä, ettei sosionomiopinnoista ollut kulunut liikaa aikaa. Haastateltavien tuli olla valmistuneita sosionomiksi vuonna 2013 tai sen jälkeen. Koska tutkielmassani on tarkoituksena tarkastella koulutusten tuottamaa asiantuntijuutta, edellä mainitulla rajauksella pyrin siihen, että sosionomikoulutuksen sisällöt ovat vielä haastateltavan muistissa, koulutuksessa ei ole tapahtunut suurempia rakenteellisia muutoksia eikä työkokemus ja työkokemuksen kautta saatu asiantuntijuus ja osaaminen, vaikuttaisi haastateltavien näkemykseen ja kokemukseen. Jälkimmäinen on tietenkin mahdotonta sulkea pois täysin eikä sille ole tarvekaan, mutta pyrin kuitenkin siihen, ettei haastateltavan käsitys asiantuntijuudesta yksinomaan perustu työkokemukseen, joka kuitenkin on merkittävä osa asiantuntijuuden kehittymistä. Yhden haastateltavan kohdalla ilmeni litterointivaiheessa, että hän oli valmistunut sosionomiksi 2000-luvun alkupuolella. Ero vaadittuun 2013 vuoteen oli siinä määrin merkittävä, etten ottanut hänen haastatteluaan mukaan lopulliseen aineistoon vaan se hävitettiin ennen litterointivaihetta. Näin ollen tutkielmani aineisto koostuu kuudesta haastattelusta.

Haastattelut toteutuivat 25.9-22.10.2023 välisellä ajanjaksolla. Kuudesta haastattelusta, etäyhteydellä toteutui viisi haastattelua ja yksi toteutui kasvokkain. Kasvokkain tapahtuva haastattelu oli nimenomaisesti haastateltavan oma toive. Etäyhteyden käytön etuna oli se, että se mahdollisti haastateltavien saamisen ympäri Suomea ja helpotti haastatteluajan sopimista esimerkiksi opiskelu- tai työpäivän keskelle. Kaikki haastateltavat olivat parhaillaan työelämässä. Etäyhteyden huonona puolena oli sen ajoittainen toimimattomuus johtuen yhteyden laadusta. Tämä tarkoitti, ettei kaikissa haastatteluissa ollut mahdollisuutta jatkuvaan videoyhteyteen. Vaikka videoyhteys toimi, koen tutkijana, että videon välityksellä vuorovaikutuksesta jää uupumaan tiettyjä elementtejä. Esimerkiksi toisen henkilön ilmeitä on vaikeampaa havainnoida videon välityksellä ja näin oli esimerkiksi vaikea arvioida, oliko haastateltava jo vastannut kysymykseen kokonaisuudessa vai oliko hän hiljaa miettiäkseen asiaa. Kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa vuorovaikutus oli luontevampaa ja tarkentavia

kysymyksiä oli helpompi esittää. Viimeisen haastattelun kohdalla oli jo havaittavissa saturaatiota, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistamaan itseään eikä tiedonantaja eli tässä kohtaa haastateltava, tuota tutkimusongelman näkökulmasta uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 87).

Haastateltavilla oli erilaisia opintopolkuja. Vaikka muita taustakoulutuksia ei erikseen kysytty, ilmeni, että kahdella haastateltavalla oli peruskoulutuksenaan sosiaali- ja terveysalan perustutkinto eli lähihoitaja tutkinto. Lisäksi yhdellä haastateltavalla oli suoritettuna ylempi AMK-tutkinto. Neljä haastateltavista oli suorittanut sosiaalityön aineopinnot avoimessa yliopistossa, jonka jälkeen he olivat hakeutuneet maisterivaiheen opintoihin. Yksi haastateltavista oli suorittanut avoimessa yliopistossa sosiaalityön aineopinnot ja hakenut tutkinto-opiskelijaksi kahta eri reittiä. Hänet valittiin tutkinto-opiskelijaksi niin sanottua tavallista hakureittiä pitkin. Kaikki haastateltavat olivat saaneet hyväksilukuja kandidaattivaiheen opinnoista. Haastateltavat olivat erilaisissa vaiheissa sosiaalityön opinnoissaan. Neljällä oli käytännössä enää pro gradu tutkielma tekemättä. Yksi haastateltavista oli suorittanut opintonsa ja odotti tutkintotodistustaan. Yksi haastateltava oli aloittanut maisterivaiheen opinnot kuluvana syksynä.

Haastattelun taustakysymyksissä kysyin syytä sille, miksi haastateltavat olivat halunneet vielä opiskella sosiaalityötä sosionomi (AMK) tutkinnon jälkeen. Syitä olivat muun muassa palkkaus, etenemismahdollisuudet, yleinen kiinnostus alaa kohtaan, halu opiskella, kokemus siitä, ettei ammattikorkeakouluopinnot anna riittävästi tietoa ja ymmärrystä ilmiöistä ja halu saada ylempi korkeakoulututkinto. Ylemmän korkeakoulututkinnon nähtiin myös antavan pätevyyden tiettyihin virkoihin. Kaikilla haastateltavilla oli työkokemusta niin sosionomina toimimisesta, kuin myös sosiaalityöntekijän tehtävistä. Sosiaalityön kokemusta haastateltavilla oli korkeintaan kolme vuotta.

Haastattelujen jälkeen litteroin aineiston sanasta sanaan. Poistin litterointivaiheessa haastateltavien käyttämiä sanojen toistoja ja täytesanoja. Koska suunnitelmana oli tehdä sisällönanalyysi, olin kiinnostunut enemmän aineiston sisällöstä, kuin kielestä itsessään.

4.3 Analyysi ja sen toteutus

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää lähes kaikessa laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysi on paitsi tutkimusmetodi, sen voidaan ajatella olevan myös

väljä teoreettinen viitekehys. Useat muut laadullisen tutkimuksen metodit perustuvat sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysillä voidaan analysoida erilaisia dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysi sopii myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysillä kerätty aineisto saadaan kuitenkin vain järjestettyä johtopäätösten tekoa varten eikä järjestetty aineisto ole sama asia kuin tutkimuksen tulos. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.)

Sisällönanalyysin joustavuus perustuu siihen, että sen voi tehdä monella eri tavalla. Kun vaihtoehtoja on paljon, tutkija joutuu tekemään useita valintoja analyysiä tehdessään. Nämä päätökset pitää myös pystyä perustelemaan. (Braun & Clarke 2012). Omaan tutkielmaani sisällönanalyysi sopii analyysimenetelmäksi, koska sen avulla pystyn vastamaan omiin tutkimuskysymyksiini. Olen kiinnostunut sosiaalityön opiskelijoiden näkemyksistä ja kokemuksista siitä, millaista asiantuntijuutta koulutukset tuottavat, enkä ole rakentamassa uutta teoriaa. Sisällönanalyysiä tehdessä on muistettava, ettei järjestetty aineisto itsessään ole tutkimuksen tulokset. Salon (2015) mukaan on tyypillistä, että havaintoja kerätään iso määrä, jotka sitten esitellään tutkimuksen tuloksina. Sisällönanalyysissä voi tulla herkästi esille kvantitatiiviselle tutkimukselle tyypillinen otannan periaate tai oletukset aineiston edustavuudesta. (Salo 2015) Aineistoa toki voi kvantifioida, jolloin aineistosta lasketaan esimerkiksi, kuinka monta kertaa tietty asia toistuu aineistossa. Tämä tapa ei kuitenkaan yleensä tuo lisäarvoa pienissä aineistoissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120.)

Lähdin liikkeelle sisällönanalyysissä aineistolähtöisesti. Vaihtoehtona on teorialähtöinen sisällönanalyysi, jolloin analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehukseen. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä muodostetaan analyysirunko, jonka sisälle muodostetaan erilaisia luokituksia ja kategorioita. Aineistosta poimitaan tällöin ne asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon. Vaikka lähdin liikkeelle aineistolähtöisesti, analyysini rakentui kuitenkin teoriaohjattuna sisällönanalyysinä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi tarkoittaa, että abstrahointi- eli käsitteellistämisvaiheessa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Tällöin analyysissä alaluokat syntyvät aineistosta käsin, mutta yläluokat tuodaan valmiina. Yläluokat perustuvat tällöin siis aiempaan tietoon ja teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.) Käytännössä tutkimus kuitenkin harvoin on puhtaasti jotakin näistä kolmesta. Aineistolähtöinen analyysiäkään ei voi tehdä täysin ilman teoriaa ja joidenkin näkemysten mukaan puhtaasti aineistolähtöinen analyysi on mahdoton tehdä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.) Salon (2015) mukaan parempi termi olisi aineiston ajattelemisen teorian

kanssa. Hän tarkoittaa, että sen sijaan, että analyysin tekemistä opetetaan teknisenä toimintana ja annetaan ohjeistus, miten aineisto koodataan ja teemoitellaan, pitäisi sisällönanalyysissä olla enemmän kyse teorian huolellisesta lukemisesta ja tutkimisesta sekä sen yhdistämisestä omaan tutkimukseen. (Salo 2015, 182–183.)

Litteroitua aineistoa minulla on yhteensä 52 sivua (Fontti Times New Roman, fonttikoko 12, riviväli 1,5). Tutkijana koen tärkeäksi aluksi tutustua aineistoon huolellisesti ja pyrkiä tarkastelemaan sitä objektiivisesti ilman ennakkokäsityksiä- ja oletuksia. Pyrin aineistoon tutustuessani myös irrottautumaan siitä ajatuksesta, että aineisto suoraan antaisi vastaukset tutkimuskysymyksiini. Aineistoa lukiessani lähdin tutkimuskysymykseni mukaisesti etsimään pelkistettyjä ilmauksia, jotka käsittelivät käsitteitä asiantuntijuus, osaaminen ja ammattitaito. Alkuvaiheessa erottelin näitä jo kahteen luokkaan eli niihin, jotka selvästi kuvasivat sosiaalityön asiantuntijuutta ja lähikäsitteitä ammattitaitoa ja osaamista sekä ne, jotka kuvasivat sosionomin asiantuntijuutta, ammattitaitoa ja osaamista. Tutkimustehtäväni mukaisesti minua kiinnosti ensisijaisesti sosiaalityön koulutuksen tuottama asiantuntijuus, mutta jotta pystyisin myös vertailemaan asiantuntijuutta ja osaamista, pidän tärkeänä, että pystyn määrittelemään myös sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta. Analyysivaiheessa en päättänyt vielä, miten tulokset raportoin.

Aineistoa lukiessani huomasin, että aineiston ilmaukset liittyivät usein myös työelämän kokemuksiin ja näkemyksiin, eikä niitä aina pystynyt suoraan paikantamaan koulutukseen liittyväksi. En niitä rajannut pois, koska ne niillä usein kuitenkin on usein yhteys meneillään olevaan koulutukseen ja asiantuntijuuteen. Aineistossa peilattiin paljon menneitä työelämän tilanteita tähän hetkiseen koulutukseen, jonka vuoksi ne olivat mielestäni yhtä lailla oleellisia tutkimustehtävän kannalta.

Lähdin tämän jälkeen ryhmittelemään ilmauksia sen mukaan, oliko niissä samankaltaisuutta. Samankaltaiset ilmaisut yhdistin samaan kategoriaan. Kategorioita muodostui lopulta niin paljon, että yhdistelin näitä kategorioita vielä toisiinsa, jolloin muodostui yläkategorioita. Keräsin ylä- ja alakategoriat vielä omiin taulukoihin, jotka selventävät tarkemmin analyysin kulkua.

4.4 Tutkimukseni eettisyydestä ja luotettavuudesta

Tutkielmassani olen huomionnut Tutkimuseettinen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeet (2023). Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Hyvät tieteellinen käytäntö koostuu menettelytavoista, joita noudattamalla tutkija huolehtii hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta koko tutkimusprosessin läpi.

Omaa pro gradu tutkielmaani varten en tarvinnut erillistä tutkimuslupaa, enkä erillistä eettistä ennakoarviointia, koska haastateltavat olivat täysi-ikäisiä eikä tutkielmani aihe ole siinä määrin arkaluonteinen, että eettistä ennakoarviointia olisi tarvittu. Haastateltaville kerrottiin etukäteen, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen sai myös halutessaan perua mistä tahansa syystä. Haastateltaville kerrottiin, että aineisto nauhoitetaan ja litteroidaan tutkimustarkoitusta varten. Kun tutkielma on julkaistu, aineisto hävitetään kokonaisuudessaan. Aineisto on säilytetty ulkoisella muistitikulla, joka on suojattu salasanalla. Aineisto on jo litterointivaiheessa anonymisoitu. Aineisto on pieni ja näin ollen tunnistamisen riski on olemassa anonymisoinnista huolimatta. Haastattelukutsussa pyydettiin olemaan tutkielman tekijään yhteydessä sähköpostitse. Kuitenkin Facebook-ryhmän kautta haastattelukutsuun vastanneista osa ilmoitti mielenkiinnostaan osallistua tutkimukseen kommentoimalla julkaisua. Näin ollen heidät voi tunnistaa. Olen kuitenkin pyrkinyt vähentämään riskiä tunnistamiseen esimerkiksi valitsemalla aineistolainaukset huolella ja poistamalla niistä selkeät murreilmaisut. Oman arvioni mukaan tutkimukseen osallistuminen ei ole aiheuttanut minkäänlaista haittaa tutkimukseen osallistuneille.

Määrällisissä tutkimuksissa tuodaan usein esille reabiliteetti ja validiteetti käsitteet, kun tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan. Reabiliteetti tarkoittaa sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos. Tässä toki huomioitava, että ihmisessä tapahtuu ajan saatossa muutoksia, varsinkin jos tutkitaan muuttuvia ominaisuuksia. Toinen tapa määritellä reabiliteetti on se, että kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen tarkoittaen siis, sitä, että tutkimustulokset ovat toistettavissa. Validiteetti tarkoittaa, että tutkimuksessa on tutkittu sitä mitä on luvattu. Laadullisessa tutkimuksessa näiden käsitteiden käyttö ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton (Hirsjärvi & Hurme 2008, 186; Tuomi & Sarajärvi 2009, 137). Tuomi & Sarajärvi (2009) toteavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan avoimuus liittyen aineiston keruuseen ja analyysiin. Tämä tarkoittaa käytännössä

hyvin tarkkaa raportointia siitä, miten tutkimus on tehty, jotta lukija pystyy arvioimaan tutkimuksen tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141: Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232.) Olen omassa tutkielmassani pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tarkkaan, miten aineisto on kerätty ja miten analyysi toteutettiin.

Tutkijan on hyvä miettiä omaa positiotaan tutkimusprosessin aikana. En ole itse suorittanut sosionomi (AMK) tutkintoa, minkä vuoksi on mahdollista, etten ole haastatteluvaiheessa osannut kysyä asioita tähän tutkintoon liittyen. Olen kuitenkin opiskellut toista alaa ammattikorkeakoulussa, ja minulla on itselläni omanlainen henkilökohtainen näkemys ammattikorkeakoulutuksesta itsestään ja sen vaatimuksista. Tutkijana on tärkeää kuitenkin pystyä pitäytymään objektiivisena ja pyrin tämän vuoksi pitäytymään haastattelurungossa. Koin haastattelutilanteissa tutkijan tilanteen tietystä määrin vaikeana, koska tulkitsin, että joillekin haastateltaville haastattelussa käytetyt käsitteet olivat hankalia. Olin kuitenkin tutkijana epävarma siitä, että kuinka paljon voin käsitteitä tarkentaa, ilman, että tuon esille omaa näkemystäni. En halunnut johdatella haastateltavia. Kuunnellessani haastatteluja, koen, että olisin monessa kohtaa voinut tutkijana esittää vielä tarkentavia kysymyksiä, ilman, että se olisi ollut haastateltavaa johdattelevaa. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan aloittelijat tekevät usein paljon virheitä teemahaastatteluissa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei haastattelija kuuntele vastauksia, etenee liian nopeasti kysymyksestä toiseen ja siirtymät teemasta toiseen ovat luonnottomia. Haastatteluja kuunnellessani tunnistin joitain näitä aloittelijan virheitä omassa haastattelutekniikassa.

Tutkielmaa kirjoittaessani pidin tärkeänä, että pyrin tutkijana olemaan neutraali niin aineiston keruun aikana, mutta myös tuloksia ja tulkintoja tehdessäni. Tässä tutkimuksessa kahden eri koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta tai osaamista ei ole tarkoitus arvottaa tai asettaa paremmuusjärjestykseen.

5 Sosiaalityön koulutuksen tuottama asiantuntijuus

Tässä luvussa kuvaan sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoiden käsityksiä koulutuksen tuottamasta sosiaalityön asiantuntijuudesta. Analyysin perusteella olen jakanut sosiaalityön asiantuntijuuden kahteen yläkategoriaan sekä useampaan alakategoriaan alla olevan taulukon mukaisesti. Ensimmäisessä alaluvussa jäsennän sosiaalityön opiskelijoiden näkemystä siitä, miten sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu ja toisessa alaluvussa heidän käsitystään sosiaalityön asiantuntijuuden osa-alueista.

Taulukko 1 Sosiaalityön koulutuksen tuottama asiantuntijuus

Sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuminen	Sosiaalityön asiantuntijuuden osa-alueet
Yksilöllisten tekijöiden merkitys Koulutuksen merkitys Työkokemuksen merkitys Ammatti-identiteetin kehittymisen merkitys	Sosiaalityön tietoperusta Sosiaalityön ammattitaito Eettinen osaaminen ja harkintavallan käyttö

5.1 Sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuminen

Yksilöllisten tekijöiden merkitys

Aineistostani nousi esille haastateltavien omia henkilökohtaisia polkuja ja motiiveja hakeutua sosiaalityön koulutukseen. Motivaatiolla on todettu olevan merkitystä asiantuntijaksi kehittymisessä. Työ- ja opintomotivaation tutkimuksessa on havaittu, että huonon motivaation taustalla voi olla huonot oppimiskokemukset tai uskon puute omiin kykyihin. Hyvän opiskelumotivaation taustalla voi taasen olla tiedon halu, valmistumistavoite tai vaikka tarve näyttää itselle, mihin kykenee. Kun yksilöllä on hallinnan tunne käsillä olevaan tehtävään, sen oppimiseen pystytään suuntaamaan oma motivaatio. Tällöin yksilöllä on itsellään tunne, että hän selviää tehtävästä ja pystyy sen ratkomaan. (Murtonen, 2004, 87–88.) Pitkä opiskelupolku voi näin ollen vahvistaa omaa motivaatiota ja rohkeutta hakeutua sosiaalityön opintoihin. Toisaalta aineiston perusteella pitkä opiskelupolku olla myös henkilökohtainen valinta, jolloin aiemmat opinnot antavat itsevarmuutta uuden oppimiseen. Aineiston perusteella sosiaalityön opiskelijat ovat hyvin motivoituneita sosiaalityön opiskeluun:

H1: Nyt, kun on aloittanut sosiaalityön opinnot, niin kyllähän se on ollut aika helppoa aloittaa ne koska on sitä sosionomitutkinnon kautta tullutta osaamista paljon eli en ole

hypännyt semmoseen tuntemattomaan kenttään vaan itselle semmoiseen hyvin...ollut tosi suunnitelmallista, et jo aika alkuvaiheessa sosionomiopintoja mä jo ajattelin et alkaisinko sitten... tekisinkö vielä jossain vaiheessa sosiaalityön opinnot

H5: Oon aina halunnut olla sosiaalityöntekijä. Ehkä aikaisemmin puuttui semmonen itsevarmuus, että pärjää yliopistossa...mut sit vaa jotenkin päätin.

Sosiaalityön opintoihin hakeutuminen voi vaatia oman itsetunnon vahvistumista ja uskoa itseensä, että yliopisto-opinnoissa pärjää. Sosiaalityön opintoihin saattaa liittyä virheellisiä käsityksiä, jolloin opintoja saatetaan luulla vaikeammiksi kuin ne ovat ja toisaalta omat kyvyt arvioidaan huonommiksi, kuin ne todellisuudessa ovat (Ks. Varjolampi 2023).

Tämän aineiston perusteella henkilökohtaiset elämäkokemukset, ikä ja aiempi työ- ja opiskeluhistoria nähtiin hyödyttävän sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumista opintojen aikana. Aiempi elämän- ja työkokemus auttavat ennen kaikkea kiinnittämään opiskeltavat ilmiöt aiemmin kohdattuihin kokemuksiin ja kohtaamisiin:

H2: Sitten tietysti sen nyt ehkä huomaa, että sellaiset ihmiset, jotka suoraan jostain lukiosta tulee, niin siinä on se, kun ei ole kauheasti sitä elämäkokemusta vielä, niin se ei ole välttämättä hyvä asia. Joskus tuntuu, että tääl sosiaalialalla on melkein parempi, mitä enemmän ikää on. Se voi olla et, kun tulee suoraan lukiosta, niin se ehkä säikäyttää se todellisuus, että mitä sosiaalityö on käytännössä ja minkälaisia asiakkaita pitää kohdata ja minkälaisia vaikeita elämäntilanteita. Ei ole välttämättä työkaluja niin hyvin kohdata ihan nuorena, vaikka toki vaikka olisit saanut sen koulutuksenkin, mutta tuntuu, että siellä elämäkokemus auttaa siinä.

H4: Mutta se antoi hyvän pohjan toi sosionomi puoli moni minulle, että ajattelin, että en olisi ehkä valmis ollut näihin yliopisto opintoihin ilman sitä amkkipolkua, että se niinku kypsytti hyvällä tavalla kuitenkin

Talentian kyselyyn vastanneista sosiaalityön maisterin tutkinnon toisena sosiaalialan tutkintonaan suorittaneista, vajaa puolet oli suorittanut ensimmäisenä tutkintonaan sosionomi (AMK) tutkinnon (Talentia 2021). Tämä kertoo, että opintojen jatkaminen sosionomiopinnoista sosiaalityön opintoihin on varsin tavallista. Kahden korkeakoulututkinnon suorittaminen tarkoittaa, että molemmat tutkinnot käyneiden ikä valmistuessa on keskimääräistä korkeampi, kuin niillä, joille maisterintutkinto on ensimmäinen korkeakoulututkinto. Tähän on liittynyt huolta siitä, että sosiaalityöntekijäksi valmistuneiden korkeampi keski-ikä tarkoittaa samalla lyhyempää työuraa sosiaalityöntekijänä. Tähän huoleen tulisi vastata lisäämällä sosiaalityön opintojen ensikertalaiskiintiötä. (Valtiovarainministeriö 2023, 66.) Aineistoni perusteella ikä ja aiempi työ- ja opiskelukokemus kuitenkin ovat ensisijaisesti etu sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumiselle.

Koulutuksen merkitys

Aineistosta nousi esille sosiaalityön koulutuksen merkityksellisyys sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumiselle. Sosiaalityön koulutuksen nähdään olevan akateeminen tieteenala, jonka opetus perustuu tutkittuun tietoon, jolla voi ja tulee perustella omaa ammatillista toimintaansa. Vaikka oman taustatutkintonsa perusteella ovat saaneet hyväksilukuja, sosiaalityön opinnot koetaan tärkeinä ja merkityksellisinä oman oppimisen ja asiantuntijuuden rakentumisen kannalta. Sosiaalityön opinnot tarjoavat osaamisen syventämistä ja erilaista näkökulmaa aiheisiin ja ilmiöihin, vaikka opiskeltavat aihealueet itsessään olisivat vastanneet aiemman koulutuksen aiheita:

H7: Tiede on tiedettä, että siinä on joku syy, minkä takia näin tehdään, mutta (yliopistosta) saa enempi semmoista kokonaisymmärrystä ja -käsitystä.

Asiantuntijatyö on luonteeltaan korkeatasoiseen tietämiseen perustuvaa tai tietotyötä itsessään, jolloin tiedolla ja tiedonmuodostuksella on keskeinen merkitys työssä. Tieto on pääomaa. Tieto on myös muuttuvaa ja suhteellista, jonka vuoksi asiantuntijakoulutuksen pitää pystyä vastaamaan tähän tuottamalla asiantuntijoita, joilla on paitsi tietoa, myös kykyä uuden oppimiseen, taito kriittiseen ja reflektiiviseen ajatteluun sekä taito kommunikoida ja toimia yhteistyössä. (Tynjälä & Nuutinen 1997, 184.) Yliopistoille ja niiden antamalle opetukselle on laissa määritelty tehtävä (Yliopistolaki 558/2009). Lisäksi sosiaalityöntekijöiden ammattipätevyydestä ja siihen vaadittavasta koulutuksesta ja tutkinnosta säädellään lailla (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015). Akateemiseen tutkimukseen perustuva koulutus on ollut yksi merkittävä tekijä sille, että sosiaalityö on saavuttanut asemansa yhteiskunnan yhtenä professioammattina (Sipilä 2011). Aineistossani koulutuksen nähtiin antavan hyvät valmiudet sosiaalityöhön yleisesti. Tämä kertoo, että sosiaalityön koulutus vastaa sille asetettuihin vaatimuksiin:

H1: Koska sitten taas itse ajattelen sen silleen, että mä pystyisin ihan hyvin näilläkin opinnoilla hyppäämällä mihin tahansa noista aloista tämmöistä vammaispuoli tai iäkkäät tai lastensuojelu.

H1: Voihan vastavalmistunutkin opiskelija olla tietyllä tavalla asiantuntija. Kuitenkin se koulutus tuottaa hyvin monipuolista osaamista, et vaikka nyt mietin näitä maisteriopintoja, niin kyllähän siellä tulee käytännön harjoittelu ja sitten on teoriaopinnot, jossa on tosin monesta eri aihealueista niin sitä, sitä niinku mitä käydään läpi. Ja hyvin monipuolisestikin. Ja sitten on kaikki lakiopinnot siihen sitten vielä, että sitä lakitaustaa myös, mikä kuitenkin ohjaa ja raamittaa sitä työtä

Sosiaalityön koulutus ja opinnot muuttavat erityisesti omaa tapaa ajatella sosiaalisia ilmiöitä. Aineistossa toistui sosiaalityön koulutuksen yhteiskunnallinen viitekehys ja sen merkitys oman asiantuntijuuden rakentumiselle:

H5: Joo, ehkä tässä on laajentunut se, että miten miettii ihan yhteiskunnalliselta tasolla näitä ongelmia ja eri tavalla syvemmin, että mikä on huono-osaisuuden periytyminen ja tämmöiset kaikki polut, että se on paljon syvällisempää se ajattelumalli.

Tämän aineiston perusteella aiempi sosiaalialan koulutus ja työelämästä saatu työkokemus myös lisäävät opiskelijoiden sosiaalityön koulutukselle asettamia vaatimuksia ja odotuksia. Sosiaalityön koulutuksen toivotaan tuovan itselle lisää osaamista:

H3: Mutta että kyllä on ollut sitten jonkin verran myös semmoisia kursseja mihin itse sitten taas on turhautunut, kun on tullut sosionomina, että tuntuu että ne on melkein semmoista sosionomiopintojen kertauskursseja ollut. Että jotain sellaisia, mitkä sitten taas selkeästi yliopiston puolelta tulee jotenkin, että on toivottu, että olisi enemmän konkretiaa. Ja sitten on ollut enemmän sitä. Mutta sitten kun itse on jo opiskellut sosionomiksi ja ollut alalla, niin sitten se on taas turhauttanut, kun itse tuli yliopistoon nimenomaan sitä muuta osaamista vahvistaa.

Aineiston perusteella toisen tutkinnon myötä ei siis haluta enempää hyväksilukuja tai vähemmän opintoja, vaan opintojen sisältöjen kohdentumista eri tavalla. Lähteinen & Tuohinon (2013) mukaan yliopiston on perusteltua arvioida hyväksilukuja, joita annetaan niille sosiaalityön opiskelijoille, joilla on aiemmin suoritettu sosionomi (AMK) tutkinto. Lähteisen & Tuohinon (2013) mukaan saman tutkinnon aiemmin suorittaneet voisivat esimerkiksi muodostaa oman ryhmänsä opinto-ohjauksessa, käytännön opetuksessa tai pro gradu -tutkielmaseminaareissa.

H4: Kyllä mä koen, että ne kurssit mitkä hyväksluettiin, niin niistä olisi menty syvemmälle niihin asioihin, kun mitä siellä amkin tasolla olisi käyty, että jos ne olisi käynyt niin olisi se tarjonnut siitakin huolimatta sitä oppia niihin asioihin.

Aineiston perusteella sosiaalityön koulutuksella on merkitystä sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumiselle, mutta vain tiettyyn rajaan asti. Koulutuksen lisäksi tarvitaan työelämän kokemusta:

H4: Aattelen sitten myös, kun on kuitenkin vähän aikaa vaan ollut työelämässä, niin semmoinen paikallinen, esimerkiksi palvelujärjestelmän tunteminen ja sitten semmoinen, niin kehittyä sitten kuitenkin sieltä työelämäkokemuksen myötä, että kun yksikössä on vaikka kokeneita sosiaaliohjaajia, niin se että minä vaikka koulusta valmistuneen sosiaalityöntekijänä niin en koe siinä sellaista paikallista pätevyyttä todellakaan.

Sosiaalityön koulutus, yhteiskuntatieteiden tai valtiotieteiden maisteri on peruskoulutus. Lähteisen (2017) mukaan tietyn sosiaalityön tehtävälueen vahva hallinta saavutetaan yhdistämällä peruskoulutukseen huolellinen perehdytys, työssä oppiminen ja täydennyskoulutus. Sosiaalityön peruskoulutus antaa valmiudet moneen työtehtävään, mutta ei suoraan anna välttämättä osaamista suoraan tiettyyn spesifiin sosiaalityön osa-alueeseen. (Lähteinen 2017) Asiaa voi tarkastella myös vertaamalla muihin korkeaa asiantuntijuutta vastaaviin aloihin, kuten lääketieteeseen, jossa lääketieteen lisensiaatti on peruskoulutus, jonka jälkeen alkavat erikoistumisjaksot. Myös tämän aineiston perusteella sosiaalityön asiantuntijuudella on erilaisia tasoja, ja tietyn osa-alueen hallitseminen vaatii erikoistumista ja erityistä osaamista:

H1: Jos puhutaan ylipäänsä sosiaalialasta tai sosiaalityöstä niin sähän et voi olla kaikkien eri sosiaalityön alojen asiantuntija. Sä et voi tietää kaikkea vammaispuolesta tai aikuissosiaalityössä tai päihdepuolesta tai mielenterveyskuntoutujien puolesta, että mä näen sen sellaisena sen asiantuntijuuden, et sulla voi olla johonkin tiettyyn tai tiettyihin semmoinen hyvin vankka osaaminen. Mutta sitten asiantuntijuus voi mun mielestä olla kyllä sitäkin, että sä tiedät yleiselläkin tasolla paljon kaikesta, mut silloin ei ehkä puhuta ihan semmoisesta huippuasiantuntijuudesta. Mutta kyllä asiantuntijuus voi olla semmoinen, että sä tiedät tosi paljon kaikesta, kaikkea mikä on kertynyt silleen monen vuoden kokemuksella, että tulee semmoista hiljaist tietoa.

Sosiaalityön maisteritutkinnon jälkeen on sosiaalityön opiskelua mahdollista jatkaa esimerkiksi väitöskirjan tekemisellä. Lisäksi yliopistoverkosto Sosnetin kautta on mahdollista hakea suorittamaan erikoissosiaalityöntekijän tutkintoa, jos haluaa syventää omaa asiantuntijuuttaan jollain tietyllä sosiaalityön eritysalalla. Erikoissosiaalityöntekijän tutkinto on laajuudeltaan 70 opintopistettä ja suoritetaan usein työn ohessa. Vuosina 2000–2016 Sosnet järjesti ammatillisena lisensiaatinkoulutuksena suoritettavaa erikoistumiskoulutusta. (Sosnet 2023.)

Työkokemuksen merkitys

Aineistossa nousi esille toistuvasti viittaukset työelämän ja työkokemuksen merkityksestä sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumiselle. Opintoihin kuuluvat työelämä jaksot asiantuntijuuden kehittymiselle nähtiin aineistossa tärkeänä ja niiden vähäisyyttä sosiaalityön opinnoissa tuotiin myös esille. Tämä vastaa hyvin Ruotsissa vastavalmistuneiden sosiaalityöntekijöiden näkemystä. Sosiaalityön koulutukseen arvioidaan liittyvän liian vähän käytännön työelämäjaksoja ja opinnot valmistavat heikosti käytännön sosiaalityöhön. (Tham & Lynch 2014.) Työelämäjaksoilla tapahtuvalla oppimisella tarkoitetaan sellaista opetusta,

joka tapahtuu käytännön kentällä, opetus- ja tutkimuskeskuksissa sekä seminaari-, simulaatio- ja luentotilanteissa, jotka liittyvät sosiaalityön ammatillisten taitojen opettamiseen ja oppimiseen. (Lähteinen 2017, 9).

Vaikka aineistossa toistuvasti nousi esille sosiaalityön koulutuksen akateemisuus, tutkimuksellisuus ja tiedeperustaisuus, aineistossa ei tullut esille, sosiaalityön asiantuntijuutta voisi rakentaa oman tutkimuksen kautta vaan työelämän valmiuksia pohdittiin asiakastyön ja asiakastilanteiden näkökulmasta. Opiskelujaan aloittavat opiskelijat usein tunnistavat koulutukseen johtavan tiettyihin ammatteihin, kuten opettaja tai sosiaalityöntekijä, mutta muita ammatteja, joihin oma koulutus antaa valmiuksia, harvoin tunnistetaan (Mäkinen 2004, 61). Tämä tulee esille esimerkiksi seuraavassa aineistolainauksessa:

H2: Koulussa annetaan vähän semmoinen ideaali kuva, että mitä se mitä se kuuluisi teoriassa olla-----Voihan ne opettajatkin ketkä siellä opettaa niin, nehän voi olla jossain määrin vieraantuneitakin tietysti siitä sosiaalityön arjesta, mikä on sinällään ihan luonnollista, että jos ne on pitkään siellä opetushommissa vaan ollut ja opettaa enemmän sitä teoria painotteista asiaa, niin. Ehkä se vähän unohtui niin se mitä se arki sitten on todellisuudessa.

Yliopistokoulutuksen vahvuutena oleva tutkimuksellisuus ei välttämättä hahmotu opiskelijoiden näkökulmasta tärkeänä työelämätaidona. Yhteiskuntatieteellisessä osaamisessa on kyse tiedon käytöstä, hallinnasta ja arvioinnista, jotka ovat tietoyhteiskunnassa asiantuntijuuden ydintä. Sosiaalityön koulutus perustuu Suomessa vahvasti tutkimukseen, eikä sosiaalityön osaamista voida tarkastella tiettyinä yksittäisinä taitoina, koska sosiaalityössä kohdataan monimutkaisia tilanteita ja epävarmuutta, jotka vaativat kykyä ammatilliseen harkintaan ja arviointiin muuttuvissa tilanteissa. (Lähteinen & Tuohino 2013.) Tämän aineiston perusteella sosiaalityön työtehtäviksi määrittyivät ennen kaikkea asiakastyö. Sosiaalityön koulutus on laaja-alainen ja antaa valmiuksia ja pätevyuden sosiaalityön asiakastyöhön ja sosiaalityöntekijän tehtäviin, mutta myös muihin työtehtäviin, kuten erilaisiin hallinnollisiin tehtäviin tai tutkimustyöhön (Talentia 2022a)

Ammatti-identiteetin kehittymisen merkitys

Ammatti-identiteetillä nähdään olevan tärkeä osa asiantuntijuuteen kasvamista. Aineistoni perusteella sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti rakentuu ja määrittyy niin opintojen aikana, kuin myös käytännön työn kautta. Sosiaalityön koulutuksen aikana opiskelijoille muodostuu jo selkeä näkemys omasta roolistaan ja asemastaan sosiaalityöntekijänä

yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä. Aineiston perusteella sosiaalityön opinnoissa kasvaa myös vahva ylpeys omasta työstä ja osaamisesta:

H4: Mun mielestä näissä sosiaalityön opinnoissa niissä otetaan jotenkin hirmu usein keskiöön se, että me sosiaalityöntekijänä ja sosiaalityöntekijän asemassa siinä... miten sitä asemoituu sosiaalityöntekijä ja sitä painotetaan selkeästi sitä ammattiasemaa ja sitä ammatti-identiteettiä, että se pääsee mun mielestä kasvamaan ihan selkeästi enemmän näissä sosiaalityön opinnoissa ihan alusta alkaen.

H5: Mä koen sellaista vahvaa semmoista ammatti-identtistä ylpeyttä siitä, että mä tykkään tehdä tätä työtä.

H5: Että että se ammattitaito rakentuu sen, yhdessä toki sen asiantuntijuuden kautta, mutta myös vahvasti sen työn kautta, että kun sä rupeat tekemään sitä työtä, niin sä rupeat hiomaan niitä omia omaa omanlaisia toimintatapoja ja sitä ammatillista identiteettiä ja miten haluaa toimii.

Sari Lammintausta on omassa pro gradu tutkielmassaan (2022) tutkinut, miten ammatti-identiteetti muuttuu sosionomin ammatti-identiteetistä sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetiksi sekä myös millä tavoin koulutus ammatti-identiteetin kehitykseen vaikuttaa. Lammintaustan mukaan sosionomi (AMK) koulutuksen käyneiden sosiaalityöntekijöiden sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä rakensi ennen kaikkea työyhteisö ja siihen kuulumisen ja koulutuksen merkitys oli vähäisempi tai ainakin ristiriitainen

Aineistossa sosiaalityön opiskelu itsessään kuvautuu pääosin melko itsenäisenä ja jopa yksinäisenä ”H3: Tehdään tätä omaa juttua”, mutta opintojen aikana syntyy kuitenkin vahvaa yhteenkuuluvuutta oman ammattikunnan edustajiin. Nykyajan työelämässä asiantuntijuus rakentuu verkostoissa ja asiantuntijayhteisöissä. Erityisesti asiantuntijuuden rakentumisen alkuvaiheessa, opettajien ja kokeneiden kollegoiden kannustus ja heiltä saatu tuki tukee merkittävästi asiantuntijuuden kehittymistä (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen 2016, 292).

Aineistosta ilmeni kriittisyyttä sitä kohtaan, miten sosiaalityön asiantuntijuutta on mahdollista hyödyntää työelämässä. Aineiston perusteella sosiaalityön koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta ei hyödynnetä riittäväällä tai oikealla tavalla ja eri sosiaalialan tehtävien epäselvä työnjako turhauttaa jo opiskeluvaiheessa. Tulkitsen niin, että kun sosiaalityön asiantuntijuus vahvistuu, myös sille osoitettu yhteiskunnallinen tehtävä vahvistuu opiskelijoiden mielessä. Aiempi työkokemus antaa erilaisen näkökulman ammattien väliseen työnjakoon ja osaamiseen. Se, että sosiaalityön koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta ei hyödynnetä oikealla tavalla ja se, että muut ammattikunnat hoitavat sosiaalityölle kuuluvia

tehtäviä, voivat heikentää sosiaalityön profession asemaa. Aineiston perusteella sosiaalityön asemaa mietittiin rakenteellisella tasolla, jolloin vastuu siitä, ettei koulutuksen osaamista hyödynnetä, nähdään olevan työnantajaorganisaatioilla:

H7: Sosiaalityöntekijöistä on niin valtava pula, niin se tarkoittaa sitä, että sitten ohjaajia pistetään venymään tai teidän heille laitetaan semmoisia tehtäviä, jotka oikeasti kuuluisi sosiaalityöntekijälle, mikä sitten taas mun mielestä vähän niinku vie meidän sosiaalityön profession puolelta... tai sosiaalityöntekijän puolelta sitä arvostusta pois. Työelämään tarttis korjauksen.

Toisaalta vastuu oman profession ja asiantuntija- aseman vahvistamisesta yhteiskunnassa ja työelämässä nähdään olevan myös sosiaalityöllä itsellään. Aineiston perusteella on tärkeää, että sosiaalityössä kehitetään työtä ja alaa ammattikuntana ja yhtenäisenä joukkona ja yhteisiin sosiaalityön ammatillisiin tavoitteisiin ja sosiaalityölle asetettuun yhteiskunnalliseen tehtävään sitoudutaan. Tämä ilmenee esimerkiksi seuraavassa aineistonäytteessä:

H3: Ja toki sitten mä toivoisin, että sosiaalityöntekijät kentällä myös katsoisi niitä rakenteellisia juttuja ja olisi enemmän sellaista jotenkin vähän niinku hyvää pohinää siinä, että haluttaisi kehittää alaa ja puuttua niihin rakenteellisiin epäkohtiin

Organisaation ja tiimin tasolla voidaan muuttaa tapaa toimia uuden tiedon myötä. Jotta uuden tiedon jakaminen olisi mahdollista, on sosiaalityöntekijöiden sitouduttava ja heillä on oltava identiteetti suhteessa sosiaalityöhön ja sen tehtävään. Organisaation tai tiimin sisällä tämä tarkoittaa jaettua näkemystä mihin ollaan menossa ja miten. Sosiaalityöntekijät voivat myös itse vaikuttaa rooliinsa. Kun sosiaalityön asema sosiaalisen asiantuntijana vahvistuu, se ei enää määriy muiden hyvinvointipalveluiden korvikkeeksi vaikeissa elämäntilanteissa. (Niskala, 2008, 161–162.) Oman aineistoni perusteella sosiaalityön koulutuksessa rakentuu jo vahva sitoutuminen sosiaalityöhön ja sen kehittämiseen. Sosiaalityön opiskelijoille on muodostunut näkemys miten omaa asiantuntijuutta tulisi työelämässä vahvistaa ja mitä se sosiaalityöntekijöiltä ammattikuntana vaatii.

5.2 Sosiaalityön asiantuntijuuden osa-alueet

Sosiaalityön tietoperusta

Sosiaalityön koulutuksen keskeisenä piirteenä ovat teoreettisuus ja yhteiskunnallisuus. (Lähteinen & Tuohino 2013). Sosiaalityöntekijät arvioivat, että heillä on eniten yhteiskunnallista tietoa. Sosiaalityössä ihminen nähdään osana yhteiskuntaa ja sen

järjestelmää. Sosiaalityön tietäminen ja tieto kohdistuu ihmisen ja yhteiskunnan välisen suhteen analysointiin. Yhteiskunnallinen tieto koostuu mikro-, meso- ja makrotason välisistä suhteista, joita sosiaalityössä tutkitaan. Sosiaalityössä korostuvat systeemiteoreettinen tieto ja ajattelu, jolloin on osattava ottaa huomioon useiden tekijöiden vaikutukset tilanteeseen. (Sipilä 2011, 137.) Aineistossani yhteiskunnallinen ja systeemisen tiedon merkitys nousi esille oleellisena sosiaalityön tietoperustana. Kaikki haastateltavat toivat esille, että sosiaalityön koulutus antaa valmiuksia tarkastella sosiaalisia ilmiöitä laajemmassa merkityksessä, kuin yksilötasolla. Lisäksi sosiaalityön asiantuntijuutta on tunnistaa sosiaaliin ilmiöihin vaikuttavat tekijät. Tämä tulee esille esimerkiksi seuraavassa aineistolainauksessa:

H7: Mutta mä koen, että semmoinen kokonaisuuksien ymmärrys siitä, miten kaikki vaikuttaa kaikkeen. Se jotenkin konkretisoituu enempi tuolla sosiaalityön opinnoissa

Aineistossani tuli esille, että sosiaalityön koulutus antaa valmiuksia vaikeisiin ja monimutkaisiin asiakastilanteisiin, jolloin sosiaalityöntekijällä on oltava tietoa laajemmin sosiaali- ja terveysalan palveluista ja ymmärrys myös muiden viranomais- ja palvelutahojen tarjoamasta osaamisesta. Tämä vaatii myös ymmärrystä omasta sosiaalityön osaamisesta ja sosiaalityön paikasta osana asiakkaiden palvelukokonaisuutta. Sosiaalityöntekijät itse arvioivat, että heillä on melko paljon tietoa psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen vaikuttavista tekijöistä, mikä todennäköisesti kertoo siitä, että asiakkaat ovat moniongelmaisia tai asiakastilanteet ovat muutoin monimutkaisia tai vaikeita. (Sipilä 2011, 137). Aineistossani tämä tiedon ulottuvuus tuli esille seuraavissa aineistokappaleissa:

H1: Tavallaan valmennetaan siihen, että ne asiakkaatkin on hyvin haasteellisia tai tarvitsee moniammatillista apua

H7: Mä koen, että sosiaalityöntekijällä on enempi sitä tietopohjaa tai jotenkin semmoista laaja-alaista asiantuntijuutta, että hallitaan isompia kokonaisuuksia, että sinällään just nää erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat ehkä ihan syystäkin ainakin ajatellaan lähtökohtaisesti sosiaalityöntekijöille

Sosiaalityön opiskelijoille vaikuttaa siis olevan ilmeistä, että vaativat asiakastapaukset kuuluvat sosiaalityöntekijöille, kuten jo lakikin velvoittaa. Paitsi ymmärrystä ja tietoa asiakkaiden fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen vaikuttavista tekijöistä, sosiaalityön koulutus tieto perustuu psykososiaaliseen tietoon. Sipilän (2011) mukaan psykososiaalisessa tiedossa korostuvat ihmissuhteiden merkityksellisyys inhimillisen kasvun ja kehityksen turvaamisessa. Lastensuojelussa toimivilla sosiaalityöntekijöillä on eniten psykososiaalista tietoa ja se muodostaa lastensuojelun sosiaalityölle merkittävän tietoperustan. (Sipilä 2011, 137.)

Haastattelemani sosiaalityön opiskelijat nostivat myös esille psykososiaalisen tiedon merkityksen opinnoissa. Myös omassa aineistossani tietoulottuvuus tuli esille ennen kaikkea lasten kanssa työskenneltäessä:

H5: Miten vaikka sitten kohtaa lapsia, se on semmoista asiantuntemusta siihen, että miten vaikka traumaperäisiä lapsia kohdataan

Omassa aineistoni perusteella tämä tietoperusta tuli esille myös siitä näkökulmasta, että psykososiaalisen tiedon nähtiin painottuvan sosiaalityön opinnoissa erityisen paljon lasten ja perheiden kanssa työskentelyyn, minkä nähtiin olevan ongelmallinen asia, jos opiskelijalla itsellään ei ole mielenkiintoa kyseiseen sosiaalityön osa-alueeseen:

H1: Mulle se on aikuissosiaalityö, että mistä mä haluan lisätietoa tällä hetkellä. Sen mä oon huomannut, että noi opinnot on aika perheisiin ja lastensuojeluun painottuneita, että sieltä ehkä sitten puuttuu vähän tällainen aikuisten sosiaalityö tai sitten vammaispuolen osaaminen tai iäkkäiden-----Että se ei ole ehkä ihan tasapainossa sitten sen kanssa, että onhan muitakin aloja kuin lastensuojelu ja perhetyö. Kun itse nimenomaan halusin juuri pois siltä alalta.

Lastensuojelu on paitsi juridisesti, myös muutoin tarvittavan tiedon näkökulmasta laaja ja vaativa sosiaalityön alue, joka selittää sen vahvaa painottumista opinnoissa. Painotus lastensuojeluun ymmärrettiin ja lastensuojelun osaaminen koetaan tärkeänä, mutta aineistossa tuli myös esille toiveita siitä, että opinnoissa olisi mahdollista suunnata myös muihin sosiaalityön osa-alueisiin:

H1: Ja opinnoissa muutenkin on painotettu sitä lastensuojelun näkökulmaa. Toki tärkeä se on, että sitä en kiistä ja varmaan on hyvä, että saisi sitten sitä tietämystä ja osaamista sinne ja niitä tulevia työntekijöitä. Himpun verran on jäänyt semmoista vaan valintaa kaipaamaan mitä sosionomiopinnoissa pystyi sitten tekemään sitä, että pystyy sitten valitsemaan kiinnostaako sua monikulttuurisuus, mielenterveys- ja päihdetyö vai mitähän muita siellä oli

Sosiaalityössä käytännön työssä hyödynnetään erilaisia sosiaalityön teorioita. Teoriat voidaan jakaa sosiaalista toimintaa käsitteleviin teorioihin sekä yksilöihin keskittyviin, psykologisiin, teorioihin. Sosiaalityön teoria ja käytäntö on jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Teorioilla pyritään kuvaamaan ja selittämään maailmassa tapahtuvia ilmiöitä. (Payne 2014, 3.) Sipilän (2011) mukaan teoreettiseen, tutkimusta korostavaan tietoon, jota sosiaalityöntekijät arvioivat hallitsevansa kohtalaisen paljon, liittyy myös sosiaalityön tuloksellisuusvaade. Sosiaalityöltä vaaditaan näyttöön perustuvaa tietoa ja vaikuttavuuden arviota. Aineistossa esille nousi taito soveltaa tietoa käytäntöön, jolloin teoriat auttavat ymmärtämään sosiaalisia ilmiöitä ja perustelemaan omaa ammatillista toimintaansa.

Seuraavassa aineistokappaleessa tulee esille, mikä merkitys teoreettisella tiedolla on oman sosiaalityön asiantuntijuuden kehittymiselle:

H1: ehkä semmoista teoriaosaamista, että kun miettii että mäkin oon tehnyt erilaisia käytännön töitä, mutta mulla ei välttämättä ole siellä ollut sitten niin semmoista syvällistä teoriaosaamista siihen, mitä mä oon tehnyt. Elikkä sitten opintojen aikana mä oonkin huomannut, et hei näinhän tää asia on ollutkin, että mä oon tehnyt sitä työtä ja sitten siellä on tullut niitä samoja asioita, että mä pystyn niinku koko ajan näiden opintojen aiheessa peilaamaan niitä sitä mun teoriaosaamista sinne käytännön kokemuksiin mitä on tullut.

Oikeudellinen tieto on merkittävä osa sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden ja ammattitaidon osa-alue, mikä myös tuli esille aineistossani toistuvina viittauksina lakiopintojen merkityksellisyydestä osana sosiaalityön opintoja. Aineistoni perusteella ymmärrys sosiaalityötä ja sosiaalihuoltoa ohjaavasta lainsäädännöstä vahvistaa ammatillisuutta. Tämä havainto ei ole yllättävä, koska viranomaistyönä sosiaalityötä määrittävät useat lait, perustuslaista lähtien, jossa todetaan viranomaisen toiminnan ja julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin. Sosiaalityölle on osoitettu lainsäädännössä myös toimivaltaa puuttua tietyissä tilanteissa merkittävällä tavalla yksilöiden perusoikeuksiin. Sosiaalityön tehtävä sosiaalipalveluna, määritellään Sosiaalihuoltolain (2014/1301) 15§:ssä. Aineistossani tämä tietoa alueen hallitseminen ja ymmärrys sen merkityksestä osana sosiaalihuollon ammatillista toimintaa, nähtiin olevan hyvin merkittävä eroavaisuus aiempiin ammattikorkeapintoihin verrattuna. Oikeudellisen tiedon merkitys mainittiin kaikissa haastatteluissa. Itse aiheen opiskelun sinänsä todettiin olevan tietyssä mielessä tylsääkin, mutta oikeudellisen tiedon merkitys avautuu parhaiten, kun opiskelija menee työelämään, jolloin hän pääsee soveltamaan oppimaansa tietoa:

H7: Siinä kohtaa mä jotenkin hahmotin ihan eri tavalla sitä työtä, kun mä tajusin, että mitä se lainsäädäntö siellä oikeasti on, minkä takia mun on pitänyt se lainsäädäntö oikeasti opetella, minkä takia sitä se ei voi mennä vaan vasemmalla kädellä. Mä jotenkin sen lain ymmärryksen myötä koin ehkä ensimmäisen askeleen semmoiseen ammatillisuuteen.

Vahva oikeudellinen osaaminen ja lainsäädännön tuntemus ovat tärkeä osa sosiaalityön asiantuntijuutta, erityisesti suomalaisessa yhteiskunnassa. Sosiaalityön asiantuntijuus ei voi kuitenkaan perustua yksinomaan lainsäädännön varaan. Sinko (2004) on omassa lisensiaatintyössään tutkinut lastensuojelun sosiaalityön ja juridiikan teemaa. Sinkon mukaan, kun lastensuojelun juridisoituminen vahvistuu, sosiaalityön asiantuntijuutta aletaan enemmän määritellä juridiikan kautta. Sinko näkee riskinä, että sosiaalityö työ muuttuu juridiseksi toiminnaksi. Sosiaalityössä tulee olla tietty määrä juridista osaamista ja on ymmärrettävä

esimerkiksi lain asettamat tehtävät ja velvoitteet. Sosiaalityöllä on kuitenkin oltava oma tietopohjansa, tehtävänsä ja vastuunsa yhteiskunnassa. Sinkon mukaan sosiaalityö ei voi olla alisteinen juridiikalle, mutta sosiaalityö ei voi myöskään mennä juridiikan taakse. Laki ei poista ammatillisen ja eettisen arvioinnin tarvetta eikä lakiosaamisella voi esimerkiksi ratkoa hankalia vuorovaikutustilanteita. (Sinko 2004, 74–75.)

Sosiaalityön ammattitaito

Aineistostani nousi esille yksilökohtaisen asiakastyön taidot. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityöntekijät itse arvoivat kahdeksi tärkeimmäksi ammattitaidon osa-alueeksi taidon toimia neutraalina ongelmatilanteita jäsentävänä asiantuntijana sekä palveluohjauksen taidot asiakkaan huomioonottamisena. Sosiaalityön rooli on vaikeiden elämäntilanteiden jäsentäjä, kokonaisuuksien hallitsija ja palvelujen mahdollistaja (Ks. Ylinen 2011). Tutkielmani haastateltavat toivat esille asiakastyön osaamisen prosessin hallinnan näkökulmasta. Asiakastyön prosessi koostuu useammasta vaiheesta. Aineiston perusteella korostuvat kyky tunnistaa sosiaalisia ongelmia ja etsiä niihin ratkaisuja. Aineiston perusteella sosiaalityön ammattitaitoa on myös tehdä interventioita:

H4: Varmaan se substanssi liittyy siihen omaan toimialaan missä ollaan tekemisissä. Silloin kun toimin työikäisten palveluissa niin käsittää sen kohderyhmän kohtaamisen ja prosessin hallinnan mikä siellä on asiakastilanteissa ja sitten myös sen palvelujärjestelmän tuntemisen ja. Ja tietysti kaikki lakiin liittyvät seikat mitkä vaikuttaa niitten palveluiden toteuttamiseen siellä omalla toimialalla

H1: että osaa, motivoida asiakkaita. Ensinnäkin pitää herkällä korvalla kuunnella ja tunnistaa ongelmia tai haastekohtia. Ja sitten osata puuttua niihin. Vuorovaikutus on semmoinen tosi tärkeä siinä ja sitten, kun mainitsin siinä tuosta lakipuolesta, niin pitää myös osata sitä lainsäädäntöä, mikä ohjaa sitä työtä.

Asiakastyöntaitoihin liittyvä vuorovaikutusosaamisen nähtiin tulleen pääosin sosionomiopinnoista, eivätkä vuorovaikutukselliset taidot olleet juurikaan kehittyneet sosiaalityön opinnoissa. Haastateltavat tarkoittivat tässä vuorovaikutustaidoilla hyvin konkreettisia tapoja kohdata toinen ihminen, tapaa puhua ja olla toisen ihmisen kanssa. Aineiston perusteella luottamuksellisen suhteen rakentaminen asiakkaaseen nähtiin olevan edellytys tulokselliselle työskentelylle. Vaikka sosiaalityön tekemiselle luovat pohjaa koulutus, sosiaalialan arvot ja etiikka sekä lainsäädäntö, jokainen sosiaalityöntekijä luo itse viime kädessä oman tapansa olla vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa. Omaan tapaan vaikuttavat edellä mainittujen lisäksi myös persoona ja aiempi koulutus ja työkokemus:

H1: itselläkin on semmoinen työtapa, että mä helposti lähdän jalkautumaan asiakkaiden kanssa, että saatan heidän kanssaan mennä johonkin päiväkeskuksiin tai tai jos me lähdemme katsomaan heidän kanssaan tuetun asumisen paikkoja ja mitä tahansa, niin lähdän sinne heidän toimintaympäristöön. Ja teen aika paljon kotikäyntejäkin sitten tarvittaessa---- tietysti tää jalkautuva ja hyvin käytännönläheinen työ mis asiakkaan kanssa tehdään paljon yhdessä töitä, luo sen luottamuksen ja se on se avain siihen vuorovaikutukseen ja se on meidän avain siihen muutostyöhön. Mutta negatiivinen puoli on tietysti sitten se, että millä työajalla sen tekee ja sen kuormittaa sitten valtavasti, että se tavallaan sitten ehkä—Vaikka siihen on ihan selkeä tarkoitus, että sä luot sillä sitä, luottamusta kun jalkaudut. Avaat sitä vuorovaikutusta paremmin siellä asiakkaan omalla toimintakentällä.

Sosiaalityöntekijän ammattitaidon osa-alueena nähtiin olevan taito kysyä ja kyseenalaistaa. Tämän voi nähdäkseni liittää niin laajempaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuin yksilökohtaiseenkin työskentelyyn. Reflektiokyky on oleellinen osa sosiaalityön ammattitaitoa (Lähteinen & Tuohino 2013). Ojasen (1996) mukaan reflektiota ovat esimerkiksi syventyminen omien tunteiden, asenteiden, ajatusten ja toimintojen tarkasteluun; ajattelutapa ja kyky tehdä rationaalisia valintoja ja ottaa vastuu valinnoistaan; oman toiminnan perusteiden, lähtökohtien ja seuraamusten rationaalinen analysointi; oman arvoperustan pohtiminen; oman ammatillisen ajattelun kehittyminen ja rakentuminen; tieteellisen ja henkilökohtaisen tietojärjestelmän yhdistäminen sekä entisen tietoperustan, kokemuksen ja uuden tiedon jatkuva vuorovaikutus. (Ojane 1996, 54.) Omassa aineistossani kyky reflektioon mainittiin vain kerran käsitteellä reflektiokyky, mutta epäsuoremmin asia ilmaistiin muutoin:

H3: No ehkä se on sitä, siis vaikka mitä, mutta varmaan niinku...tietenkin, että pitää olla sitä tietoa niistä asioista, mut sitten se pitää osata myös soveltaa, että mun mielestä sellanen kyky semmoiseen reflektioon jotenkin on aika tärkeä

Sipilän (2011) mukaan managerialistisekonomistiset taidot näyttäytyivät vähiten tärkeimpänä sosiaalityöntekijöiden taitoulottuvuutena, joka liitetään ensisijaisesti johto- ja esimiestehtävissä toimivien osaamiseen (Sipilä 2011, 139). Aineistoni perusteella nämä taidot kuitenkin nähdään olevan oleellinen osa kaikkien valmistuvien sosiaalityöntekijöiden osaamista, johon tulisi kiinnittää huomiota jo opintojen aikana. Aineistostani nousi esiin tarve sille, että sosiaalityön opinnoissa tulisi olla enemmän talouteen liittyvää osaamista, mikä auttaisi siihen, että sosiaalityöntekijät paremmin hahmottaisivat palveluiden kustannusvaikutuksia. Sipilä (2011) esitti omassa tutkimuksessaan huolena sen, että sosiaalityö lähtee mukaan julkisorganisaatioiden liiketalousideologiaan mukaan. Myös uusi

julkisjohtamisen malli kunnissa vaikuttaa sosiaalityön professioon. (Sipilä 2011, 140.) Sama huoli on edelleen ajankohtainen varsinkin, kun taloudellisia resursseja on yhä vähemmän jaossa. Talouteen liittyvä keskustelu on varsin aiheellista. Vuonna 2020 Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksista lastensuojelu ja muut lasten ja perheiden palvelut maksoivat 1.7 miljardia euroa (STM 2023). Yhteensä sosiaali- ja terveydenhuollon menot ovat lähes yhtä suuret kuin erikoisairaanhoidon menot. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen eli hyvinvointialueille siirtynyt sote-järjestämisvastuun, yhtenä tavoitteena on ollut sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten hillitseminen. Samaan aikaan ajankohtaisesti uuden hallituksen kaavailemien muutosten ennustetaan vaikuttavan negatiivisesti erityisesti lasten ja perheiden hyvinvointiin. Lisäksi esimerkiksi jälkihuollon ikärajaa ollaan laskemassa, millä tavoitellaan taloudellisia säästöjä (Hallituksen esitys HE 56/2023) Voidaan todeta, että tilanne muistuttaa etäisesti 1990-luvun lama-aikaa, joka vaikutti sosiaalityön tekemiseen ja sen toimintaedellytyksiin monella tapaa (Piiroinen 2005). Sosiaalityön asiantuntijuuden näkökulmasta tulisikin tarkkaan pohtia, miten sosiaalityö haluaa asemoitua suhteessa talouspuheeseen ja yhteiskunnan resurssien jakoon, huomioiden sosiaalityön eettisen velvoitteen puolustaa ihmisten sosiaalisten oikeuksien toteutumista:

H7: semmoinen mitä mä ainakin omissa opinnoissa koen että, sosiaalityöhön pitäisi enempi tai pitäisi sisältyä ylipäänsä on talous, koska se kuitenkin hallitsee, kun me ollaan valtaosa kuitenkin julkisen puolen sosiaalityöntekijöitä, että meidän pitäisi ymmärtää, että se raha siin valitettavasti ratkaisee niin paljon. Se osa puuttuu meidän työstä ja sen takia voi olla sitten taas vaikea kentällä toimia ja löytää semmoisia hyviä toimintamalleja sitten taas esimerkiksi hyvinvointialueiden kanssa, kun ei ole ymmärrystä talouspuolesta

Sosiaalityössä nähtiin myös tärkeänä osata toimia osana moniammatillista työryhmää.

Yhteiskyvyn lisäksi korostuu kokonaisuuksien hallinta ja johtajuus. Aineiston perusteella johtamisosaamiseen liittyy erilaisia näkökulmia. Johtamisen nähtiin olevan sosiaalityön yksi tärkeä osaamisalue. Johtaminen ja siihen liittyvän osaamisen puute, liitettiin esimiestyöhön. Sosiaalityön koulutus antaa kuitenkin valmiudet asiakasprosessin johtamiseen. Lisäksi aineistosta nousi esille sosiaalityön koordinoiva rooli työyhteisössä:

H2: Ei kyl sosiaalityön opinnotkaan anna ehkä suoraan, ehkä niinkään tämmöisiin esimiestehtäviin anna valmiuksia, mutta kyl se nyt oikeastaan sitten tämmöiseen sosiaalityön johtamiseen tietyllä tavalla, jos aatellaan, et samassa työyhteisössä esimerkiksi on myöskin sosionomeja, niin sitten oikeastaan sen sosiaalityöntekijän tehtävä on sitten enemmän johtaa ja koordinoida sitä toimintaa.

H1: sitten mä koen semmoisen moniammatillisen työn aika tärkeänä, että sosiaalityön asiakkaathan on paljon palveluita tarvitsevia, niin sitä asiakkaan kuntoutuspolkua

lähdetään sitten yhteistyössä muiden ammattialojen kanssa työstämään eteenpäin et siinä pitää sitten olla sen oman asian asiantuntija. Elikkä sitten sen sosiaali... olla sosiaalityön edustajana ja yhdessä viedä sitten hyvin erilaisten ammattialojen kanssa, riippuen siis asiakkaan taustasta, että onko siellä sitten terveydenhuolto tai lastensuojelu, vammaispalvelut. Ketä siellä nyt on siinä asiakkaan verkostossa niin pitää pystyä sitten luotsimaan sitä asiaa, asiakkaan asioita eteenpäin yhteistyössä.

Rakenteellisen sosiaalityön osaaminen nousi aineistostani myös vahvasti esille. Kallio, Blomberg & Kroll (2021) tutkimuksessa tutkittiin sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatin valintaan liittyviä motiiveja. Heidän tutkimuksessaan nousi esille, että sosiaalityön opiskelijoille on tärkeää päästä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin epäkohtiin, eikä vain vaikuttaa yksilöiden tilanteisiin. Kiinnostus rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen on suurempi, mitä vähemmän aikaa sosiaalityön tutkinnon suorittamisesta on ja mitä vähemmän työkokemusta sosiaalityöstä on (Kannasoja, Ruonakangas, Närhi, Rantamäki & Kokkonen 2022, 42). Sosiaalityön ammattitaitoon kuuluvat kehittämis- ja muutososaaminen. Sosiaalityössä tarvitaan valmiuksia kehittää uudenlaisia työskentelymenetelmiä- ja tapoja sekä palveluprosesseja. Kehittämis- ja muutososaaminen liittyvät rakenteellisen sosiaalityön osaamiseen sekä tutkimukselliseen osaamiseen. (Lähteinen 2017.) Aineistossani yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen nähtiin olevan merkittävä osa sosiaalityön ammattitaitoa, jota koulutus antaa:

H1: Kyllä mä näen sosiaalityöntekijän rooli myös semmoisena yhteiskunnan vaikuttajana, että kun ollaan siellä asiakkaiden kanssa just niitä, ketkä on heikommassa asemassa niin. Nähdään paljon sellaista mitä muut ihmiset ei näe tai tavallaan toimitaan semmoisena äänitorvena. Äänitorvena ihan yhteiskunnallisellakin tasolla, mikäli vaan haluaa toimia. Itse ainakin näen sen roolin tärkeänä

H3: Mutta se että tuolla kentällä se sitten vähän jotenkin että musta tuntuu, että jopa niinku ehkä sosiaalityöntekijät ei pääse ehkä hyödyntämään sitä niinku ihan aina jotenkin sitä mikä se on sen tän koulutuksen jotenkin ydin....Että sosiaalityöntekijätkin sitten vähän laput silmillä ehkä vaan katsoo sitä vähän sitä omaa pientä tonttia siinä ja jotenkin en mä tiedä onko se sitten se jotenkin hektisyys siellä kentällä vai. Ja se, että ollaan niin vaikeiden ilmiöiden äärellä vai mitä se on?

Omassa aineistossa nousi esille haastateltavien huoli siitä, että omaa rakenteellisen sosiaalityön osaamista ei pääse kuitenkaan hyödyntämään työelämässä. Syitä siihen, miksi rakenteellinen sosiaalityön osaaminen ei toteudu työelämässä, arvioitiin liittyvän sosiaalityölle annettuihin resursseihin tai käsiteltävien ilmiöiden vaikeuteen. Pohjolan (2014, 19) mukaan liian iso asiakasmäärä tukahduttaa sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksia jäsentää omaa työtään. Sosiaalityön ja asiakkaiden saamien palveluiden kehittämisen näkökulmasta sosiaalityöntekijöillä pitää olla rohkeutta tuoda julki ihmisten hyvinvoinnin

uhkatekijöitä. Tällöin sosiaalityön käytäntötutkimuksella voidaan tavoitella yhteiskunnallista vuorovaikutusta sosiaali- ja terveystalveluiden eri toimijoiden välillä sekä tiedontuotantoa, joka edistää käytäntöjen tutkimusperustaista kehittämistä. (Satka 2013.) Sosiaalityön koulutus itsessään siis näyttää antavan hyvin vahvan perustan rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle ja osaamiselle. Omassa aineistossani ei noussut esille ratkaisuja, miten koulutuksessa voitaisi vielä enemmän vahvistaa tulevien sosiaalityöntekijöiden rohkeutta tuoda esille rakenteellisen sosiaalityön teemoja. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityön koulutuksessa olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota tulevien sosiaalityöntekijöiden viestintäosaamiseen. Asiantuntija- ja tutkimusviestinnän osaaminen on oleellinen osa sosiaalityön asiantuntijuutta ja rakenteellisen sosiaalityön osaamista (Jäppinen & Tiitinen 2022, 135).

Eettinen osaaminen ja harkintavallan käyttö

Sosiaalityöntekijän tärkeä asiantuntijuuden osaamisalue on kyky eettiseen harkintaan. Sosiaalialaa ohjaavat sosiaalityön eettiset periaatteet, jotka eivät kuitenkaan suoraan kerro, miten tietyssä tilanteessa tulee toimia, jotta toiminta olisi eettisesti kestävä. Sipilän (2011) mukaan sosiaalityöntekijöille kaksi tärkeintä eettistä periaatetta ovat kohtelun oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoisuus sekä asiakkaan ihmisarvoisen kohtaamisen toimintaperiaate. Omassa aineistossani tulevat esille erityisesti harkintavallan käytön merkitys, asettuminen heikompien puolelle sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen ja hyvän tekemisen tavoite. Aineistossani eettinen osaaminen ja harkinta nousivat esille tärkeinä taitoina, jotka kehittyvät koulutuksen myötä, mutta vaativat myös opiskelijan oman henkilökohtaisen arvomaailman reflektointia. Asiantuntija-ammateille on tyypillistä oma eettinen koodisto, johon he sitoutuvat ja jonka noudattamiseen jo koulutuksen aikana tulisi kiinnittää huomiota:

H2: yksikin opiskelukaveri mieleen, joka sitten taas oli ihan tavallinen alanvaihtaja, ja hän oli sitten taas ollut tämmöisessä vähän, sanoisiko kovien arvojen alalla missä tehtiin bisnestä ja näin niin ehkä siinä tuli vähän semmoinen, että huomasin, että hän käyttäytyy sen mukaan, mihin hän oli tottunut

Aineiston perusteella eettisesti kestävä sosiaalityön tekemiseen tulisi aiempaa enemmän kiinnittää huomiota jo sosiaalityön koulutuksen aikana. Aineiston perusteella sosiaalityön opiskelijoille on selvää, mitä virkavastuu tarkoittaa ja mikä sen merkitys on. Aineistossa tuli esille useamman kerran se, että sosiaalityöntekijä kantaa vastuun tekemistään päätöksistä ja ratkaisuksista huolimatta siitä, mitä ohjeistuksia heille esimerkiksi työnantajan toimesta

annetaan. Eettisen osaamisen tärkeys korostuu, vaikka omaa toimintaa perustelisi lainsäädännön asettamilla velvoitteilla:

H5: sitä pitäisi myös miettiä, että sitten sitä on paljon, ettei sitä käytetä väärin, että siinä on se ammattietiikka. Toki käydään etiikkaa, mutta kyllähän semmoisia vakavampia ihan voisi sosiaalityön opinnoissa käydä keissejä, että mitä se tarkoittaa, jos sä teet tällaisen valinnan, vaikka lastensuojelussa tai ihan vanhuksistakin, että jos sosiaalityöntekijä päättää, että saako joku vanhus hoivapaikan ja mitä se tarkoittaa, että jos hän ei saa. Tietysti siinä on kriteerit mihin nojataan. Mutta se on aikamoista vastuunottoa, että ihan ehkä siellä vois konkretisoida sitä esiin esimerkkejä, että sitten voi käydä näin tai voi tapahtua

H1: Lastensuojelun työtä sivusta seuranneena, niin kyllä siellä niin kuin ihan selkeästi sosiaalityöntekijöillä, niin pitää olla sitä lakiosaamista, koska siinä sitten tulee näitä puuttumisia perheen, perheen asioihin ja se sosiaalityöntekijä tekee sitten niitä päätöksiä viime kädessä.

Sosiaalityöhön kuuluu laaja harkintavalta, mikä on professioammateille tyypillistä. Valta tuo mukaan vastuuta. Valtaan liittyy myös kontrolloijan rooli, mikä on melko perinteinen sosiaalityön rooli (Vaininen 2011). Omani aineistoni perusteella vallan käyttöä ja sen merkitystä pohditaan jo opiskeluaikana. Haastateltavat toivat esille, että valta tuo vaikutusmahdollisuuksia ja sen käytöllä voi olla positiivisia vaikutuksia esimerkiksi asiakaslapsen tilanteeseen. Valta kuitenkin tarvitsee vastapainoksi kyvyn eettiseen harkintaan, jotta valtaa ei käytetä väärin. Aineistossa tuli esille myös se, että sosiaalityön yleinen tavoite ja pyrkimys on tehdä hyvää. Tämä ei kuitenkaan tule itsestään tai automaattisesti, vaan hyvän tekeminen vaatii asian äärelle pysähtymistä ja kykyä reflektointiin. Tämä tulee esille esimerkiksi seuraavassa aineistolainauksissa:

H5 Toki me tähdätään aina positiivisuuteen, mutta aina kun ihmisellä on päätösvaltaa, niin siinä on myös vastuu ja ne eettiset näkökulmat ja sun pitää pystyä perustella sitä, että miksi näin toimitaan. Ja se pitää olla kirkkaana mielessä itsellä, että toimitaan oikein, haluu tehdä oikein ja ymmärrys siitä, että tämä on oikein

H5: Tietty päätösvalta, mutta myös se vastuu on kova, vaikka lastensuojelussa, että mä oon oikeasti virkavastuussa niistä lapsista ja koen sen niinku hyvänä asiana, että mä pystyn vaikuttamaan ja mä koen että mulla on enemmän vaikutusmahdollisuuksia sosiaalityöntekijänä.

Edellä olevat havainnot ovat yhteneväisiä Sipilän (2011) tutkimustulosten kanssa siinä, että sosiaalityöntekijöille eettiset toimintaperiaatteet ovat merkityksellisiä sosiaalityössä.

Sosiaalityössä tarvitaan vahvaa ammattietiikkaa, jotta sosiaalityössä tehtäviä ratkaisuja pystytään perustelemaan. Sosiaalityön liittyy aina arvoulottuvuus. (Sipilä 2011, 146.)

6 Sosionomi (AMK) koulutuksen tuottama asiantuntijuus

Tässä luvussa kuvaan sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoiden käsityksiä sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta. Analyysin perusteella olen jakanut sosionomi (AMK) asiantuntijuuden kahteen yläkategoriaan sekä useampaan alakategoriaan alla olevan taulukon mukaisesti. Ensimmäisessä alaluvussa jäsennän sosiaalityön opiskelijoiden näkemystä siitä, miten sosionomi (AMK) asiantuntijuus rakentuu ja toisessa alaluvussa heidän käsitystään sosionomi (AMK) asiantuntijuuden osa-alueista.

Taulukko 2 Sosionomi (AMK) koulutuksen tuottama asiantuntijuus

Sosionomi (AMK) asiantuntijuuden rakentuminen	Sosionomi (AMK) asiantuntijuuden osa-alueet
Koulutuksen merkitys Työkokemuksen merkitys Ammatti-identiteetin rakentumisen merkitys	Sosionomi (AMK) tietoperusta Sosionomi (AMK) ammattitaito Eettinen osaaminen ja harkintavallan käyttö

6.1 Sosionomin (AMK) asiantuntijuuden rakentuminen

Koulutuksen merkitys

Aineiston perusteella sosionomi (AMK) koulutus ja opinnot itsessään kuvautuvat hyvin käytännönläheisinä ja vahvasti työelämän tarpeista lähteväksi. Aineiston perusteella koulutus antaa valmiuksia ennen kaikkea käytännön työn tekemiseen ja työelämän yleisiin taitoihin, kuten ryhmässä toimimiseen. Aineistossa sosionomi (AMK) koulutuksen teoreettinen perusta ja sen kautta saatava osaaminen jää epäselväksi, eikä se tullut aineistossa esille, kuin muutamina mainintoina:

H1: Mun mielstä se tarjoaa sellaista käytännönläheistä oppia sinne...työelämälähtöistä oppia ja opiskelumenetelmät oli ainakin meillä hirveen sellaisia vuorovaikutteisia, että oli paljon ryhmäpohjaista työskentelyä. Aloitettiin esseen rakentaminen keskustelun pohjalta...no yhteistyötaitoja, semmoisia vuorovaikutusvalmiuksia....mutta enempi sinne käytännön puolelle kohdentuvaa mun mielestä se osaaminen mitä sieltä nousee esiin.

H2: No ehkä se vaan on sitten semmoisia niin kun niin teoreettisia kursseja ei ole niin paljon ja siinä on enemmän sitä käytännön toimintaa sitten. Kun se on

ammattikorkeakoulu niin se on kuitenkin enemmän semmoista ehkä sitä niin kun käytännön ammattilaisuutta ja asiantuntijuutta

Aineiston perusteella sosionomi (AMK) koulutus näyttää vastaavan hyvin ammattikorkeakouluille annettua tehtävää ja tavoitetta eli antaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin. Tässä aineistossa koulutukselle ja opinnoille sinänsä ei annettu kovin syvällisiä merkityksiä. Aineistossa tuli myös esille, että ammattikorkeakoulujen opinnot poikkeavat myös paljon toisistaan. Yksi haasteltava oli käynyt ammattikorkeakoulun, joka oli vahvasti painottunut luoviin menetelmiin.

Työkokemuksen merkitys

Työelämäsuuntautuneisuus ja opetuksen käytännönläheisyys kuvaavat sosionomin opintoja. Sosionomiopintoihin kuuluu paljon käytännön työelämässä tapahtuvaa harjoittelua, joka vahvistaa omaa ammatillista osaamista ja varmuutta. Oma asiantuntijuutta ja osaamista on saanut rakentaa omien tavoitteiden mukaan ja kokeneen työntekijän ohjauksessa:

H4: Että voin mennä siihen sosionomiharjoitteluun, missä minua ohjataan ihan vaan silleen, että mietit niitä omia tavoitteitasi niin, että et jää vaan seuraamaan tilannetta. Mutta sekin sallittiin, että voit rauhassa seurata----- kun vielä sen lastensuojelussa ollut laitospuolella sen ensimmäisen harjoittelu niin mua jännitti kauheasti mennä herättämään esimerkiksi nuoria ja se oli ihan ok ja se oli muutama päivällä ihan semmoista, että sai tehdä ja mulla oli hirveän hyvä mentori sitten tai tää harjoitteluohjaaja, mikä mua kyllä tuki siinä harjoittelun aikana ja sitä ammatillista kehittymistä. Se oli hirmu hyvä, että sai tosi rauhassa.... niitä harjoitteluista oli neljä kappaletta ja ne oli kyllä jokainen kyllä itselle tarpeellinen

Työelämän ohjaajalla on merkitystä sosionomin asiantuntijuuden kasvulle. Ohjaaja voi tietoisesti luoda opiskelijalle oppimisen mahdollisuuksia ja tilanteita, jossa opiskelija saa mahdollisuuden toimia erilaisissa rooleissa. Näihin rooleihin liittyy mahdollisuus aitojen työtehtävien suorittaminen ja niihin liittyvä vastuun ottaminen. (Uusitalo 2005.)

Vaikka ammattikorkeakouluopinnot suuntaavat työelämän tarpeisiin ja opinnoissa keskitytään jo heti opintojen alkuvaiheessa yhteistyöhön käytännön työelämän kanssa, sosionomikoulutuksen tuottaman osaamisen rooli työelämässä on aineistoni perusteella yllättävän epäselvä edelleen. Opintojen aikana työllistymismahdollisuuksista saatetaan saada epärealistinen kuva (Lähteinen & Tuohino 2013). Sosionomikoulutuksen saaneet voivat olla

työtehtäviinsä ali- tai ylikoulutettuja. Työelämän työnimekkeet ovat kirjavia. (Saari & Viinamäki 2010, 190.) Tämä tuli esille omassa aineistossani esille esimerkiksi seuraavassa aineistolainauksessa:

H5: Kyllä mä muistan kun mä valmistuin sosionomiksi ja mä olin tosi ylpeä siitä työstä ja sitten tuli vähän huonompi työkokemus, että sitten se ei vastannut ehkä sitä sosionomin työtä mitä mä olin ajatellut, että se ehkä sit nujersi sitä ammatti identiteettiä, tuli semmoisia alavireistä

Suomessa sosionomit työskentelevät useamman ammattinimekkeen alla, usein ohjaajapäätteisellä ammattinimekkeellä, mutta ohjaaja nimekkeellä voi työskennellä myös muun tutkinnon suorittanut henkilö (Talentia 2023b).

Ammatti-identiteetin rakentumisen merkitys

Asiantuntija-ammateille on tyypillistä vahvan ammatti-identiteetin muodostuminen. Sosionomi tutkinnon suorittaneille ei vaikuta syntyvän yhtenäistä professionaalista profiilia, mikä osittain johtuu siitä, että työelämässä heidän paikkansa on jäsentymätön (Saari & Viinamäki 2010, 190). Tämä nousi esille myös omassa aineistossani. Tässä tosin oli eroavaisuuksia aineiston sisällä ja sinänsä valmistuminen sosionomiksi itsessään on ollut iloinen asia. Se, että sosionomi (AMK) koulutuksen käynneille ei synny koulutuksen aikana vahvaa ammatti-identiteettiä tai ammattiylpeyttä voi liittyä edellä mainittuun sosionomin työelämän paikan epäselvyyteen ja nimekkeiden moninaisuuteen. Koulutus on verrattain nuori eikä sillä ole samanlaista vakiintunutta tehtävää yhteiskunnassamme, vaikka lainsäädäntö määrittelee kelpoisuusehdot ja sosiaalihojauksen tehtävän ja tarkoituksen (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 2015/817, Sosiaalihoitolaki 2014/1301). Kun sosionomikoulutusta vertaa toisiin ammattikorkeakoulutuksiin, kuten sairaanhoitaja (AMK) tutkintoon, se eroaa myös siinä, ettei taustalla ole vahvaa oman alan tieteellistä tutkimusta (vrt hoitotiede) vaan sosionomi koulutus perustuu useille eri teorioille ja tieteenaloille. Lisäksi ammattikorkeakoulukouluilla on vahva autonomia, joka tarkoittaa, että ammattikorkeakoulut ovat keskenään hyvin erilaisia ja painottavat opetuksessaan eri asioita. Tässä aineistossa voidaan myös tarkastella havaintoa siitä näkökulmasta, että monella haastateltavalla oli jo sosionomiopintojen aikana selvää, että he hakeutuvat vielä sosiaalityön opintoihin, mikä voi vaikuttaa siihen, ettei ammatillista yhteenkuuluvuutta ja ammattiylpeyttä pääse muodostumaan. Aineistoni perusteella sosionomien asiantuntijuuden vahvistamisen

näkökulmasta, asiaan olisi kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota jo koulutuksen aikana, jos tavoitellaan vahvempaa asiantuntijaroolia työelämässä:

H4: Sosionomiopintojen aikana ei painotu semmoinen ammattiyhteisyys eikä semmoinen professio jotenkaan muotoudu siellä, että on semmoinen olo opintojen jälkeen, että nyt mä oon todella sosionomi ja saanut siitä jotenkin semmoista ammattiyhteisyyttä. Että se on vähän semmoista me käydään tämä koulu ja sitten se on siinä, että sitä ei jotenkin erityisesti kannatella

H7: Siinä kohtaa en kokenut, että mä olisin täs asiantuntijaks valmistumassa.

6.2 Sosionomi (AMK) asiantuntijuuden osa-alueet

Sosionomin (AMK) tietoperusta

Aineoston perusteella sosionomi (AMK) opinnot kytkeytyvät teoriaan heikosti, eivätkä sosionomi (AMK) opinnot perustu yhtenäiseen teoreettiseen opetukseen. Teoriaosaaminen perustuu tietyn opettajan näkemykseen ja valintaan siitä, mihin teoriaan opetuksensa perustaa, jolloin opiskelijan kyky nähdä asioita useammasta näkökulmasta tai laaja-alaisesti ei kehity. Kun osaaminen perustuu yhteen, opettajan valitsemaan teoreettiseen näkökulmaan, opiskelijan on myös vaikeaa haastaa itseään näkemään sosiaalisia ilmiöitä muista näkökulmista. Sosionomi (AMK) koulutuksen näkökulmasta tämä tarkoittaa myös, että valmistuvilla voi olla hyvin epäyhtenäinen näkemys omasta työroolistaan, osaamisestaan ja siitä, miten asiakkaat tulevat parhaalla tavalla autetuksi. Osaaminen ammattikunnan sisällä voi vaihdella, riippuen siitä, missä ammattikorkeakoulussa on opiskellut. Teoreettista osaamista kuvaa yksipuolisuus ja opettajajohtoisuus:

H4: vuorovaikutusopinnoissa lehtori tais sanoa, että amkki on siitä mukava koulu opettaa, että kun siellä saa olla mielivaltainen ja päättää itse sen teorian mitä sinä oppilaille opetat. Mut hän toi nyt sen esille, että hänen opettaa tämän näkemyksen mukaan,

H4: Sitä ei itse osannut etsiä tietoa varsinaisesti, että koen että se oli semmoinen, että en osaa esimerkiksi kysyä perehdyttäjältä työelämässä pitääkö mun ottaa jotain muuta huomioon, jos ohjaaja ei sitä itse tuoda esiin. Että on semmoinen asia mitä ei osaa edes osaa edes kysyä, että se tarvitsee tarjoilla lautaselta se tieto.

Sosionomi (AMK) koulutus ei ole akateeminen oppiaine ja näin ollen myös tutkimusosaamisen suhteen tavoitteet ja vaatimukset ovat erilaiset. Lähteisen ja Tuohinon (2013) tutkimuksessa sosionomin koulutuksen nähtiin antavan valmiudet kirjalliseen

raportointiin ja poikkitieteelliseen tiedonhakuun. Sosionomi (AMK) tutkinnossa tutkimusmenetelmien hallinnan tarkoitus on tukea käytännön kehittämistoimintaa ja siihen liittyvää tiedontuotantoa. Kehittäminen tapahtuu usein erilaisten työelämänprojektien kautta. (Rouhiainen-Valo ym 2010.) Aineistoni perusteella sosionomi (AMK) koulutus antaa valmiudet työelämän kehittämiseen, mutta ei varsinaisesti tutkimukseen. Tutkimusmenetelmäopetus on ammattikorkeakoulussa suppeampaa, kuin yliopisto-opinnoissa. Tämä tuli esille myös omassa aineistossani:

H1: sitten täytyy sanoa, että onhan sitten paljon semmoista, että ei ole ennestään edes tiennytkään, että vaikka sosionomin opinnoissa on käyty erilaisia tutkimusmenetelmiä ja muita, mutta ne on käyty tosi tosi suppeella, tasolla läpi

H2: toki varmaan ehkä kehittämistyöhönkin jonkun verran, mutta että... Ei varmaan semmoisia kauhean tutkimuksellisiin juttuihin

Sosionomi (AMK) opinnot sisältävät myös juridisia opintoja. Aineistoni perusteella sosionomikoulutuksen tuottama juridinen osaaminen on kuitenkin ohutta (ks. myös Lähteinen & Tuohino 2013). Aineistoni perusteella lainsäädännön syvälinen ymmärrys ja kyky soveltaa lakia jää opinnoissa heikoksi ja lakiopinnoja käydään pinnallisella tasolla läpi. Sosionomi (AMK) koulutuksen tuottaman lakiosaamisen tueksi tarvitaan joko sosiaalityöntekijän tai oman työorganisaation soveltamisohjeita:

H4: Ja ja tota ylipäätään se vastuu kokonaisuudessaan siitä päätöksen tekemisestä, mitkä perustuslailliset seikat pitää ottaa huomioon ja että se on ollut hyvin semmoista että sovelletaan sitä tiettyä lakia tietyllä tavalla organisaation soveltamisohjeiden mukaisesti ja thats it it.——Niin no minä muistan, että siellä käytiin joku palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma, sosiaalihuoltolaki, olisiko ehkä hallintolakia sivuutettu hyvin hyvin suppeasti ja silleen normistoa sieltä lävitse ja hyvin kirjaimellisesti

Organisaation lain soveltamisohjeet eivät ole oikeudellisesti päteviä, vaan sosiaalihuollon päätösten tulee perustua lakiin (Perustuslaki 731/1999, Hallintolaki 434/2003, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Aineistoni perusteella sosionomi (AMK) koulutus ei anna valmiuksia itsenäiseen, vaativaan ja oikeudellisesti kestävään päätöksentekoon. Tämän aineiston perusteella sosionomi (AMK) koulutuksen tuottama lainsäädännöllinen osaaminen on varsin heikolla pohjalla, huomioiden, että sosiaaliohjaajat toimivat useissa sosiaalipalveluissa vastuutyöntekijöinä huolehtien esimerkiksi ei-erityistä tukea tarvitsevien aikuisasiakkaiden asiakassuunnitelmista sekä heitä koskevasta päätöksenteosta. Todennäköistä on, että tällöin iso osa työhön tarvittavasta tiedosta, opitaan työpaikalla ja työn kautta.

Sosionomin (AMK) ammattitaito

Aineiston perusteella sosionomi (AMK) koulutuksen yksi vahvuus on työelämä- ja asiakastyöntaidot. Yksi haastateltava kiteytti asian: *H7: Vuorovaikutuksen asiantuntija*. Tässä aineistossa sosionomi (AMK) koulutuksen nähtiin antavan vahvan osaamisen yleisiin työelämätaitoihin, jotka ovat esimerkiksi vuorovaikutus- ja ryhmätyötaidot. Tämä taitoalue on tärkeä sosiaalialan työtehtävissä, jossa töitä tehdään usein moniammatillisissa verkostoissa ja tiimeissä:

H1: Hyvin käytännönläheistä ollut, että siinä on painottunut yleensä sitten tällainen, ryhmässä toimiminen muiden opiskelijoiden kanssa ja sitten sen yhteistyötahon kanssa. Ja sitten sitten on ollut niitä asiakaskohtaamisia tietysti, että asiakkaita vartenhan niitä projekteja on sitten tehty. Ja sitten mä sanoisin, että paljonhan minun sosionomiopintojeni aikana tehtiin ryhmä- tai paritenttejä. Että se on ollut kanssa semmoinen, että siinä on sitten tullut tosi paljon sitä, että tehdään kimpassa niitä asioita.

Ammattitaidon osa-alueista aineostossani nousivat esille sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamat ohjaustaidot. Honkakoski (2005) tuo esille puheenvuorossaan, että sosiaaliohjaus käsitteenä voi olla yksi tapa jäsentää sosionomi (AMK) koulutuksen antamaa osaamista. Ohjaustaidoille on tarvetta alati muuttuvassa ja epävarmassa yhteiskunnassamme, jossa kansalaiset nähdään aktiivisina ja itseohjautuvina yksilöinä. Kaikilla ei ole kykyä sellaiseen elämänhallintaan, jota nyky-yhteiskunnassa vaaditaan, jolloin he tarvitsevat vahvistuakseen ohjausta ja tukea. Sosiaaliohjaus ammatillisena toimintana tarkoittaa, että sen pyrkimys on vahvistaa ihmisen valinta- ja reflektiokykyä niin, että henkilön oman elämän subjektiivisuus kasvaa. Paitsi elämänhallinnan näkökulma, sosiaaliohjauksella voidaan tukea asiakkaita palvelujärjestelmän monimutkaisuuteen liittyvissä asioissa. Sosiaaliohjaus voi olla myös counselling-perinteen mukaista toimintaa, joka tarkoittaa normaalien, elämään liittyvien siirtymävaiheiden ongelmien käsittelyä. (Honkakoski 2005). Ohjaustyö on asiakkaan päivittäisissä arjen toiminnoissa mukana kulkemista, arjen asioissa auttamista ja läsnäoloa, johon liittyy asiakaslähtöinen työote ja asiakkaan tarpeisiin vastaaminen. Yksittäisen asiakkaan lisäksi, kyse voi olla ryhmän ohjaamisesta:

H3: No jotenkin sosionomi on mun mielestä enemmän semmoinen konkreettisissa asioissa semmoinen vierellä kulkija asiakkaalle. Jos mä mietin sitten koulutusta niin se sehän oli tosi selkeästi siinä käytännön asiakasrajapinnassa, että ne asiat mitä opiskeltiin, niin se oli tosi sellaista konkreettisesti siihen asiakaskohtaamiseen liittyvää tai niihin eri asiakasryhmiin liittyvää. Ja oikeasti sitä ohjaamista, ryhmien ohjaamista, yksilöiden ohjaamista. Jotenkin konkreettisesti sitä asiakastyötä

H5: ei ole niin syväluotaavaa, että mä oon sosionomina tai sosiaaliohjaajana toiminut sairaalan sosiaalityössä ja se oli enemmän semmoista käytännönläheistä auttamista lomakkeissa. Ja oli siinä sitten sitä semmoista psykososiaalisten tukea mut se ei...ehkä se oli enemmän semmoista pintapuolista työskentelyä miten mun oma ammatti on näyttäytynyt tai ikäihmisten kanssa on toiminut palvelutaloissa

H7: Niin siis sieltä käytiin paljon tutustumassa erilaisiin ihan ruohonjuuri... asiakastyön paikoissa ja osallistuttiin paljon erilaisten ryhmien vetämiseen ja oltiin erilaisissa teemapäivissä mukana. Tosi siinä asiakastyön ytimessä mukana. Mut justiinsa asiakkaan niin kun rinnalla, kanssakulkijana.

Sosionomi (AMK) koulutuksessa korostuu vuorovaikutusosaaminen, jonka opetus tapahtuu hyvin yksityiskohtaisella tasolla, kuten puhetapoina. Opintojen aikana opetellaan myös erilaisten menetelmien käyttöä. Toisaalta menetelmäopetuksen hyödyn nähtiin jäävän vähäiseksi, jos menetelmiä ei tosiasiallisesti käytä:

H7: Että se on tosi semmoista, niin näin kohtaat ihmisen. Näin puhut ihmiselle.

H2: menetelmäopintoja ja tällaisia, niin oppii semmoisia käyttämään, mitä sitten voidaan asiakastyössä hyödyntää, mutta ne on vaan helposti semmoisia, että ne unohtuu sitten, ettei muista enää mitään jos ei niitä pistä itselleen johonkin muistiin.

Sosionomi (AMK) opinnoissa korostuu opettajan ja käytännön ohjaajan merkitys oppimisessa. Opetus tapahtuu hyvin konkreettisella tasolla esimerkkitilanteita hyödyntäen tai simuloimalla konkreettisia asiakastilanteita:

H4: esimerkiksi vuorovaikutusopinnoissa käytiin sosionomipuolella hirveästi niitä käytännön tilanteita. Tulikohan meillä simulaatio-opetustakin siihen liittyen—— sosionomin opinnoissa käsiteltiin, vaikka jonkun iäkkään ihmisen kohtaamista, niin käsiteltiin niinku vaikka puhetapoina tai sen meidän lehtorin näkökulmasta, että miten hän kohtaisi sen asiakkaan

Sosionomikoulutuksessa on mahdollisuus suunnata omia opintojaan niihin sosiaalialan osa-alueisiin tai ihmisryhmiin, jotka opiskelijaa itseään kiinnostavat. Tämä mahdollistaa oman osaamisen syventämisen:

H2: Ja sitten tietysti niin kun mä mietin, että ainakin mulla oli semmoinen, että siinä valittiin se suuntautuminen niin totta kai siitä varmaan oppii sen, sitä ammattitaitoa, että osaa sitten aikuisasiakkaiden kanssa toimii ja näin tosiaan ne tietyt ammattiopinnot ja...

H1: sosionomiopinnoissa pystyi sitten tekemään sitä, että pystyy sitten valitsemaan kiinnostaako sua monikulttuurisuus, mielenterveys päihdetyö vai mitähän muita siellä oli? Lapset ja nuoret oli, eli eri tämmöisiä niinku kategorioita, mistä pystyisi sitten suuntaamaan opintojani.

Eettinen osaaminen ja harkintavallan käyttö

Sosiaalialaa koskevat samat ammattieettiset ohjeet (Talentia 2022), jotka muodostavat sosiaalialalle yhtenäisen arvoperustan. Lainsäädäntö määrittelee tilanteet, jossa vaaditaan, että asiakkaan vastuutyöntekijä on sosiaalityöntekijä. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi lastensuojeluasiakkuus tai asiakkaan erityisen tuen tarve (Lastensuojelulaki 417/2007, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Sosionomi (AMK) koulutuksen saaneet toimivat hyvinvointialueorganisaatioissa myös viranhaltijatehtävissä, jolloin heille on delegoitu päätösvaltaa esimerkiksi palveluiden myöntämiseen. Esimerkkejä tällaisesta delegoinnista ovat sosiaalihuoltolainmukainen päätös tukihenkilöstä tai tukiperheestä, jos lapsi tai nuori ei ole erityistä tukea tarvitseva asiakas. Aineiston perusteella sosionomikoulutus antaaakin valmiudet selkeisiin tilanteisiin, jossa erityistä ammatillista harkintaa ei tarvitse käyttää. Vaativaa harkintaa vaativat asiakastilanteisiin koulutus ei anna valmiuksia. Tähän kytkeytyy lakiosaamisen puute eivätkä opinnot anna valmiuksia kokonaisuuksien hallintaan, jossa tulee huomioiduksi monella tasolla vaikuttavat tekijät.

H7: Ehkä sosionomina ja sosiaaliohjaajana toimiessa niin ei niin ymmärtänyt ihan niin täysin, että jos mä nyt teen tällaisen yhden päätöksen tähän, miten paljon se vaikuttaa kaikkeen

Aineistoni perusteella sosionomi (AMK) tutkinnon osaamisen rajallisuus tulee ilmi vasta jälkikäteen, kun sosiaalityön opinnot ovat alkaneet. Oman tulkintani mukaan tämä liittyy havaintoon siitä, että sosionomi (AMK) koulutus ei välttämättä anna opiskelijalle kykyä kysyä ja kyseenalaistaa, jonka vuoksi oman asiantuntijuuden rajallisuuttakin on erityisesti opiskeluvaiheessa vaikea hahmottaa. Tämä tulee esille esimerkiksi seuraavissa aineistokappaleissa:

H4: Että, kun sosiaaliohjaajatkin kuitenkin käyttää julkista valtaa ja tekee hallintopäätöksiä. Niin tuntuu tälle jälkikäteen ajateltuna, että jotenkin varsin suppealla pohjalla ikään kuin se kokonaisymmärrys siitä, että mitä kaikkea se virkavastuu esimerkiksi tarkoittaa.

Tämän aineiston perusteella sosionomin (AMK) tutkinto ei anna valmiuksia laajaa harkintavaltaa vaativaan, itsenäiseen arviointi- ja päätöksentekotyöhön.

7 Johtopäätökset

Pro gradu tutkielmani tarkoituksena oli selvittää millaista asiantuntijuutta sosiaalityön koulutus tuottaa sosiaalityön opiskelijoiden näkökulmasta ja miten se eroaa sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta. Keräsin aineistoni haastattelemalla sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita, joilla on aiemmin suoritettu sosionomi (AMK) tutkinto. Analysoin aineistoni teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tulosten perusteella sosiaalityön asiantuntijuus ei rakennu pelkästään koulutuksen sisällöllisten opintojen pohjalta, vaan sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu neljän tekijän vuorovaikutuksessa. Sosiaalityön opiskelijoiden näkökulmasta ainoastaan sosiaalityön opintosisältöjen suorittaminen, ei tee sosiaalityön asiantuntijaa vaan merkitystä on omilla henkilökohtaisilla tekijöillä, kuten motivaatiolla ja elämäkokemuksilla, työkokemuksella sekä ammatti-identiteetillä, joka lähtee rakentumaan vahvana jo sosiaalityön koulutuksen aikana. Sosiaalityön koulutus vaikuttaa ennen kaikkea opiskelijoiden tapaan ajatella ja nähdä sosiaaliset ilmiöt laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Opintojen aikana muodostuva vahva ammatti-identiteetti ja ammattilypeys, vahvistavat sosiaalityön asiantuntijuutta ja auttavat opiskelijaa hahmottamaan oman ammatillisen paikkansa yhteiskunnassamme ja palvelujärjestelmässä. Tämä tulos kertoo siitä, että sosiaalityö on saavuttanut yhteiskunnassamme vahvan aseman asiantuntija-ammattina ja professiona (ks. Kappo 1988; Kananoja & Pentinmäki 1977).

Tulosten perusteella sosiaalityön koulutus perustuu tutkittuun tietoon, joka tuottaa monitasoisista sosiaalityön asiantuntijuutta. Sosiaalityön koulutus perustuu ennen kaikkea yhteiskunnalliseen tietoon, teoreettiseen tietoon ja ymmärrykseen sosiaalisista ilmiöistä, psykososiaaliseen tietoon ja oikeudelliseen tietoon. Sosiaalityön koulutus kehittää opiskelijoiden kykyä ymmärtää yhteiskunnallisia ilmiöitä, yhteiskunnallisten ilmiöiden yhteyttä yksilön elämään sekä ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Sosiaalityön opinnot tuottavat opiskelijoille ymmärrystä sosiaalityötä ohjaavasta lainsäädännöstä ja sen merkityksestä ammatilliselle toiminnalle.

Sosiaalityön ammattitaito perustuu kykyyn soveltaa teoreettista tietoa käytännön työhön. Asiakastyöntaidot ovat oleellinen osa sosiaalityön asiantuntijuutta. Oman tutkielmani tulosten perusteella sosiaalityön opiskelijat eivät tarkoita sosiaalityön asiakastyön taidoilla yksittäisiä

vuorovaikutustilanteisiin tai asiakaskohtaamisiin liittyviä taitoja, vaan niillä tarkoitetaan ennen kaikkea osaamista tunnistaa asiakkaiden sosiaalisia ongelmia, niiden ratkomista sekä asiakastyön prosessin hallintaa kokonaisuutena. Tutkielmani tulosten perusteella asiakaskohtaamisiin liittyvät asiakastyöntaidot jäivät sosiaalityön opinnoissa melko vähäisiksi ja perustuivat paljon aiemman sosionomikoulutuksesta saatuun vuorovaikutusosaamiseen. Tämä kuitenkin vastaa sosiaalityön koulutukselle ja sosiaalityön asiantuntijuudelle asetettuja tavoitteita. Rakenteellinen työote ja koulutuksen yhteiskunnallinen viitekehys ovat nimenomaan sosiaalityön maisteritasoisen koulutuksen vahvuus. Vaikka asiakastyöntaidot ja psykososiaalinen työ ovat tärkeitä sosiaalityön ammattitaidon osa-alueita, sosiaalityön ydintehtävä ei ole asiakkaiden yksilöllinen terapeuttinen auttamistyö (Murto ym. 2004, 55). Yhteiskunnallinen tietoperusta antavat pohjan rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle, joka onkin sosiaalityön ammattitaidon ydintä. Rakenteellisen sosiaalityön tekeminen edellyttää ennen kaikkea vahvaa teoreettista ja tutkimuksellista osaamista, joita tutkielmani tulosten perusteella sosiaalityön koulutus myös antaa. Analyysini perusteella sosiaalityön koulutukseen kaivataan sosiaalityön opiskelijoiden näkökulmasta vielä lisää osaamista johtamiseen ja talouteen liittyen. Yliopisto-opintojen kohdalla on tosin hyvä huomioida, että omilla sivuaineopinnoilla on myös mahdollisuus vaikuttaa omien opintojen sisältöön.

Sosiaalityön koulutus tuottaa myös vahvan ymmärryksen eettisesti kestävänsä sosiaalityön tekemisestä. Jo opiskeluvaiheessa opiskelijoille syntyy ymmärrys siitä, että harkintavallan käyttöön liittyy eettisiä ongelmia, jotka kytkeytyvät toisaalta myös sosiaalityön virkavastuuseen. Harkintavallan käyttöön liittyy vastuu tehdyistä päätöksistä. Tulosten perusteella sosiaalityön koulutus kokonaisuudessaan antaa sellaista asiantuntijuutta, että valmistuvilla sosiaalityöntekijöillä on valmiuksia tehdä eettisesti ja oikeudellisesti kestäviä päätöksiä ja ratkaisuja työssään.

Sosionomi (AMK) koulutuksen tuottama asiantuntijuus eroaa monella tavalla sosiaalityön koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta. Tutkimuskysymykseni kannalta erityisen mielenkiintoinen tulos on se, että sosionomien ammatti-identiteetti on hyvin hauras ja ammatillinen asema työelämässä on edelleen monella tapaa jäsentymätön. Tilanne on ollut vastaava jo 2000-luvun alussa (Murto ym. 2004, 43). Haastateltavien kuvaukset sosionomi (AMK) koulutuksesta ja sen tuottamasta osaamisesta oli kokonaisuudessaan pinnallisempaa yksipuolisempaa. Haastateltaville vaikutti olevan vaikeampaa sanoittaa sosionomi (AMK) koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta kuin sosiaalityön koulutuksen tuottamaa

asiantuntijuutta. Tällä hetkellä sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia vaatii, että ammatinharjoittamisoikeutta kuvaavat tehtävänimekkeet, johon sosionomi myös kuuluu, on otettava käyttöön ja nimekkeet tulee yhtenäistää virka- ja työehtosopimusten palkkamääräyksissä. Toistaiseksi sosionomi tehtävänimekkeenä on harvinainen. (Talentia 2023b.) Näkisin, että tehtävänimekkeiden yhtenäistäminen vahvistaisi sosionomien ammatti-identiteettiä ja selkeyttäisi sosionomien asemaa työmarkkinoilla. Haasteeksi jää edelleen se, että ammattikorkeakoulujen opetus on hyvin heterogeenistä (Murto ym. 2004, 43).

Tulosten perusteella eroja on niin koulutusten tuottaman asiantuntijuuden tietoperustassa, kuin ammattitaidon osa-alueissakin. Tutkimukseni tulosten mukaan sosionomi (AMK) antaa valmiuksia ennen kaikkea yksilö- ja ryhmätasolla tapahtuvaan tapauskohtaiseen ohjaustyöhön. Koulutus itsessään perustuu monenlaisiin teorioihin, joiden opetuksesta päättävät usein yksittäiset opettajat. Koulutus ei anna tämän tutkielman tulosten perusteella teoreettisia valmiuksia laajaan, monitasoiseen asiakkaan tilanteen kokonaisarviointiin vaan hyvin konkreettiseen työskentelyyn lähellä asiakasta ja asiakkaan arjessa. Sosionomi (AMK) koulutuksen vahvuus näyttää tämän aineiston perusteella olevan vahva vuorovaikutuksellinen opetus, joka antaa taidon kohdata asiakas ja olla hänen kanssaan vuorovaikutuksessa.

Sosiaalityön ja sosionomi (AMK) koulutuksille yhteistä ovat käsiteltävät sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ilmiöt, lainsäädännöllinen perusta sekä sosiaalialan etiikka ja arvot. Tämän tutkimuksen perusteella se, millä tavalla, mistä näkökulmasta ja kuinka syvällisesti näitä kokonaisuuksia koulutuksissa käsitellään, eroavat merkittäväällä tavalla toisistaan. Tämä tarkoittaa silloin myös sitä, että koulutusten tuottama asiantuntijuus poikkeavat toistaan siinä määrin paljon, että suora vertailu koulutusten tuottaman asiantuntijuuden välillä on tämän tutkielman tulosten perusteella vaikeaa, jollei mahdotonta. Tämän tutkimuksen perusteella koulutukset tuottavat sellaista asiantuntijuutta ja osaamista, jota varten ne on suunniteltu (Ks. Lähteinen ja Tuohino 2013).

Sosiaalialan työtehtävien näkökulmasta, tutkimukseni vahvistaa sen, että jatkossakin vaativaa ja laajaa harkintaa vaativat asiakastyön tehtävät, kuuluvat sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityön koulutus antaa valmiudet laaja-alaisempaan arvioon asiakkaan tilanteesta sekä kykyä itsenäiseen eettisesti ja oikeudellisesti kestävään päätöksentekoon, joka perustuu tutkittuun, tieteelliseen tietoon. Asiakasturvallisuuden näkökulmasta tehtävänsiirtoja tällaisista tehtävistä ei voida tehdä sosiaalityöntekijöiltä sosionomeille, vaikka aineistossa tulikin ilmi

haastateltavien kokemus siitä, että näin tosiasiallisesti joudutaan tekemään, koska sosiaalityöntekijöitä ei ole riittävästi.

Tutkielmani tulosten perusteella, kummankaan koulutuksen tuottamaa asiantuntijuutta ei hyödynnetä oikealla tavalla työelämässä. Sosionomin nimekkeet työelämässä ovat epäselviä. Tämä vaikuttaa paitsi koko alan ammatti-identiteetin muodostumiseen, aiheuttaa myös henkilökohtaisella tasolla työntekijöiden turhautumista ja siirtymistä muihin työtehtäviin. Tutkielmani perusteella työelämässä syntyy myös tilanteita, jossa voidaan pohtia, toteutuuko asiakasturvallisuus, jos tehdään riittämättömällä koulutuksella liian vaativia työtehtäviä. Toisaalta on ilmeistä, että sosionomi (AMK) koulutus tuottaa erittäin vahvan osaamisen suoraan asiakastyöhön ja asiakaskohtamisiin sekä ohjaukselliseen työhön. Koulutus tuottaa valmiuksia myös päätöksentekoon, johon ei tarvita laajempaa harkintaa. Sosiaalityön koulutuksen tuottaman asiantuntijuuden kohdalla, työelämän resurssit ja samanaikaisesti monimutkaistuva yhteiskunta ja siihen liittyvien sosiaalisten ongelmien monimutkaisuus, eivät anna mahdollisuutta yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön, joka on kuitenkin suomalaisen sosiaalityön yliopistokoulutuksen tuottamaa ydinosaamista sekä myös lakiin kirjattu sosiaalityön tehtävä. Kun yhteiskunnallinen nopea kehitys käy liian vaikeaksi tulkita, sosiaalityössä herkästi suunnataan työskentelyä yksilöä kohti (Pohjola 2014, 19). Tämän tutkielman tulosten perusteella, sosiaalityöntekijöiden resurssipulaan ei tulisi vastata nopeuttamalla opintopolkuja sosionomista sosiaalityöntekijäksi vaan varmistaa, että koulutusten tuottamaa asiantuntijuutta hyödynnetään ja kohdennetaan oikein sosiaalipalveluissa. Koko sosiaalialan kehittämisen ja sosiaalityön asiantuntijuuden näkökulmasta on välttämätöntä, että sosiaalityön koulutus jatkossakin perustuu tieteelliseen tutkimukseen ja antaa valmistuville sosiaalityöntekijöille vahvan tutkimuksellisen osaamisen.

Tämä on laadullinen tutkimus, joka tarkoittaa, ettei tämän perusteella voida tehdä yleistyksiä tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Aineistoni koostuu kuudesta haastattelusta. On huomioitava, että tutkimukseeni osallistuneet haastateltavat ovat opiskelijoita, joita tämä aihe kiinnostaa. Tutkimuksessa ei ole huomioitu peruskoulutusvaiheen, kuten lähihoitajatutkinnon merkitystä tai ylemmän ammattikorkeakoulutuksen merkitystä tutkimustuloksiin. Tässä tutkielmassa haastateltavat ovat suorittaneet sosionomi (AMK) tutkinnon ja lähes kokonaan sosiaalityön maisteritutkinnon, mikä vaikuttaa haastateltavien tulkintoihin ja tutkittavalle ilmiölle annettuihin merkityksiin. Tutkimuksen tulokset olisivat olleet hyvin erilaisia, jos haastattelut olisi toteutettu haastatteleamalla henkilöitä, jotka ovat opiskelleet vain toista tutkintoa. On

myös huomioitava, että vaikka tutkielmassa on pyritty minimoimaan työkokemuksen kartuttaman osaaminen, sen merkitystä ei voi täysin poissulkea. Oman tutkielmani tulosten ja johtopäätösten perusteella sosiaalityön ja sosionomi (AMK) koulutusten tuottamaa asiantuntijuutta olisi tärkeää tutkia jatkossa sosiaalialan työtehtävien ja niiden jakautumisen näkökulmasta.

Lähteet

- Aho, P. (2009) Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalityöntekijäin liitto ry. Porvoo: WSOY.
- Aikio, S. (2017) Viisi näkökulmaa valtaan. Sosiaalityön taustalla olevien valtakäsitysten teoreettista pohdintaa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ammattikorkeakoululaki 14.11.2014/932
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ammattikorkeakoulu> viitattu 22.10.2022
- Arajärvi, M. L., Mönkkönen, K., Kekoni, T., & Toikko, T. (2020). Sosiaalityön psykososiaalinen asiantuntijuus nuorisopsykiatrian moniammatillisen työyhteisön määrittelemänä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 28(4), 357–373. <https://doi.org/10.30668/janus.77900>
- Braun, V. & Clarke, V. (2012) Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (toim), *APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological: 57–71*. <https://doi.org/10.1037/13620-004>
- Elfving, E., & Kärkkäinen, S. (2018). Sosiaalityön asiantuntijuus vastaanottopalveluissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(4), 361–369. <https://doi.org/10.30668/janus.76454>
- Ericsson, K. & Towne, T. (2010) Expertise. *WIREs Cognitive Science* 5-6 (1), 404-416.
- Goldman, A. (2018) Expertise. *Topoi* 37 (1), 3–10.
<https://www.proquest.com/docview/2291275821?parentSessionId=IOj6c%2BTGhWvgGQ61td2VWzgv%2FB1BLhewIj5Vn79CPUk%3D&pq-origsite=primo&accountid=14774&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Hakkarainen, K., Lallimo, J. & Toikka, S. (2012) Kollektiivinen asiantuntijuus ja jaetut tietokäytännöt. *Aikuiskasvatus* 32 (4): 246–256.
- Hakkarainen, K., Palonen, T. & Paavola, S. (2002) Kolme näkökulmaa asiantuntijuuden tutkimiseen. *Psykologia* 36(6), 448–464
- Hallintolaki 434/6.6. 2003 <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> viitattu 10.12.2023
- HE 56/2023. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain sekä varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:n muuttamisesta. Finlex.
<https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2023/20230056>

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Honkakoski, A. (2005). Sosiaaliohjauksen käsite - jäännös vai mahdollisuus sosionomin (AMK) koulutuksen jäsentäjänä? Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 13(2), 211–217. <https://journal.fi/janus/article/view/50309>
- Isopahkala-Bouret, U. (2008). Asiantuntijuus kokemuksena. Aikuiskasvatus, 28(2), 84–93. <https://doi.org/10.33336/aik.93808>
- IASSW (2005) Global Definition of Social Work. <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/>
- Jaakkola, O. (2016) Sosiaalityöntekijän tiedot ja taidot lastensuojelutarpeen arvioinnissa. Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos Sosiaalityö Ammatillinen lisensiaatintutkimus. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=c43db2e7-53af-41ef-ba2e-9f3a2fa0c7f1>
- Juhila, K. (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.
- Jäppinen, M. & Tiitinen, L. (2022) Asiantuntija- ja tutkimustieto yhteiskunnallisessa keskustelussa: kohti vaikuttavaa tutkimusperustaista viestintää. Teoksessa: Liukko, E., Muurinen, H., Kokkonen, T. & Santalahti, V. (toim) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. THL: 135–143. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y
- Kallio, J., Blomberg, H. & Kroll, C. (2021) Miksi minusta tulee sosiaalityöntekijä? Tutkimus sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalintamotiiveista Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 86(5–6), 497–508.
- Kananoja, A. & Pentinmäki, A. (1977) Yksilökohtainen sosiaalityö. Teoria ja käytäntö. Porvoo: WSOY.
- Kannasoja, S., Ruonakangas, S., Närhi, K., Rantamäki, N. & Kokkonen, T. (2022) Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa: Liukko, E., Muurinen, H., Kokkonen, T. & Santalahti, V. (toim) Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. Raportti 1/2022. THL: 39–50. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y

- Karvinen-Niinikoski, S. (2006) Research orientation and expertise in social work—challenges for social work education Tutkimussuuntautuneisuus ja asiantuntijuus—sosiaalityön koulutuksen uudet haasteet. *European Journal of Social Work*, 8(3), 259–271.
- Keppo, R. (1988). Professionalismista ja sen kritiikistä. *Informaatiotutkimus*, 7(2), 61–66.
Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/inf/article/view/1344>
- Koskinen, S. & Kananoja, A. (2023) Sosiaalityön koulutuskomitean merkitys sosiaalityön tieteellistämässä. Teoksessa: Satka, M., Moilanen, J., Pohjola, A., Rauhala, P-L. & Isokuortti, N. (toim) Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa. *Huoltajasäätiö SR: Vaasa: 22–52*
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (817/2015) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150817?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20sosiaalihuollon%20ammattihenkil%C3%B6st%C3%A4>
- Lammintausta, S. (2022) ”Toivottavasti ei tuu semmosta kuivaa virkamiestä.”
Miten sosionomille (AMK) muodostuu sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti? Turun yliopisto. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu-tutkielma.
- Lastensuojelulaki (417/2007) Finlex <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M-K. (2016) *Kasvatuspsykologia*. Juva: PS-Kustannus.
- Liukko, E. & Nykänen, E. (2019) Sosiaalityön tulevaisuus – sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2019:47
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161660/Rap_47_2019_Sosiaalityon%20tulevaisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lähteinen, S., & Tuohino, N. (2013). Kahden sosiaalialan korkeakoulututkinnon suorittaneiden käsitykset alan korkeakoulutusten tuottamasta osaamisesta. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 21(1), 41–58.
<https://journal.fi/janus/article/view/50684>
- Lähteinen, S., Raitakari, S., Hänninen, K., Kaittila, A., Kekoni, T., Krok, S. & Skaffari, P. (2017) Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. *Sosnet julkaisuja* 7.
- Murto, L., Rautniemi, L., Fredriksson, K., Ikonen, S., Mäntysaari, M., Niemi, L., Paldanius, K., Parkkinen, T., Tulva, T., Ylönen, F. & Saari, S. (2004) Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa. *Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja* 5:2004. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvosto.

- Murtonen, M. (2004) Motivaatio ja työtä koskevat käsitykset asiantuntijaksi kehittymisessä. Teoksessa Tynjälä, P., Välimaa, J. & Murtonen, M. (toim) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-kustannus: 77–90.
- Murtonen, M. (2017) Yliopisto-opetuksen tavoitteena korkeatasoinen oppiminen. Teoksessa Murtonen, M. (toim) Opettajana yliopistolla. Korkeakoulupedagogiikan perusteet. Vastapaino: Tampere: 17–39.
- Mutka, U. (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. SoPhi. Jyväskylän yliopisto.
- Mäkinen, M. (2004) Mikä minusta tulee ”isona”? Yliopisto-opiskelijoiden ammattikuvan kehittyminen. Teoksessa Tynjälä, P., Välimaa, J. & Murtonen, M. (toim) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-kustannus: 57–76.
- Niskala A. (2008) Salatusta suhteesta kahden kimppaan-analyysi sosiaalityön prosessin rakentumisesta. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Nyman M. (2009) Tavoitteellista lastensuojelutyötä lapsiperheen arjessa-perhetyössä toimivien sosiaaliohjaajien käsityksiä osaamisestaan ja työstään. Teoksessa: Viinamäki, L. (toim) Sosionomilta eivät hommat loppu-Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK-tutkinnoissa. Kemi-Tornio ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kouvola: 110–128.
- Ojanen, S. (1996) Reflektion käsite opettajankoulutuksessa. Muotihulluus vai kasvatusreformin kulmakivi? Teoksessa Ojanen, S. (toim.) Tutkiva opettaja 2. Tampere: Helsingin yliopiston Lahden koulutuskeskus. 51–70.
- Opetushallitus (2022) Ammattikorkeakoulut ja yliopistot. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattikorkeakoulut-ja-yliopistot> viitattu 22.9.2022
- Opetusministeriö (2007) Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43
- Opintopolku (2023) Sosionomi (AMK), sosiaaliala <https://opintopolku.fi/konfo/fi/koulutus/1.2.246.562.13.000000000000000000254> viitattu 3.10. 2023
- Paasio, P. (2018) Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa: Juvonen, T., Lindh, J., Pohjola, A. & Romakkaniemi, M. (toim) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018: 249–279.

- Palonen T., Lehtinen, E., Hakkarainen, K. (2017) Asiantuntijuuden kehittyminen ja tieteenalan jäseneksi kasvaminen. Teoksessa: Murtonen, M. (toim) Opettajana yliopistolla. Korkeakoulupedagogiikan perusteet. Vastapaino: Tampere: 40–62.
- Payne, M. (2014) Modern social work theory. 4th edition. Kiina: Palgrave Macmillan.
- Piironen, H. (2005) Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvull sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Jyväskylän yliopisto.
- Piironen, H. (2011). Sosiaalityö korkeakoulumaailmassa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 19(3), 275–278.
<https://journal.fi/janus/article/view/50623>
- Pohjola, A. (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa: Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014: 16–36.
- Pohjola, A., Kemppainen, t., Niskala, A. & Peronius, N. (2019) Sosiaalityö osana yhteiskunnan kehityskulkua. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala, A. & Peronius, N. (toim) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino: 23–56.
- Rouhiainen-Valo T., Rantanen, T., Hovi-Pulsa, R. & Tietäväinen, S. (2010) Kompetenssit sosionomien (AMK ja ylempi AMK) ydinosaamisen avaajina. Teoksessa Viinamäki, L. (toim) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK ja ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntija järjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja: Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kouvola: 9–36.
- Saari, E. & Viinamäki, L. (2010) Ennakointeja sosionomien (AMK & ylempi AMK) paikasta tulevaisuuden hyvinvointipalvelujärjestelmän ammattilaisina. Teoksessa Viinamäki, L. (toim) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK ja ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntija järjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja: Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kouvola: 150–217.
- Salo, U-M. (2015) Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Sanna Aaltonen, S. & Högbäck, R. (toim.) Umpikujasta oivallukseen: 166–190.
https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/96911138/salo_simsalabim_umpikujasta_oivallukseen_sivut_166_190.pdf

- Satka, M. (2013). Sosiaalityön käytäntötutkimus on hyvässä luovissa (Marthinsen, Edgar & Julkunen, Ilse & Uggerhøj, Lars & Rasmussen, Tove & Karvinen-Niinikoski, Synnöve (toim.): Practice research in Nordic social work. Knowledge production in transition. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 21(3), 280–283. <https://journal.fi/janus/article/view/50707>
- Satka, M., Moilanen, J., Pohjola, A., Rauhala, P-L. & Isokuorti, N. (2023) Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa. Huoltajasäätiö SR. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf
- Shlomo, S. Levy, D. & Itzhaky, H. (2012) Development of Professional Identity among Social Work Students. Contributing factors. The Clinical Supervisors. 31 (2), 240–255.
- Sinko, P. (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Helsingin yliopisto.
- Sipilä, A. (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet-Tiedot, taidot, etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10477/urn_isbn_978-952-61-0537-6.pdf?sequence=1
- Sosnet (2003) Sosnetin sosiaalityön määritelmä.
<https://www.sosnet.fi/FI/Sosnet/Sosiaalityon-maaritelma> viitattu 20.10.2022 ja 6.12.2023
- Sosnet (2023) Erikoistumiskoulutus. <https://www.sosnet.fi/FI/Erikoistumiskoulutus> viitattu 21.11.2023
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>
- Suomen perustuslaki (731/1999) Finlex <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/199907317>
- Talentia (2019) Sosiaalityöntekijöitä on riittävästi.
<https://www.talentia.fi/uutiset/sosiaalityontekijoita-on-riittavasti/> viitattu 1.10.2022.
- Talentia (2022a). Sosiaalityöntekijän tutkinto. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammattit-ja-patevyydet/ammattit-ja-tutkinnot/sosiaalityontekija/>. Viitattu 20.9.2022.

- Talentia (2022b) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a> viitattu 27.11.2023
- Talentia (2023a) Ammattitaito ja osaaminen. <https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/hyvan-tyopaikan-kriteerit/ammattitaito-ja-osaaminen/> viitattu 13.12.2023
- Talentia (2023b) Sosiaalihuollon ammattihenkilöiden nimikkeet on yhtenäistettävä asiakasturvallisuuden vuoksi. <https://www.talentia.fi/uutiset/sosiaalihuollon-ammattihenkiloiden-nimikkeet-on-yhtenaistettava-asiakasturvallisuuden-vuoksi/> viitattu 3.12.2023.
- Talvitie, S. (2003) Sosionomiopiskelijoiden ohjatut harjoittelut. Harjoittelut ja niiden ohjaus ammattiin oppimisen tukena. Turku: Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 10.
- Tham, P. & Lynch, D. (2014) Prepared for Practice? Graduating Social Work Students' Reflections on Their Education, Competence and Skills. *Social work education* 33 (6), 704–717.
- Tham, P., McFadden, P., Russ, E., Baldschun, a., Blakeman, P. & Griffiths, A. (2023) How do we prepare students for the challenges of social work? Examples from six countries around the world. *Social work education* 42 (4), 494-510.
- Tikkala, L. Sosiaalityön asiantuntijuuden silloittava orientaatio. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala, A. & Peronius, N. (toim) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino: 303–322.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turun ammattikorkeakoulu. Sosionomi (AMK). <https://www.turkuamk.fi/fi/tutkinnot-ja-opiskelu/tutkinnot/sosionomi/>. viitattu 20.9.2022
- Turun yliopisto (2023) Sosiaalityön opinnot avoimessa yliopistossa. <https://www.utu.fi/fi/avoin-yliopisto-opetus/opintotarjonta/yhteiskuntatieteellisen-tiedekunnan-opinnot/sosiaalityo> viitattu 23.10.2023.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf viitattu 3.11.2023
- Tynjälä, P. (2008). Työelämän asiantuntijuus ja korkeakoulupedagogiikka. *Aikuiskasvatus*, 28(2), 124–127. <https://doi.org/10.33336/aik.93812>

- Varjolampi, S. (2023) Sosionomitaustaisten sosiaalityön pääaineopiskelijoiden ammatinvalinnan taustat sekä syyt pidempään koulutuspolkuun. Turun yliopisto. Sosiaalityön oppiaine. Pro gradu-tutkielma.
- Vaininen, S. (2011) Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Valtioneuvosto (2023) Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen-hanke. Loppuraportti. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:15.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164706/VN_2023_15.pdf
- Valtiovarainministeriö (2023) Vahva ja välittävä Suomi. Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 16.6.2023.
<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/158702198/Neuvottelutulos+hallitusohjelmasta+16.6.2023.pdf/2febf7a7-d5a1-6f17-df2d-95561de7a6de/Neuvottelutulos+hallitusohjelmasta+16.6.2023.pdf?t=1686924779616>
- Viinamäki, L. (2009) Sosionomilta eivät hommat lopu-Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK-tutkinnoissa. Kemi-Tornio ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kouvola, 110–128.
- Viinamäki, L. (2010) Sosionomin ammatti ja työ 2010–2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK ja ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntija järjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja: Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kouvola.
- Ylinen, S. (2008) Gerontologinen sosiaalityö. Tiedonmuodostus ja asiantuntijuus. Kuopion yliopisto. Kuopio: Kopijyvä.
- Ylinen, T. & Ruokolainen, M. (2019) Hyveiden jäljillä sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, A., Kemppainen, T., Niskala, A. & Peronius, N. (toim) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino: 143–170.
- Yliopistolaki (558/2009) Finlex
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yliopistolaki>

Liitteet

Liite 1. Kutsu tutkimushaastatteluun

Hei sinä sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija!

Olen sosiaalityön opiskelija Hanna Salo. Teen Turun yliopiston maisteriohjelmaan kuuluvaa pro gradu-tutkielmaa. Olen pro gradu tutkielmassani kiinnostunut siitä, millaista asiantuntijuutta ja ammattitaitoa sosiaalityön koulutus tuottaa opiskelijoiden näkökulmasta ja miten se mahdollisesti eroaa sosionomi (AMK)-koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta ja ammattitaidosta.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka aineiston kerään haastattelemalla sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijoita, joilla on taustallaan aiemmin suoritettu sosionomi (AMK)-tutkinto. Olen kiinnostunut koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta ja ammattitaidosta. Tämän vuoksi edellytys haastatteluun osallistumiselle on, että olet valmistunut sosionomi (AMK) vuonna 2015 tai sen jälkeen. Tällä rajauksella pyrin siihen, että opinnot ja opintosisällöt ovat vielä muistissa eikä välissä ole ehtinyt kertymään niin paljon työkokemusta, että se vaikuttaisi oleellisesti opiskelijan käsityksiin koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta ja ammattitaidosta.

Haastattelu voidaan toteuttaa etäyhteydellä tai Turun seudulla myös kasvotusten, toiveesi mukaan. Haastattelun kesto on noin 1–1,5 h ja se nauhoitetaan tutkimuskäyttöön. Tutkielma tehdään anonyymisti, eikä lopullisessa tutkielmassa tule esiin haastateltavien henkilö- tai tunnistetietoja. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Aineisto tuhotaan tietoturvasyistä maisteritutkielman julkaisemisen jälkeen.

Pro gradututkielmani ohjaajana toimii sosiaalityön professori Johanna Kallio (jomkall@utu.fi)

Jos haluat osallistua tai haluat lisätietoja tutkimuksesta, olethan yhteydessä suoraan minuun sähköpostitse hcsalo@utu.fi

Liite 2. Teemahaastattelurunko

TAUSTAKYSYMYKSET

Minä vuonna olet valmistunut sosionomiksi (AMK)?

Minä vuonna aloitit sosiaalityön opinnot? opintopolku?

Missä vaiheessa sosiaalityön opintoja olet nyt?

Miksi halusit opiskella sosiaalityötä vielä sosionomi (AMK)-tutkinnon jälkeen?

Kuinka paljon sinulla on työkokemusta sosionomi (AMK)/sosiaalityö

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Miten määrittelet ammatillisen asiantuntijuuden, entä ammattitaidon?

Minkälaista ammattitaitoa sosionomi (AMK)-koulutus tuotti?

Minkälaista asiantuntijuutta se tuotti? (Asiantuntijuus käsitteenä vaihdettu sanaan osaaminen)

Aloittaessasi sosiaalityön opintoja, millaisia ennakkokäsityksiä sinulla oli sosiaalityön koulutuksen tuottamasta asiantuntijuudesta ja ammattitaidosta?

Minkälaista ammattitaitoa sosiaalityön opinnot ovat tuottaneet?

Minkälaista asiantuntijuutta?

Jos vertaat koulutusten tuottamaa ammattitaitoa ja asiantuntijuutta, mitkä ovat mielestäsi merkittävämät erot?

Onko koulutuksen tuottamassa ammattitaidossa ja asiantuntijuudessa samanlaisuuksia? Mitä?

KOULUTUKSEEN/TYÖELÄMÄÄN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

Onko sosionomi (AMK) koulutuksesta ollut hyötyä nykyisissä opinnoissasi. Jos on, niin millaista?

Oletko kokenut ristiriitaisuuksia koulutuksien välillä? Millaisia?

Tulevaisuuden työtehtävät?

Jos saisit kehittää sosiaalialan korkeakoulutusta, mitä kehittäisit? Miksi?

Haluatko kertoa jotain muuta aiheeseen liittyvää?